

№3 2017 (89)

Видається з жовтня 1999 року
Реєстраційне свідоцтво:
серія **КВ № 16592-5064 ПР**
від 30 квітня 2010 року.
ISSN 1562-529X
Передплатний індекс: 22863

ЗАСНОВНИКИ:

Харківський національний
університет радіоелектроніки

Харківський національний
педагогічний університет
ім. Г. С. Сковороди

ВИДАВЕЦЬ
ПФ «Колегіум»

РЕДАКЦІЯ
І. Ф. ПРОКОПЕНКО,
головний редактор
О. П. КОТУХ,
відповідальний редактор

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ
Україна, 61166, Харків,
просп. Науки, 14. ХНУРЕ

тел. / факс. (057) 70-20-830
E-mail: newcollegium.journal@gmail.com

Затверджено вченою радою
ХНПУ ім. Г. С. Сковороди,
протокол № 54 від 28.09.2017

**Журнал внесено до переліку
спеціальних видань ВАК України
з педагогічних наук**

**Видається за сприяння
Ради ректорів вищих навчальних
закладів Харківської області
та Харківського університетського
консорціуму,
за підтримки Департаменту науки
і освіти Харківської обласної
державної адміністрації**

НОВИЙ Колегіум

НАУКОВИЙ ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЖУРНАЛ

ПРОБЛЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ

РЕДАКЦІЙНА РАДА

- О. А. АНДРУЩЕНКО, доктор філологічних наук, професор
В. І. АСТАХОВА, доктор історичних наук, професор
А. В. БАБІЧЕВ, заступник голови – керівник апарату Харківської
обласної державної адміністрації
В. С. БАКІРОВ, доктор соціологічних наук, професор, академік
НАН України, член-кореспондент НАПН України
Л. О. БЕЛОВА, доктор соціологічних наук, професор
В. М. ГРИНЬОВА, доктор педагогічних наук, професор
В. Я. ДАНИЛЕНКО, доктор мистецтвознавства, професор, академік
Національної академії мистецтв України
М. Б. ЄВТУХ, доктор педагогічних наук, професор, академік НАПН України
С. Т. ЗОЛОТУХІНА, доктор педагогічних наук, професор
О. М. ІОНОВА, доктор педагогічних наук, професор
О. Е. КОВАЛЕНКО, доктор педагогічних наук, професор
В. М. ЛІСОВИЙ, доктор медичних наук, професор, член-кореспондент
Національної медичної академії України
О. В. НАНКА, кандидат технічних наук, доцент, академік Української на-
ціональної академії наук екологічних технологій
С. В. ПАНЧЕНКО, доктор технічних наук, професор
В. С. ПОНОМАРЕНКО, доктор економічних наук, професор,
член-кореспондент НАПН України
Г. Ф. ПОНОМАРЬОВА, доктор педагогічних наук, професор, академік
Міжнародної академії наук педагогічної освіти
І. Ф. ПРОКОПЕНКО, доктор педагогічних наук, професор, академік
НАПН України
В. П. САДКОВИЙ, доктор наук з державного управління, професор
О. Л. СИДОРЕНКО, доктор соціологічних наук, професор,
член-кореспондент НАПН України
В. В. СЕМЕНЕЦЬ, доктор технічних наук, професор
Є. І. СОКОЛ, доктор технічних наук, професор
В. В. СОКУРЕНКО, доктор юридичних наук, доцент
В. Я. ТАЦІЙ, доктор юридичних наук, професор, академік НАН України
А. М. ТУРЕНКО, доктор технічних наук, професор, академік
Транспортної академії України
О. І. ЧЕРЕВКО, доктор технічних наук, професор
Ю. М. ШКОДОВСЬКИЙ, доктор архітектури, професор



ЗМІСТ

ОСВІТА ТА СУСПІЛЬСТВО

Лісовий В., Робак І., Демочко Г. Професор Валентин Отамановський: герой Української революції та харківський освітянин	3
Каргин А., Панченко С. Как сохранить мировое лидерство в подготовке IT-специалистов.....	11

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА УПРАВЛІННЯ

НАЦІОНАЛЬНА ІДЕЯ: ОСНОВА СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В ХХІ СТОЛІТТІ

Міжнародна науково-практична конференція,
Харківський національний університет будівництва та архітектури,
Харків, 4 – 5 травня 2017 р.

Журавльов Ю. Індивідуальна траєкторія навчання	22
Воронянський О., Зайончковський Ю. Еволюція системи державної влади в сучасній Україні в контексті концепції патронально-клієнтарних відносин	27
Кошкіна О. Національна ідея: історичний досвід та перспективи	32
Романова С. Національно-патріотичне виховання у технічних ВНЗ як складова сучасного освітнього процесу	39
Солошенко О. Виховна компонента дисциплін соціально-гуманітарного циклу в освітньому процесі сучасних ВНЗ	45
Шилін В., Стасенко О. Національно-патріотичне виховання у сучасних умовах: досвід санітарно-технічного факультету	51

МЕТОДОЛОГІЯ ОСВІТИ

Бабайлов В. Всеобщая наука	57
Клімова І. Управління інноваціями щодо забезпечення адаптації особистості до соціуму вищої школи	62
Северин Н. Проблема мотивации в преподавании русского языка как иностранного в условиях краткосрочного обучения	66
Нагаев В. Дидактичні засади формування управлінської культури менеджерів аграрної сфери	72
Таймасов Ю. Здоров'язбереження особистості як соціальна і психолого-педагогічна проблема	78
Наливайко Т., Наливайко Т. Совершенствование методики высокоточного нивелирования при проведении лабораторных работ по специальности «Строительная инженерия».....	82

ІНФОРМАЦІЯ

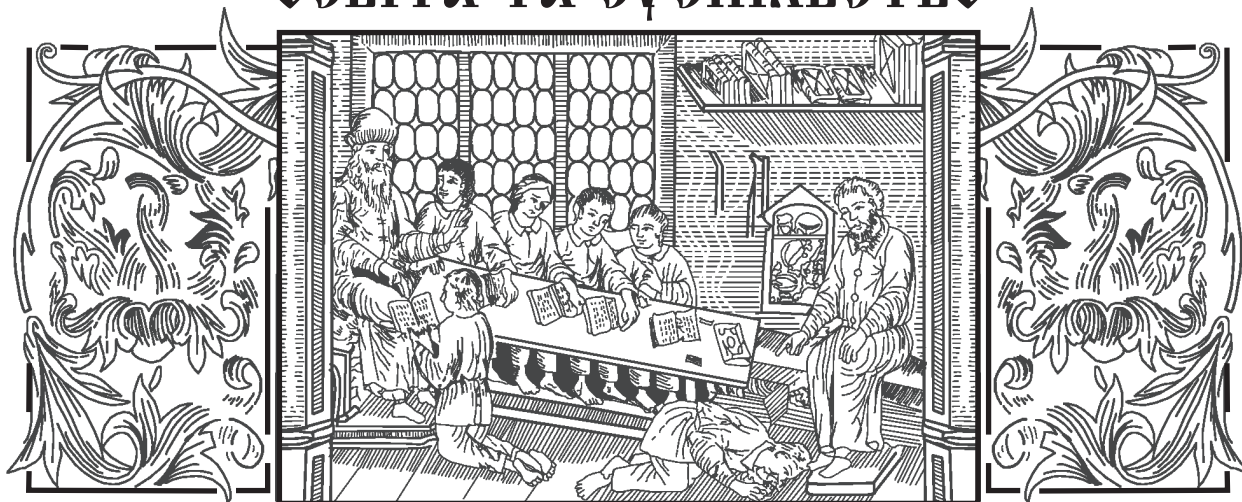
Батаєва К. Комунікативні практики в сучасній освіті	87
Анотації.....	89

Мова видання – українська, російська, англійська.
Художник обкладинки *О. Дербілова*.
Виконавець комп'ютерної верстки *В. Тарасенко*.
При використанні матеріалів журналу посилання на «НК» обов'язкове.
Точка зору редакції може не співпадати з точкою зору авторів.
Підп. до друку 29.09.2017. Формат 84×108/8. Папір офсетний.
Друк на ризографі. Умов. друк. арк. 9,2. Облік.-вид. арк. 14,4.
Тираж 300 прим. Зам. № 69. Ціна договірна.
Частина тиражу розповсюджується безкоштовно.

Адреса редакції: Україна, 61166, Харків, просп. Науки, 14, Харківський національний університет радіоелектроніки. Тел. (057) 702-08-30. E-mail: newcollegium@mail.ru.
Оригінал-макет підготовлено і тираж надруковано в ПФ «Колегіум», 61093, Харків, вул. Іллінська, 57/121, тел. (057) 703-53-74. Свідоцтво про держреєстрацію: серія КВ № 16592-5064ПР від 23.04.2010.

© Харківський національний університет радіоелектроніки, 2017.
© «Новий Колегіум», 2017.

ОСВІТА ТА СУСПІЛЬСТВО



УДК 37(092)(477.54)

Професор Валентин Отамановський: герой Української революції та харківський освітянин

Володимир Лісовий,
доктор медичних наук, професор, ректор,

Ігор Робак,
доктор історичних наук, професор,

Ганна Демочко,
кандидат історичних наук, доцент,
Харківський національний медичний університет

Наразі вітчизняна і світова громадськість відзначає 100-річчя вікопомних подій, пов'язаних з Українською революцією 1917 – 1921 років. Указ Президента України від 22.01.2016 № 17 «Про заходи з відзначення 100-річчя подій Української революції 1917 – 1921 років» і відповідний план заходів, затверджений Кабінетом Міністрів на виконання цього Указу, передбачають меморіалізацію видатних революціонерів [1, 2]. До їх славетної когорти, безумовно, належить Валентин Дмитрович Отамановський (1893 – 1964) – один із фундаторів Української Центральної Ради

та її збройних сил, герой Крут, відомий громадсько-політичний діяч, жертва сталінського режиму, а ще видатний учений, пошукач широкого гуманітарного, практично енциклопедичного спектра – краєзнавець і пам'яткознавець, фахівець з історії та юриспруденції вітчизняних міст середньовіччя, історії медицини й аптечної справи, бібліограф, друкар, поліглот і перекладач, літератор, організатор науки, педагог-новатор, доктор історичних наук, професор, якому наступного року виповнюється 125 років. Завершальним полем його діяльності був Харківський медичний інститут. Ва-

лентин Дмитрович помер і похований в Харкові. Проте харків'яни мало обізнані з цією видатною особистістю. Для нього не знайшлося місця навіть у новій декомунізованій топоніміці міста. Хоча постать такого масштабу, безперечно, заслуговує на пам'ять наших земляків.

А втім, за останні роки вітчизняні історики майже повністю відтворили біографію Валентина Дмитровича, дали оцінку його громадсько-політичній діяльності та науково-педагогічній спадщині. До того ім'я В.Д. Отамановського в Україні перебувало під «печаткою мовчання». Хоча воно й увійшло до всіх українських енциклопедій минулого сторіччя, за винятком радянських [3 – 5].

Біографія і творчість Валентина Отамановського знайшли висвітлення у роботах В. Верстюка і Т. Осташко, Л. Кароєвої, С. Кота, З. Савчук, Ф. Турченка, Л. Філонова, Л. Шпильової та деяких інших [6 – 12], а також у наших попередніх студіях [13 – 18]. Проте недостатньо вивчені останні роки життя та діяльності вченого у Харкові. Ці факти біографії мають бути відтворені та оприлюднені саме харківськими істориками для тих, хто цікавиться розвитком освіти й науки на Слобожанщині.

Метою даної статті є привернення уваги педагогічної громадськості вищої школи Харківського регіону до героїчної і трагічної постаті професора В. Д. Отамановського через відтворення його участі в українських визвольних подіях і популяризацію досягнень його наукової (зокрема педагогічної) думки.

З нагоди 100-річчя Української революції 1917 – 1921 років слушно реконструювати участь Валентина Отамановського у революційних подіях 1917 – 1920 років, щоб зрозуміти масштабність його постаті.

Українськими істориками доведено, що саме Валентин Отамановський був натхненником «Братства самостійників», з якого й постала Українська Центральна Рада. Не можна применшувати й участь революціонера у створенні українських

збройних сил, підпорядкованих УЦР. Частіше за все в історії спливають імена С. Петлюри та М. Міхновського, проте в один ряд з ними треба ставити й В. Отамановського, за ініціативи якого вже 2(15) березня 1917 року було сформовано перший загін міліції та першу кінну сотню. Це була визначна подія, адже створено українські воєнізовані загоны, які були конче потрібні в буремні революційні роки, й Отамановський розумів це краще за усіх. Трохи згодом В. Отамановський долучився разом із М. Міхновським до роботи зі створення «Українського військового клубу ім. гетьмана П. Полуботка». Також заснував Валентин Дмитрович і військовий клуб «Батьківщина» [6, 13, 15 – 22].

За рішенням Українського національного конгресу В. Отамановського включено до складу Української Центральної Ради, де він виступив з промовою «Боротьба наших предків за самостійність України». На жаль, сміливі та радикальні ідеї «самостійника» В. Отамановського були сприйняті вороже «автономістською» гілкою УЦР, що є маркером загального настрою цієї організації, неготовності та незрілості до рішучих кроків із здобуття незалежності від імперського сусіда. На той час УЦР політично не визріла до вирішення питання української державності [23].

Отамановський запально вітав проголошення Української Народної Республіки, проте був зневірився відсутністю її суверенності. Тому в грудні 1917 р. на Всеукраїнському з'їзді самостійницьких кіл і течій разом з «братчиками» подався до лав Української партії соціалістів-самостійників (УПСС). УПСС виступала за незалежність України. Її програма, затверджена зборами, мала дві головні вимоги: проголошення незалежної Української Народної Республіки, очолюваної президентом, а також вирішення аграрного питання через націоналізацію всієї землі та безкоштовної передачі її селянам. До оприлюднення IV Універсалу УПСС перебувала в опозиції до УЦР, а з критикою її земельної політики виступала й пізніше [там само].

16 (29) січня 1918 року В. Отамановський у складі студентського куреня брав участь у горезвісному бою з більшовицькими загонами під Крутами. За згадками командира українських збройних сил під Крутами сотника Аверкія Гончаренка, Отамановський був його зв'язковим. «Атамановський був дуже відважний, — згадував А. Гончаренко, — і що було в нім найбільш цінне, — це завжди прекрасний гумор. І в цю вирішальну хвилину він почав порівнювати наш бій з боями під Полтавою шведів і наших з москалями... Та не було часу... Атамановського відрядив я ще завидна до Студентської сотні з наказом про відступ на вказане їм місце». Наказ було виконано бездоганно, і студентська сотня перша вийшла із бою. А вини Отамановського в тому, що під час відступу одна чота напоролася на більшовиків і була жорстоко знищена, немає. Він лише вчасно передав наказ командира [24, 25].

Після взяття Києва більшовиками Валентин Отамановський відходив із Центральною Радою на Волинь і повертався разом з нею до Києва, де працював у видавництві «Вернигора» з видання української літератури та шкільних підручників.

Гетьманський переворот Валентин Отамановський не підтримав. За його спогадами, прикро йому було спостерігати рецидиви царату, офіцерів у погонах, пронімецький курс гетьманського уряду, з одного боку, та постійні залицяння його до сконцентрованих на Дону білогвардійців, з іншого [26, 27].

За тих умов В. Отамановський активізував діяльність військового клубу старшин «Батьківщина» і «Союзу української державності». 7 липня 1918 р. російські чорносотенці влаштували імперський шабаш у Києві при повному потуранні гетьманської влади та за участі митрополита, урядовців П. Скоропадського і російських офіцерів. На знак протесту 10 липня, в роковини Полтавської битви 1709 р., «братчики» разом зі старшинами «Батьківщини» зібрали на Софійському майдані близько 10 тисяч патріотів і організу-

вали панахиду по гетьманові Мазепі. По панахиді В. Отамановський саме там очолив народне віче. Він звернувся до людей з палкою промовою, в якій запропонував перенести до св. Софії останки гетьманів: Петра Дорошенка, Івана Мазепи та Пилипа Орлика. Віче одностайно підтримало пропозицію трибуна. Ба, більше. Старшини виступили з вимогою прибрати з пам'ятника Богданові Хмельницькому слова: «Волим под царя восточного, православного...». Під схвальні вигуки кількатисячного натовпу Отамановський дістався до тих слів і понищив їх принесеним задалегідь геологічним молотком. Закінчити мітинг зашкодили німецькі військові та гетьманська Державна варта, які розігнали маніфестацію [19].

Щя подія допомогла Валентині позбутися рештків надії щодо національних прагнень гетьманського уряду Павла Скоропадського. Через брак паперу друк книжок «Вернигорою» переносився за кордон. Валентин Отамановський поїхав у цій справі до Відня. Тим більше, що в Києві розпочалося цькування членів Центральної Ради та прихильників УНР [25 – 27].

У Відні 1919 р. Валентин Отамановський під літературним псевдонімом Вал. Злотополець видав друком з накладом 5000 примірників власну книгу «Син України» — «історичну повість з часів українського лицарства». Цей романтичний твір, написаний для українського юнацтва — своєрідний римейк «Життя і дивовижних пригод Робінзона Крузо...» Д. Дефо, свого часу перекладеного Валентином Отамановським українською для «Вернигори». Він закликає українську молодь любити Батьківщину, боротися і віддавати за неї життя [28].

З кінця 1919 р. під впливом ідей Володимира Винниченка про можливу співпрацю з більшовиками Отамановський вирішує повернутися до України. Такому рішенню сприяє важка хвороба батька, який залишився в Києві. У червні 1920 р. Валентин Дмитрович повертається до Києва [6, 26, 27].

Розпочинається його багаторічна плідна наукова діяльність. Місцем роботи стає Вінниця, метою — всебічне вивчення Поділля. В.Д. Отамановським вперше в Україні створено краєзнавчу установу — Вінницьку філію Всенародної бібліотеки України ВУАН [27]. Завдяки його енергії та винятковому ентузіазму Вінницька філія бібліотеки ВУАН заявила про себе як про дійову наукову та культурно-освітню установу республіки. З ініціативи В. Д. Отамановського у квітні 1924 р. при філії відкрито перший в Україні краєзнавчий науково-методичний центр — «Кабінет виучування Поділля» [29]. Фактично саме його відкриття започаткувало систематичне і комплексне дослідження краю та поширення знань з історії, культури, природи, народного господарства Поділля [30].

Від 1925 року й аж до свого арешту в 1929 році В.Д. Отамановський очолював науково-координаційну діяльність Кабінету. Як напрям діяльності виокремилася медичне краєзнавство. Працюючи упродовж 1924 — 1928 років в архівосховищах у пошуках матеріалів про Вінниччину, В.Д. Отамановський вперше наштотхнувся на джерела з історії медицини та аптечної справи. Вони зацікавили дослідника. Відтоді історія медицини увійшла до кола його наукових інтересів. І першою студією вченого-краєзнавця у цій площині стала праця «До історії медицини та аптечної справи у Вінниці й Вінницькому повіті другої половини XVIII ст.», написана наприкінці 20-х років, а надрукована в 1930 р. [31]. Переглянувши сотні актових книг з багатьма тисячами фактів, у цій роботі вчений намалював картину розвитку медицини та аптечної справи на Вінниччині. Він тримав у руках рідкісні документи з історії медицини Вінниці та Вінницького повіту, які, на жаль, були втрачені назавжди під час Другої світової війни. Таким чином, ми маємо всі підстави стверджувати, що праця В.Д. Отамановського «До історії медицини та аптечної справи у Вінниці й Вінницькому повіті другої

половини XVIII ст.» — це унікальне дослідження з медичного краєзнавства, а її автор є фундатором цієї галузі сучасного національного краєзнавства України.


Віда прийшла до В. Отамановського серпневим днем 1929 року. Його заарештували разом із братом Михайлом у Вінниці [18]. При обшуку були вилучені журнали та особисте листування Валентина Дмитровича, які й стали головними доказами контрреволюційної діяльності вченого. Такі дії радянської спецслужби були спланованим актом залучення Валентина Отамановського до справи «Спілки визволення України». Звинувачення про участь у СВУ Отамановському пред'явили трохи пізніше, а згодом у Харкові відбулася горезвісна розправа над українськими патріотично налаштованими представниками. Суть звинувачення полягала в тому, що він: а) був членом «СВУ»; б) за дорученням керівного центру «СВУ» організував і керував Вінницькою філією цієї організації [32].

Почалися виснажливі допити. Спочатку В.Д. Отамановський, як і переважна більшість обвинувачених, категорично заперечував свою причетність до будь-якої контрреволюційної діяльності, зокрема й до організації «СВУ», доводив своє лояльне ставлення до радянської влади. Протизаконні методи попереднього слідства таки змусили обвинувачених, зокрема й В.Д. Отамановського, визнати свою вину. Як відомо, показовий процес над сорока п'ятьма керівниками і головними діячами так званої «СВУ» відкрився в оперному театрі Харкова 9 березня 1930 року. Долучення В. Д. Отамановського до групи головних обвинувачуваних по справі «СВУ» ще раз доводить його значущість у тодішньому українському академічному житті, адже організатори процесу, з метою скомпрометувати в очах трудящих український академічний загаль як антирадянський виставили контрреволюційними ватажками найяскравіших його представників.

Валентин Дмитрович Отамановський був засуджений до п'яти років позбав-

лення волі у виправно-трудових таборах з поразенням у правах терміном на два роки [32, 33, 34]. 11 серпня 1989 року Пленум Верховного Суду УРСР скасував судові рішення у справі «Спілки визволення України» і припинив її у зв'язку з відсутністю у діях засуджених складу злочину та реабілітував усіх членів так званого «СВУ». Проте Валентиніві Дмитровичу дожити до цього не судилося.

Щодо подальшої долі В.Д. Отамановського, то він (і це було характерно для того часу) після відбуття терміну покарання повторно був засуджений колегією ОДПУ 1 липня 1934 року на заслання до Татарської АРСР і звільнений тільки 26 серпня 1936 року [там само]. Про закінчення репресій стосовно нього свідчить також профспілковий квиток, що зберігся [18]. Часом вступу до профспілки зазначено 1936 рік. А, як відомо, в СРСР особи, обмежені в громадянських правах, не мали права членства у профспілках.

 станні роки свого життя Валентин Дмитрович провів у Харкові. До того із серпня 1949 р. він завідував кафедрою латинської мови та іноземних мов Саратовського медичного інституту. Однак гідних житлових умов у Саратові не мав. А в Харкові йому запропонували квартиру. 14 жовтня 1958 року він за конкурсом був обраний завідувачем кафедри латинської мови Харківського державного медичного інституту. 19 жовтня прибув із Саратова до Харкова і зупинився в готелі «Харків». 20 жовтня вже приступив до роботи. Незабаром отримав квартиру в новобудові на проспекті Леніна за дві тролейбусних зупинки від головного корпусу інституту. Туди разом з дружиною Марією Іванівною Григор'євою-Отамановською і перебрался.

На кафедрі з притаманними йому енергією і професіоналізмом підняв на якісно новий рівень наукову і навчально-методичну роботу. З ініціативи та під керівництвом професора В.Д. Отамановського молоді викладачі почали досліджувати наукові праці вчених-медиків.

На матеріалі вивчення граматичних і термінологічних особливостей латинської мови праць М.І. Пирогова він запланував дві кандидатські дисертації, які були виконані та захищені вже після смерті професора. Взагалі під його керівництвом всі викладачі кафедри працювали над кандидатськими дисертаціями. Валентин Дмитрович розпочав велику роботу щодо інтеграції курсу латинської мови з курсами клінічних кафедр, кафедр анатомії та фармакології. Сам професор остаточно замкнув коло своїх наукових інтересів на історії медицини. Підготував монографію «Аптечное дело на Украине в XIV – начале XIX вв.». Будучи активним членом Всесоюзного товариства з розповсюдження політичних і наукових знань (з 1963 р. – товариство «Знання»), він читав лекції з історії вітчизняної медицини. У травні 1963 року переобрався на ту ж посаду на новий п'ятирічний термін [35 – 37].

Проте 10 березня 1964 року в центрі Харкова, на вулиці неподалік від Харківського медінституту, на шляху до кафедри, Валентину Дмитровичу стало зле. Поруч розташовувалася клініка внутрішніх хвороб обласної клінічної лікарні, куди його негайно доправили. Але пацієнтові не зарадила навіть своєчасна допомога лікарів. Хворий незабаром помер від інфаркту міокарда. Поховали Валентина Дмитровича Отамановського на 2-му міському кладовищі. Офіційного некролога щодо його смерті ніде опубліковано не було, хоча керівництво ХМІ просило про це начальника головного аптечного управління МОЗ УРСР. Проте Валентиніві Дмитровичу не простили його антирадянського минулого, і, з точки зору начальства, на некролог він не заслуговував [35]. Його дружина незабаром повернулася до Казані, звідки була родом, і будь-яких родичів В.Д. Отамановського в Харкові не залишилось [там само].

У Харкові колеги по роботі знали В. Д. Отамановського як поважного професора «старої школи». Нам пощастило ще застати в живих деяких з них. Дотепер йде відгомін про його воістину енциклопедичну

ерудицію, яка просто вражала співробітників вченого і на все життя закарбувалася в їх пам'яті. До речі, подаючи документи на конкурс, Валентин Дмитрович вказав знання 14 сучасних західноєвропейських і західнослов'янських мов, не враховуючи давніх (латини, давньогрецької та давньоруської). Звичайно це викликало недовіру в керівництва вищу. Від нього зажадали підтвердження. І він надав відгуки про свою лінгвістичну підготовку від... академіків. Там зазначалося, що професор Отамановський «один из выдающихся знатоков» іноземних мов у СРСР [там само]. Його постійним супутником була газета французьких комуністів «Юманіте» — чи не єдина тоді опозиційна радянському керівництву преса, яку можна було вільно придбати в Радянському Союзі.

На сьогодні так і не знайдено рукопис монографії Валентина Дмитровича Отамановського «Аптечное дело на Украине в XIV — начале XIX вв.», яка на момент його смерті була вже завершена і доправлена до видавництва [там само].

Внесок В. Отамановського в харківську медичну освіту вагомий. Та не менше зробив Отамановський і для вітчизняної історичної науки, а саме — став одним із засновників сучасного краєзнавчого знання. Ми й сьогодні послугуємося спадщиною Отамановського, адже вона не втратила своєї актуальності. Історичні джерела переконливо доводять, що В.Д. Отамановський виступив в Україні першопрохідником в розробці багатьох теоретико-методологічних засад сучасного розуміння краєзнавства і застосував їх в своїх дослідженнях. Його праці (особливо «Краєзнавство на Поділлі» [38]) мали й досі мають величезне значення для організації краєзнавчих осередків у будь-якій місцевості.

Значущість діяльності Валентина Отамановського та його роль для української освіти й науки надзвичайна. І сьогодні постать вченого, науковця, революціонера та організатора науки привертає увагу дослідників — професіоналів, аматорів, простих громадян. Міська влада Вінниці

в ході декомунізації назвала на честь В. Д. Отамановського вулицю [39]. Яскравим підтвердженням визнання вченого є й вихід на екран 2016 року фільму «Вінницький літописець», відзнятого Леонідом Філоновим [40]. У ньому відображена уся багатогранна діяльність В. Отамановського. У фільмі продемонстровано, що саме в харківський період життя В. Д. Отамановський склався як реформатор освіти та науки, успішний керівник освітнього підрозділу вищого навчального закладу.

Наразі мета сучасного українства — не дати забути ім'я Валентина Отамановського у Харкові. Студентське самоврядування Харківського медичного університету виступило з ініціативою встановити меморіальну дошку харківському освітянину на будинку по проспекту Науки, 19, де він мешкав.

Література

1. Указ Президента України № 17/2016 «Про план заходів з відзначення 100-річчя подій Української революції 1917 — 1921 рр.» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/172016-19736>. — Дата звернення: 29.08.2017.
2. Про затвердження плану заходів з відзначення 100-річчя подій Української революції 1917 — 1921 рр. та вшанування пам'яті її учасників на період до 2021 року // Урядовий кур'єр. — 2016. — № 211.
3. Отамановський Валентин Дмитрович // Енциклопедія українознавства : У 10 т. / Наук. т-во ім. Т. Шевченка; [Голов. ред. В. Кубійович]. — Перевид. в Україні [репринт. відтворення вид. 1955–1984 рр.]. — Львів : НТШ, [1994]. — Т. 5. — С. 1905.
4. Отамановський Валентин // Українська загальна енциклопедія / За ред. І. Раковського. — Львів ; Станіслав ; Коломия : б. в., 1932–1934. — Т. 2. — С. 356.
5. Otamanovsky Walentin // Encyclopedia of Ukraine. — Toronto etc.: Univ. of Toronto press, 1985–1993. — Vol. III : L —

Pf / Ed. by D. H. Struk. — 1993. — 872 p. — P. 738.

6. *Верстюк В., Осташко Т.* Діячі Української Центральної Ради. Бібліографічний довідник / В. Верстюк, Т. Осташко. — К. : б. в., 2007. — 255 с.

7. *Кароєва Л.* Валентин Дмитрович Отамановський / Л. Кароєва // VIII Всеукр. наук. конф. «Історичне краєзнавство і культура» : наук. доп. та повідомл. — Харків, 1997. — Ч. 1. — С. 157–158.

8. *Кароєва Л. Р.* Валентин Дмитрович Отамановський / Л. Р. Кароєва, Л. М. Шпильова // Подільська старовина : наук. зб. на пошану вченого і краєзнавця В. Д. Отамановського ; відп. ред. В. А. Косаківський. — Вінниця, 1993. — С. 6–13.

9. *Кот С. І.* Честі свої не зрадив : (В. Д. Отамановський) / Сергій Кот // Репресоване краєзнавство (20–30-ті роки). — К. ; Хмельницький, 1991. — С. 133–142.

10. *Савчук З. С.* В. Д. Отамановський (1893–1964) — вчений, педагог, організатор науки : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.07 : захищена 29.06.2006 / Савчук З. С. — К., 2006. — 201 арк.

11. *Турченко Ф. Г.* Утворення Української Центральної Ради : джерела та їх інтерпретації / Ф. Г. Турченко // Український історичний журнал. — № 2. — 2007. — С. 63–77.

12. *Філонов Л. В.* Значення праць В. Д. Отамановського для шкільного краєзнавства на Вінниччині / Л. Філонов // Тези доповідей і повідомлень вісімнадцятої Вінницької обласної історико-краєзнавчої конф., 3 лютого 1998 р. — Вінниця, 1998. — С. 102–103.

13. *Робак І. Ю.* «Білі плями» в біографії В. Д. Отамановського і перспективи архівних досліджень для їх усунення / І. Ю. Робак // Історичний архів. Наукові студії / Чорномор. держ. ун-т ім. Петра Могили [та ін.]. — Миколаїв, 2011. — Вип. 6. — С. 145–149.

14. *Робак І. Ю.* Валентин Отамановський : молоді роки вченого / І. Ю. Робак // Вісник НТУ «ХПІ»: зб. наук. пр. —

Харків, 2011. — Вип. 64 : Історія науки і техніки. — С. 97–104.

15. *Робак І. Ю.* Валентин Отамановський: у вирі визвольних змагань / І. Ю. Робак // Вісник НТУ «ХПІ». Серія: Історія науки і техніки. — Харків, 2012. — № 42 (948). — С. 130–137.

16. *Робак І. Ю.* Валентин Отамановський в українській революції 1917–1921 рр. / І. Ю. Робак, Г. Л. Демочко // Історичний архів. Наукові студії : зб. наук. праць / відп. ред.: Є. Г. Сінкевич та ін. — Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2017. — Вип. 18. — С. 38–45.

17. *Робак І. Ю.* Валентин Отамановський як борець за українську державність / І. Ю. Робак // Український консерватизм: історія, політика, ідеологія та перспективи пошуку : Матеріали міжнар. наук.-практ. конф., Київ, 15 — 16 квітня 2012 р. / КНЛУ. — К., 2012. — С. 31–36.

18. *Робак І. Ю.* Валентин Отамановський — революціонер, вчений, організатор науки / І. Ю. Робак, З. С. Савчук. — Х. : Колегіум, 2013. — 184 с.

19. *Млиновецький, Р.* Нариси з історії українських визвольних змагань 1917 — 1918 рр.: (Про що «історія мовчить») / Р. Млиновецький. — 2-е вид. перегл. і значно допов. — Б.м. : Чужина, 1973. — [Т. 2]. — 1973. — 670 с.

20. *Робак І. Ю.* Українська емігрантська історіографія ХХ ст. про В. Д. Отамановського / І. Ю. Робак, Г. Л. Демочко // Історичний архів. Наукові студії : зб. наук. праць / ЧДУ ім. Петра Могили. — Миколаїв, 2013. — С. 32–40.

21. *Млиновецький, Р.* Нариси з історії українських визвольних змагань 1917–1918 рр. : (про що «історія мовчить»). Т. 1 / Р. Млиновецький. — 2-е вид. переглянуте і значно доповн. — Торонто : Чужина : друком вид-ва «Гомін України», 1970. — 571 с.

22. *Турченко Ф. Г.* Микола Міхновський: Життя і Слово / Ф. Г. Турченко. — К. : Генеза, 2006. — 318 с.

23. *Українська* Центральна Рада: Документи і матеріали: У 2 т. / Нац. АН України, Ін-т історії України, Центр. держ. архів вищих органів влади і упр.

України. — К. : Наук. думка, 1996. — (Пам'ятки історії України. Сер. V, Джерела новітньої історії). Т. 1: 4 березня — 9 грудня 1917 р. / Упоряд.: В. Ф. Верстюк та ін. ; редкол.: В. А. Смолій (відп. ред.) та ін. — 1996. — 588 с.: іл. — (В опр.).

24. *Крути*: 29 січня 1918 р. / [упоряд. О. Бойко]. — К. : Вид-во Олени Теліги, 2007. — 95 с.: іл.

25. *Кот Сергій*. Валентин Отамановський / Сергій Кот // Крути. Січень 1918 року: док., матеріали, дослідж., кіносценарій / Іст.-культурол. т-во «Герої Крут»; упоряд.: Я. Гаврилюк. — К. : Просвіта, 2008. — 840 с.: іл. ;

26. *Отамановський В. Д.* Моє каяття / В. Д. Отамановський // Подільська старовина: наук. збірник на пошану вченого і краєзнавця В. Д. Отамановського ; відп. ред. В. А. Косаківський. — Вінниця, 1993. — С. 20–29.

27. *Автобіографія ув'язненого Валентина Отамановського* / В. Д. Отамановський // Подільська старовина: наук. збірник на пошану вченого і краєзнавця В. Д. Отамановського ; відп. ред. В. А. Косаківський. — Вінниця, 1993. — С. 13–20.

28. *Злотополец Валентин*. Син України: іст. повість з часів укр. лицарства / Передмова видавництва «Укр. націоналіст». — [Б. м.: б. в., б. р.]. — 223 с.

29. *Центральний державний архів вищих органів влади та управління України* (ЦДАВО України), ф. Р-166, оп. 12, спр. 1524.

30. *Прокопчук В. С.* Творець Кабінету виучування Поділля / В. С. Прокопчук // Наукові праці Кам'янець-Подільського держ. пед. ун-ту. Сер. Історичні науки. — 2003. — Т. 11. — С. 262–269.

31. *Отамановський В. Д.* До історії медицини та аптечної справи у Вінниці й Вінницькому повіті другої половини XVIII ст. / В. Д. Отамановський // Збірник пам'яті академіка Т. Г. Яновського ; за ред. акад. Д. Заболотного, О. Корчак-Чепурківського та І. Шмальгавзена. — К., 1930. — С. 322–334.

32. *Пристайко В. І.* Справа «Спілки визволення України»: невідомі документи і факти / В. І. Пристайко, Ю. І. Шаповал. — К. : Інтел, 1995. — 448 с.

33. *Абраменко Л. М.* Київ : жертви репресій. Т. 1 / Л. М. Абраменко ; голов. ред. Л. Танюк. — К. : Логос, 1997. — 496 с.

34. *ГДА СБУ*. — Ф. 6. — Спр. 67098 фп. — Т. 149 (контрольно-наглядова справа. Отамановський Валентин Дмитриєвич). — 15 арк.

35. *Архів Харківського національного медичного університету «Харьковский Государственный Медицинский Институт Министерства Здравоохранения УССР (ХГМИ)*. Г. Харків. Отдел кадров. Дело № 28. Отамановський Валентин Дмитриєвич. Зав. Кафедрой латинського язика. Начато 20 октября 1958 г. Окончено 17 января 1972 г. На 47 листах».

36. *Вчені університету* / Харк. держ. мед. ун-т ; за ред. А. Я. Циганенка. — Харків, 2002. — 470 с.

37. *Історія Харківського державного медичного університету: 1805 — 2005 ; за ред. А. Я. Циганенка*. — Харків : [ВПЦ «Контраст»], 2005. — 742 с.

38. *Отамановський В. Д.* Краєзнавство на Поділлі, найближчі його завдання та потреби й роль в краєзнавчій праці Кабінета виучування Поділля / В. Д. Отамановський. — Вінниця : [б. в.], 1926. — 13, XV с. — (Вінниц. філія Всенар. б-ки України при Всеукр. акад. наук, Каб. виучування Поділля ; вип. 8).

39. *Рішення Вінницької міської ради «Про перейменування площ, вулиць, провулків, проїздів, тупиків в місті Вінниці» №71 від 25 грудня 2015*. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.vinrada.gov.ua/upload/files/7sklikannya/14PozaSes/280.doc. — Дата звернення: 31.08.2017.

40. *Вінницький літописець*. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=z4psJcpSEXY>. — Дата звернення: 31.08.2017.

20.08.2017



УДК 378.4+004.89

Как сохранить мировое лидерство в подготовке IT-специалистов

Анатолий Каргин,

доктор технических наук, профессор,
заведующий кафедрой информационных технологий,

Сергей Панченко,

доктор технических наук, профессор, ректор,
Украинский государственный университет железнодорожного транспорта, Харьков

Сегодня ученые, политики, бизнесмены широко обсуждают наступление эры индустриальной революции 4.0 (Industry 4.0). О ее реальности свидетельствует тот факт, что на Всемирном экономическом форуме в Давосе в 2017 году тема четвертой промышленной революции была одной из главных и ей были посвящены 27 заседаний [1]. Третья цифровая революция сегодня переходит в четвертую, с которой связывают массовое внедрение в производство киберфизических систем. Такие системы будут объединяться в единую сеть, чтобы иметь возможность обмениваться информацией и знаниями друг с другом в режиме реального времени на основе технологии межмашинного взаимодействия (Machine-to-Machine, M2M), самонастраиваться и учиться новым моделям поведения [2 — 6]. Доступ в Internet получают не только вычислительные устройства типа компьютеров и мобильных телефонов, но и автомобили, фотоаппараты, стиральные машины, холодильники, медицинские датчики, наручные электронные часы и многие другие бытовые и промышленные машины.

Проекты «умных городов» (Smart City, SC) как первые признаки Industry 4.0 уже на протяжении более пяти лет реализуются во многих странах. Например, в КНР

в настоящее время 290 городов работают по проектам SC и планируется расширение этого опыта для 500 городов до конца 2017 года [7].

Индустриальная революция 4.0 — это цифровая революция на всех этапах производства: автономная работа «умных заводов» (Smart Plants, SP) и «умных машин» (Smart Machine, SM); интеграция с помощью сетевых технологий большого количества данных в облачных хранилищах с целью их интеллектуальной обработки для более эффективного производства.

Индустриальная революция 4.0 — это новая электронная база: интеллектуальные сенсоры и сенсорные системы, актуаторы и микропроцессоры разного уровня вычислительной мощности.

Индустриальная революция 4.0 — это и новые информационные технологии, основанные на моделях искусственного интеллекта, когнитивных и биологических наук, моделях поведения и развития, заимствованных у живой природы, результатах современных исследований головного мозга живых существ.

В докладе [8] о состоянии информатизации и развитии информационного общества в Украине за 2013 год выделены четыре основные тенденции: социальные сети, мобильные устройства, облачные

технологии и управление информацией. Отмечается, что объединение этих технологий существенно изменит бизнес и общество, разрушит старые бизнес-модели и создаст новых лидеров IT-рынка [9]. В соответствии с этими тенденциями ожидаются: рост влияния мобильных технологий и создание нового поколения мобильных вычислений; персонализация облачных сервисов и превращение их в центральный инструмент для пользователей; объединение данных и программ управления устройствами посредством «облаков» в Internet. Перечисленные предпосылки позволяют создать универсальный набор сервисов для пользователей и для корпоративного рынка «интернета вещей» (Internet of Things, IoT); обеспечить активизацию и слияние концепций IoT и BigData, что, в свою очередь, позволит обрабатывать большой объем неструктурированной информации и анализировать ее в реальном времени.

В документах [8 — 12] отмечается кадровая проблема, с которой сегодня столкнулась IT-индустрия Украины: недостаток кадров и неполное соответствие уровня знаний выпускников ВУЗов требованиям отраслей, которые инвестируют средства в индустриальную революцию 4.0. Среди причин отмечается недостаточный уровень подготовки по информатике у школьников, слабое обновление учебных планов университетского образования, несовершенство современных механизмов повышения квалификации преподавателей высших учебных заведений и, одной из главных причин называют относительно низкие должностные оклады в сфере образования IT по сравнению с окладами IT-специалистов в бизнесе. Рекомендации о путях решения указанной проблемы носят конструктивный характер. Авторы настоящей статьи видят одно из направлений решения проблемы в разработке таких программ подготовки специалистов, которые могут создать предпосылки конкурентоспособности выпускников.

С целью соответствия образования уровню развития технологий индустри-

альной революции 4.0 требуется пересмотр многих инженерных образовательных программ, введение новых и уход от устаревших технологий и методов обучения, что касается, прежде всего, IT-специальностей.



сознание того, что в IT пришла эра умных приложений, вызвало широкое обсуждение в университетской среде вопросов: «Насколько ВУЗы готовы к преподаванию новых технологий?», «Как учить новым технологиям?», «Какие еще образовательные процессы захватывают новые технологии?» и ряд других. Такие вопросы связаны не только с IT-образованием. Ученые американских и европейских университетов рассматривают указанную проблему шире. Поскольку цифровые технологии внедряются в повседневную жизнь, находят повсеместное распространение и IoT становится обычным явлением, то появляется глобального уровня задача: «нам нужно подумать о том, как лучше обучать людей концепциям компьютерной науки, независимо от их (профессиональных) целей в жизни» [13, 14].

Первые важные шаги в такой просветительской работе сделаны. Обсуждаются новые способы для школьных учителей с целью поощрять цифровую грамотность в эпоху IoT [14], осваивать методы интеграции IoT в науку, технологию, инженерию и математику при одновременном создании образовательных сред [15], использовать технологии работы с платформами IoT с открытым исходным кодом (в школах США, Англии и других странах детей учат использовать микробιβотеки, одноплатные компьютеры с беспроводной связью, сенсорами и программируемыми кнопками) [16].

В Украине в 2016 году компанией «Майкрософт Украина» презентован проект «Школа SMART» [17], главная цель которого — обучать школьников концепции IoT. В проекте участвуют десять учебных заведений. Реализация проекта ориентирована на вычислительные возможности микроконтроллера Arduino и

микропроцессора Raspberry Pi на основе облачной платформы Microsoft Azure IoT Suite.

Безусловно, появились бакалаврские и магистерские образовательные программы по IoT и в университетах. В последние годы в ежегодном отчете NMC Horizon Report Higher Education Edition значительное место отводится обсуждению образовательных программ, нацеленных на подготовку специалистов, востребованных новыми производственными отраслями, которые порождаются индустриальной революцией 4.0. В последнем отчете 2017 года [18] отмечается, что увеличение спроса на квалифицированных специалистов в таких областях, как инженерная техника, разработка датчиков, проектирование и интеграция систем, определило растущий тренд расширения учебных планов колледжей и университетов за счет введения подготовки по новым дисциплинам и программам. Рекомендации экспертов, мнения которых обобщены в отчете, сформулированы в виде шести основных направлений обучения студентов, которые смогут удовлетворить будущие потребности в рабочей силе. Три из шести направлений относятся к долгосрочным (от трех до пяти лет подготовки) и имеют непосредственное отношение к индустриальной революции 4.0. Это IoT, Learning Management systems (LMS) и Artificial Intelligence (AI). Рекомендации относятся к структуре и содержанию учебных программ. Общим является то, что программы должны быть междисциплинарными и многодисциплинарными [18].

Если учебные программы в Украине по специальности AI предлагаются студентам уже более двух десятков лет, то подготовка по IoT в виде самостоятельной программы считается новой. В последние годы ситуация в Украине изменилась. Абитуриентам предлагают образовательные программы, прямо нацеленные на подготовку по IoT или SM, например, в Львовском и Киевском политехнических университетах.

Украинский государственный университет железнодорожного транспорта, (УкрГУЖТ, <http://www.kart.edu.ua>) в этом учебном году в соответствии с междисциплинарным и многодисциплинарным подходом, начинает подготовку бакалавров по трем образовательным программам: «Технологии искусственного интеллекта» на базе специальности 126 — «Информационные системы и технологии», «Интеллектуальные информационные технологии» на базе специальности 123 — «Компьютерная инженерия» и «Интеллектуальные машины» на базе специальности 151 — «Автоматизация и компьютерно-интегрированные технологии». Для этого по инициативе ректора университета профессора С.В. Панченко и при непосредственном его участии была создана новая кафедра информационных технологий, укомплектованная кадрами и лабораторным оборудованием.

Возглавить кафедру был приглашен профессор А.А. Каргин, до этого более двадцати лет возглавлявший кафедру компьютерных технологий в Донецком национальном университете (ДонНУ). Профессор А.А. Каргин имеет достаточный опыт в подготовке IT-специалистов, востребованных не только в Украине, но и за рубежом. Под руководством А.А. Каргина студент Д. Гуртяк, как только в университете появились первые IBM совместимые компьютеры, разработал драйвер клавиатуры на основе кириллицы для MS DOS (так появился первый драйвер с кириллицей, который быстро разошелся по всему миру и стал известен как KeyRus Гуртяка). Среди выпускников кафедры, которой руководил А.А. Каргин, есть и ведущий разработчик программного обеспечения мобильных телефонов фирмы Nokia, и начальник отдела компьютерной анимации фирмы G. Lucas, и главный конструктор перспективных микропроцессоров Европейского отделения фирмы IBM. Конкурентность выпускников кафедры под руководством А.А. Каргина подтверждена и серебряной медалью за 8-е место на мировой студен-

ческой олимпиаде по спортивному программированию (г. Орландо, США, 2011).

Гущественным является опыт А.А. Каргина и в создании «умных машин». Под его научным руководством разработана технология ситуационных интеллектуальных машин обработки информации, которая была применена при создании более 15 интеллектуальных систем автоматического управления техническими комплексами [19]. Наиболее значимая среди внедренных систем — интеллектуальная система нанесения гальванопокрытия в г. Ленинграде («безлюдный цех»), была разработана и внедрена по постановлению Совета Министров СССР от 31.05.84 по программе создания образцово-показательного производства.

Почему университет железнодорожного транспорта в числе первых взялся за подготовку IT-специалистов, которые будут востребованы Industry 4.0? Отрасль железнодорожного транспорта в мире является одним из лидеров по внедрению технологий Industry 4.0. Проиллюстрируем это данными из плана реализации стратегического развития железнодорожной отрасли Великобритании (Rail Technical Strategy Capability Delivery Plan, RTS CDP) [20], рассчитанного на 30 лет. В Великобритании удельный вес пассажирских и грузовых перевозок железнодорожным транспортом самый высокий и развитию этой отрасли уделяется особое внимание. В плане реализации стратегии, утвержденной на государственном уровне в 2012 году, предусмотрено двенадцать ключевых направлений, связанных между собой и с объемами финансирования:

1. Уменьшение интервала между движущимися поездами, предусматривается не просто уменьшение интервала движения между смежными составами, но и концептуальные изменения, включающие динамическое реформирование составов, что требует разработки интеллектуальных систем автовождения поездов с использованием локальной и глобальной сенсорной информации о состоянии инфраструктуры.

2. Минимальные сбои в движении поездов. Планируется контроль состояния работоспособности в режиме реального времени с помощью множества интеллектуальных встроенных датчиков, которые соединены вместе в IoT. Аэрокосмические SM предоставляют дополнительную визуальную и географическую информацию об инфраструктуре и подвижном составе. Интеллектуальная разведка в реальном времени, используя машинное обучение и большую аналитику данных, формирует планы профилактического обслуживания.

3. Эффективный пассажиропоток через станции и поезда рассматривается с позиций SC, в котором железная дорога является частью интеллектуальных и интегрированных решений для мобильности, при этом решаются задачи автоматического направления на ближайшую доступную парковку, предложение транспортных решений для дальнейшего путешествия пассажиров, масштабирование вариантов транспортировки в соответствии с прогнозируемым спросом. Использование электронных билетов и биометрических систем на основе мобильных приложений снимает проблему «узких мест» и обеспечивает интеллектуальное управление потоками пассажиров (особенно на крупных узловых станциях).

4. Больше значимой информации из данных предполагает создание отраслевой информационной архитектуры и структуры управления информацией с целью координации информационных потребностей и защиты информации.

5. Оптимальное использование энергии, кроме чисто технических задач получения и преобразования энергии, требует создания интеллектуальной системы управления транспортировкой энергии внутри системы в соответствии с предложением и спросом.

6. Больше места в поездах обеспечивается способностью быстро и легко перенастроить внутреннюю часть пассажирских поездов как при нормальной ежедневной эксплуатации, так и в особых ситуациях.

7. Обслуживание точно секунда в секунду предполагает улучшение ситуационной осведомленности, повышение операционной гибкости и обеспечение более быстрого восстановления от сбоев за счет знания местоположения и скорости поездов в реальном времени.

8. Интеллектуальные поезда — сеть полностью автономных интеллектуальных поездов будет саморегулироваться, вести переговоры класса М2М для согласования движения и разрешения потенциальных конфликтов; передача сигналов поезда будет перенесена из инфраструктуры в поезд с использованием новых технологий.

9. Персонализированная работа с клиентами — доступ к железной дороге на основе электронного билета; пассажиры автоматически идентифицируются и с их счетов взимаются соответствующие сборы за проезд; методами машинного обучения формируются характеристики пассажирских поездок и предоставляются в режиме реального времени как руководства, чтобы улучшить путешествие, основываясь на понимании предпочтений пассажиров.

10. Гибкие грузоперевозки — предполагается, что железная дорога может полностью интегрироваться с интермодальными грузовыми и сервисными услугами на новых рынках для легких товаров высокой стоимости, грузовые вагоны будут обладать гибкостью для увеличения разнообразия загружаемых грузов и максимального использования вагонов, модальные обмены будут автоматизированы, позволяя быстро и эффективно передавать грузы для последующего транзита.

11. Недорогие железнодорожные решения обеспечиваются проектированием, построением и эксплуатацией железнодорожных линий и поездов с использованием современных материалов и технологических решений.

12. Ускоренное исследование, разработка и внедрение технологий реализуются инвестициями в научные проекты и их тестирование.

Реализация направлений такой программы требует IT-специалистов нового поколения как для разработки новых систем, так и для их последующего обслуживания.

Для поддержки конкурентоспособности будущих инженеров, способных решать указанные задачи, необходим новый подход к структуре учебных планов, введение новых дисциплин и пересмотр содержания традиционных дисциплин.

До 2000 года сильной стороной IT-выпускников Украины, которая давала молодым специалистам преимущества и на западном рынке труда, по сравнению с выпускниками западноевропейских и американских университетов, была фундаментальная подготовка: глубокие знания по высшей, дискретной и вычислительной математике, теории алгоритмов, архитектуре компьютеров и, конечно же, по программированию. Фундаментальные знания позволяли быстро осваивать новые технологии, среды и языки программирования. Но поскольку IT — самая динамичная отрасль знаний, то, естественно, выпускники университетов, несмотря на введение новых курсов, выходили на IT-рынок с устаревшими знаниями. И те, кто самостоятельно не был способен освоить и использовать новые технологии, проигрывали конкурентную борьбу за рабочие места.

Со временем разнообразие IT начало резко увеличиваться. Ситуация, когда в IT-индустрии стал использоваться широчайший набор IT, привела к узкой специализации. Работодатели для своих компаний стали требовать специалистов, имеющих навыки работы с конкретным небольшим набором IT. Это способствовало введению специализаций (в образовательных программах). Сегодня IT находится на новом витке развития с выходом на лидирующие позиции технологий AI. Кроме новой, отличной от классической, математической базы, используются знания из других областей, таких как биология, психология, когнитивные науки. Поэтому IT становится междисциплинарной

наукой. Кроме этого, в технологиях SM, IoT и других, о которых шла речь в связи с Industry 4.0, стирается грань между аппаратным и программным обеспечением: разработать простейшую IoT-систему двум совместно работающим IT-специалистам, получившим образование отдельно по программному и аппаратному обеспечению, невозможно без глубокого понимания задач смежной специализации. IT-специалист нового поколения должен знать и иметь навыки из нескольких смежных областей знаний и учебный план программы подготовки такого специалиста должен быть междисциплинарным.

Таким образом, созрело противоречие, которое раньше разрешалось за счет обновления содержания курсов эволюционным путем и сводилось к введению одного-двух спецкурсов. Сегодняшний вызов IT-индустрии относится к революционным. И это требует особого внимания, если мы не хотим утратить лидирующие позиции в подготовке IT-специалистов.

Первое, что требует переосмысления, — смена приоритетов подготовки на младших курсах между фундаментальной математической подготовкой и IT. Вместо узкого представления о SM и IoT как только о технических проектах подготовка на первых курсах должна дать инструменты исследования и понимания окружающего мира. Такая переориентация позволит реализовать потенциал Industry 4.0.

Преподавание концепций IoT первокурсникам — непростая задача: студенты не готовы к программированию приложений для сетей и датчиков. Большинство предлагаемых инструментов разработки требуют знаний в области аппаратного обеспечения. Таких знаний трудно ожидать от студентов первого курса в связи с их перегруженностью фундаментальными дисциплинами и отсутствием достаточных временных ресурсов.

В образовательных программах, которые предлагает УкрГУЖТ, предпринята попытка разрешить эту проблему,

и уже на первом курсе на базе четырех дисциплин — «Алгоритмизация и программирование», «Введение в IT», «Физика» и «Высшая математика» — студенты должны приобрести навыки разработки учебной IoT: опрос датчика, измеряющего физический параметр, после предварительной обработки — передача данных по беспроводной сети на персональный компьютер в сети Internet, и организация хранения этих данных в облачной структуре. Студент приобретает навыки работы на языке Python, программирования контроллера ESP с использованием библиотек, интеграции отдельных аппаратных средств (датчик, микроконтроллер, модули беспроводной связи). На старших курсах разработка учебного проекта продолжается по мере освоения блоков дисциплин, посвященных углубленному программированию, архитектуре систем и сетей, вычислительной математике, искусственному интеллекту и другим. Выпускные бакалаврские и магистерские работы являются завершающей стадией серии таких микропроектов, а предметной областью всех работ — объекты автоматизации железнодорожной отрасли.

Такой подход стимулирует творчество и самостоятельность, студенты сами предлагают идеи проекта, решения и воплощают эти идеи в рабочих прототипах. Появляется заинтересованность в изучении как классических дисциплин фундаментальной подготовки, так и профессиональных.

Обучение технологиям IoT, безусловно, должно опираться на соответствующую лабораторную базу. Минимальный набор инструментария в лаборатории включает: платы разработки на основе микроконтроллеров и микропроцессорных систем; расширенные встроенные системы; среды разработки программного обеспечения и доступ к облачной инфраструктуре. Сегодня студентам в лабораториях доступны такие платы для разработки, как Raspberry Pi, Arduino, ESP, имеющие несколько

типов внешних интерфейсов ввода/вывода. Спектр расширенных встроенных систем представлен большим набором разного рода интеллектуальных сенсоров, мобильных платформ, роботов, дронов и других подвижных моделей, которые имеют собственные микроконтроллеры, сенсоры разной природы, приводы на исполнительные механизмы и беспроводную связь с Internet.

При организации лабораторного практикума важными критериями выступают стоимость и масштабируемость: каждый студент должен получить полноценный инструментарий «IoT в коробке». Современный уровень цен на указанные компоненты лабораторного практикума делает доступным для университетов такой подход. Причем это аппаратный ресурс неодноразового использования, однако оборачиваемость его не менее четырех лет.

Сейчас активно разрабатываются аппаратные и программные платформы, распространяемые на принципах Open Source, что позволяет частично сократить расходы на лабораторную базу. Преимущества Open Source выражаются в простоте переконфигурирования электронных компонентов и возможности использования стандартных языков программирования (C/C++, C#, Python или Java) для разработки программного обеспечения IoT-устройств.

По мнению многих IT-специалистов, сегодня пришло время создавать крупномасштабные инфраструктуры для преподавания широкого круга тем, связанных концепцией Industry 4.0. Разработка такой инфраструктуры — дело непростое и потребует многолетнего проекта с привлечением междисциплинарной группы преподавателей и значительных финансовых и технических ресурсов.

Понимание необходимости подготовки кадров для железнодорожной отрасли в области IT приводит к пониманию необходимости использования опыта подготовки IT-специалистов в развитых странах мира.

Для этого нужно:

1. Участвовать в программах поддержки университетов со стороны ведущих IT-компаний мира (Microsoft, IBM, Cisco, Amazon, Siemens) с целью использования современного лицензионного программного обеспечения для подготовки IT-специалистов и получения учебных материалов, в частности по IoT [21, 22].

2. Стимулировать прохождение курсов (с получением сертификатов) по IT-технологиям в ведущих центрах online-подготовки [23 — 25] как для преподавателей, так и для студентов. Обоснование потребности в бесплатной форме обучения и сертификации при регистрации позволяет получить знания и украинским студентам, и преподавателям.

3. Обеспечивать кафедры в украинских вузах по подготовке IT-специалистов комплектами доступных микропроцессоров и микроконтроллеров с наборами сенсоров и актуаторов для проведения лабораторных занятий. В отличие от персональных компьютеров, такие комплекты позволяют студентам создавать модельные образцы сложных программных комплексов реального времени.

4. Создавать в технических университетах возможность корпоративного доступа к ресурсам общества IEEE как наиболее информативного центра современных инноваций в области IT [26].

5. Активно участвовать в Хартии «Индустрия 4.0 в Україні» с целью подготовки IT-специалистов в соответствии с требованиями высокотехнологичных секторов экономики Украины [12].

6. Участвовать в бизнес-форумах по Industry 4.0 с целью привлечения молодежи к конкурсам по IoT [27].

7. Обеспечить доступность беспроводных сетей хорошего качества на территории университетов, что позволит построить инфраструктуру для студенческих проектов по IoT.

8. Стимулировать работу студентов с использованием ресурсов GitHub [28] как источника проектов в области IT и плат-

формы для размещения коллективных проектов.

9. Создавать условия и повсеместно стимулировать изучение английского языка для практической работы студентов и преподавателей с современными информационными ресурсами по IT.

Литература

1. *Промышленная революция 4.0. На пороге новой эпохи* [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://chp.com.ua/all-news/item/46476-promyshlennaya-revoluytsiya-4-0-na-poroge-novoj-epokhi>

2. *An Executive's Guide to Industry 4.0, Smart Factories and Beyond* [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.ioti.com/industrial-iiot/executive-s-guide-industry-40-smart-factories-and-beyond> May 24, 2017

3. "Industry 4.0 Survey: Building the Digital Enterprise," by Gary Mintchell, The Manufacturing Connection, September 16, 2016 [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://themanufacturingconnection.com/2016/09/industry-4-0-survey-building-digital-enterprise/>

4. *12 Highlights from Siemens Massive Hannover Messe Booth* [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.ioti.com/iot-trends-and-analysis/12-highlights-siemens-massive-hannover-messe-booth>

5. *Microsoft Opens Its First European Lab for Internet of Things* [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://www.ioti.com/security/new-version-mirai-botnet-emerges?NL=IOT-001UBER&Issue=IOT-001UBER_20170330_IOT-001UBER_743&sfvc4enews=42&cl=article_4_b&utm_rid=CPG03000003510982&utm_campaign=18092&utm_medium=email&elq2=505e563a1b4246bfb53337910454e703

6. *SAP Leonardo: инвестируем в Интернет вещей два миллиарда евро* [Электронный ресурс]. — Режим досту-

па: <https://www.sap.com/cis/trends/internet-of-things.html>

7. *China's 'smart cities' to number 500 before end of 2017* [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://www.chinadaily.com.cn/china/2017-04/21/content_29024793.htm

8. *Доповідь про стан інформатизації та розвиток інформаційного суспільства в Україні за 2013 рік, 123 с.* http://www.dknii.gov.ua/sites/default/files/stan_informatyzacii_20132.pdf

9. *Постанова Верховної Ради України «Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Реформи галузі інформаційно-комунікаційних технологій та розвиток інформаційного простору України»* (Відомості Верховної Ради (ВВР). — 2016. — № 17. — ст.191) [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1073-19>

10. *Індустрія 4.0 в Україні* [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://industry4-0-ukraine.com.ua/>

11. *Рух «Індустрія 4.0 в Україні» об'єднує гравців IT та АСУ ТП* [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://appau.org.ua/ru/Ruh_Industry_4-0_v_Ukraini_obednue_gravciv_%D0%86%D0%A2_ta_ASUTP

12. *Хартія «Індустрія 4.0 в Україні»* [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://appau.org.ua/ru/Hartiya_Industriya_4-0_in_Ukraine

13. *Ebling Maria R. Pervasive Computing and the Internet of Things, IEEE CS, Pervasive Computing, Jan-Mar 2016, pp. 2-4* [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://ieeexplore.ieee.org/stamp/stamp.jsp?arnumber=7389283>

14. *Schmidt A. Increasing Computer Literacy with the BBC micro: bit, IEEE Pervasive Computing, vol. 15, Apr-June 2016, pp. 5-7* [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://ieeexplore.ieee.org/stamp/stamp.jsp?arnumber=7445632>

15. *Park N. and Ko Y. Computer Education's Teaching-Learning Methods Using Educational Programming Language Based on STEAM Education* [Электрон-

ный ресурс]. — Режим доступа: https://link.springer.com/content/pdf/10.1007%2F978-3-642-35606-3_38.pdf

16. *Resnick M. et al. Scratch: Programming for All*, Communications of the ACM, 2009, vol. 52, no. 11, pp. 60-67 [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <https://web.media.mit.edu/~mres/papers/Scratch-CACM-final.pdf>

17. «Майкрософт Украина» поддержала обучение школьников основам IoT [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://ko.com.ua/majkrosoft_ukraina_podderzhala_obuchenie_shkolnikov_osnovam_iot_117893

18. *NMC Horizon Report 2017 Higher Education Edition* [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://cdn.nmc.org/media/2017-nmc-horizon-report-HEEN.pdf>

19. *Каргин А. А. Введение в интеллектуальные машины. Кн. 1. Интеллектуальные регуляторы* / А. А. Каргин. — Донецк : Норд-Пресс, ДонНУ, 2010. — 526 с.

20. *Rail Technical Strategy Capability Delivery Plan* [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <https://www.rssb.co.uk/rts/Documents/2017-01-27-rail-technical-strategy-capability-delivery-plan-brochure.pdf>

21. *Welcome to IBM Global University Programs* [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.research.ibm.com/university/>

22. *Cisco Connected Rail* [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.cisco.com/c/en/us/solutions/industries/transportation/rail.html>

23. *Take the world's best courses, online* [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <https://www.coursera.org/>

24. *Learn from Stanford Online. For anyone, anywhere, anytime* [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <https://lagunita.stanford.edu/>

25. *Free Online Courses. Advance Your Career. Improve Your Life* [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <https://www.edx.org/>

26. *Institute of Electrical and Electronics Engineers* [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <https://www.ieee.org/index.html>

27. *CIS Events Group. Your new marketing wave...* [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <https://ciseventsgroup.com/>

28. *Built for developers* [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <https://github.com/>

20.07.2017

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА УПРАВЛІННЯ



НАЦІОНАЛЬНА ІДЕЯ: ОСНОВА СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В ХХІ СТОЛІТТІ

Міжнародна науково-практична конференція,
Харківський національний університет будівництва та архітектури,
Харків, 4 — 5 травня 2017 р.

4 — 5 травня 2017 року в Харківському національному університеті будівництва та архітектури було проведено Міжнародну науково-практичну конференцію «Національна ідея: основа стратегії розвитку українського суспільства в ХХІ столітті», присвячену 100-річчю Української революції 1917 — 1921 років. Саме національна ідея, заснована на підвалинах суверенітету нації та національної держави, обґрунтовує демократичний механізм, що реально дозволяє кожному громадянину реально впливати на політичний процес шляхом участі у формуванні суспільно значущих рішень та контролю за їх реалізацією.

Організаторами цього наукового та виховного форуму виступили чотири провідних харківських університети: Харківський національний університет будівництва та архітектури, Національний технічний університет «ХПІ», Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка, Харківський національний



педагогічний університет імені Г.С. Сковороди.

Відкриваючи роботу конференції ректор ХНУБА, Народний архітектор України, доктор архітектури, професор Ю.М. Шкодовський зазначив, що «розуміння кожним членом українського суспільства національної ідеї сьогодні є конче важливим для розбудови України як квітучої, демократичної, європейської держави. Пошуки нашої національної ідеї розпочалися давно, мали теоретичний та практичний виміри. 100-річчя Української революції 1917 — 1921 років, яке ми зараз відзначаємо, у певному сенсі також було практичним пошуком української національної ідеї».

Проведений захід став ще одним необхідним теоретичним кроком — було підготовлено 120 наукових доповідей — щодо розробки національного розвитку у новому тисячолітті.

На засіданнях конференції, в роботі яких взяли участь фахівці-суспільствознавці різних галузей з України, Азербайджану, Словачії, РФ, Лівану розглядалися сутність національної ідеї та її складові, проблеми реалізації національної ідеї в ретроспективі та перспективі, а також роль українського козацтва як носія та охоронця українства в минулому та сучасності.

Велика увага була приділена національно-патріотичному вихованню у сучасних складних суспільно-політичних умовах як важливій складовій національного освітнього процесу. Окремим напрямом досліджень стало вивчення сприйняття української національної ідеї сучасною молоддю. Авторами багатьох досліджень стали українські студенти та аспіранти — національна молодь виступала на форумі не тільки як об'єкт, а й як активний та небайдужий суб'єкт досліджень.



Індивідуальна траєкторія навчання

Юрій Журавльов,

кандидат технічних наук, доцент,

Харківський національний університет будівництва та архітектури

Я ніколи не вчу своїх учнів, я просто прагну створити такі умови, за яких вони могли б вчитися самі.

А. Ейнштейн

Ше у 2009 році на той час міністр освіти і науки України Іван Вакарчук оприлюднив статтю, в якій висловив думку про необхідність переходу навчання першокурсників за індивідуальними траєкторіями [1].

Підкреслюючи прогресивність ідеї навчання студентів за індивідуальними траєкторіями, деякі автори пропонують розробку спеціальних інтелектуальних технологій, форм, методів для науково-педагогічних працівників, які впроваджують індивідуальні технології навчання на основі інтелектуальних інформаційних технологій [2].

В роботі [3] досліджується механізм підвищення рівня успішності та оперативності засвоєння матеріалу студентів шляхом розробки формалізованого методу і засобів формування індивідуальної траєкторії навчання студента (ІТНС) в умовах автоматизації. Запропонована узагальнена модель індивідуалізації навчального процесу на базі циклу Шухарта — Демінга та метод формування ІТНС у вигляді послідовності розвиваючих завдань.

В стандартах і рекомендаціях щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти, ухвалених Міністерською конференцією в Єрвані 14 — 15 травня 2015 року, наголошується, що “...заклади освіти повинні забезпечити реалізацію програм таким чином, щоб

заохотити студентів грати активну роль у розвитку освітнього процесу, а оцінювання студентів відображало цей підхід”. Відзначається, що зробити це можливо за рахунок реалізації студентоцентрованого навчання, яке “...відіграє важливу роль у стимулюванні мотивації студентів, їх самоаналізі та залученні до освітнього процесу. Запровадження студентоцентрованого навчання і викладання є таким, що поважає і враховує різноманітність студентів та їх потреби, уможливорюючи гнучкі навчальні траєкторії” [4].

Шід студентоцентрованим навчанням далі будемо розуміти модель розвитку освіти, за якої студент з об’єкта перетворюється в суб’єкт освітньої діяльності і яка враховує індивідуальні якості студента, його здатність формувати індивідуальну траєкторію навчання відповідно до індивідуального профілю компетентностей.

Різні аспекти дослідження проблеми індивідуалізації навчального процесу, розробки і реалізації індивідуальних освітніх траєкторій здобувачів освіти в межах когнітивної і особистісно зорієнтованої парадигм досліджувалися Ю.К. Бабанським, А.А. Бударним, А.Б. Воронцовим, А.О. Кирсановим, Т.М. Ковальновою, М.І. Махмутовим, Е.С. Рабунським, О.Н. Тубельським, А.В. Хуторським, Є.О. Ямбургом та ін. Однак слід зазначити, що теоретичні здобутки в цьому напрямі

значно перевищують практичні аспекти реалізації ідеї, особливо у вишах, які готують фахівців інженерних спеціальностей: механіків, технологів, спеціалістів з автоматизації технологічних процесів.

Мета статті — розробити практичні підходи до проектування індивідуальної траєкторії навчання в умовах постійних змін вимог до компетенцій фахівців з боку сучасного ринку праці.



Особливого значення індивідуальна освітня траєкторія навчання студентів набирає в останні роки, коли, по-перше, значно зменшилася кількість студентів в академічних групах, особливо на молодших курсах, а кількість висококваліфікованих викладачів на випускових кафедрах поки що утримується на більш-менш стабільному рівні. По-друге, значно підвищилася відкритість, кількість та якість науково-методичного забезпечення освітнього процесу, опрацювання викладачами новітніх інформаційних технологій навчання тощо. По-третє, постійно змінюються вимоги ринку праці, який вимагає від фахівця професійних компетенцій, пов'язаних з кількома спорідненими, в інженерному сенсі, спеціальностями.

Будемо розглядати індивідуальну траєкторію навчання як уособлений та персоніфікований в індивідуальному навчальному плані шлях реалізації особистісного потенціалу студента в освітньому процесі. Під особистісним потенціалом (за А.В. Хуторським) будемо розуміти сукупність його організаційних, діяльнісних, розумових, пізнавальних, креативних та інших здібностей. Ці здібності і мають бути реалізовані студентом під час індивідуальної траєкторії навчання.

В Харківському національному університеті будівництва та архітектури на кафедрі автоматизації виробничих процесів для студентів спеціальності “Автоматизація та комп’ютерно-інтегровані технології” введено пілотний проєкт з реалізації індивідуальної освітньої траєкторії студента. Ця робота розпочата відповідно до вимог Закону України “Про вищу освіту”, де у статті 62 наголошуєть-

ся, що “...особи, які навчаються у вищих навчальних закладах, мають право на участь у формуванні індивідуального навчального плану”.

Далі мова піде про практичний аспект реалізації індивідуальної траєкторії навчання, який будемо розглядати як специфічну процедуру проектування.

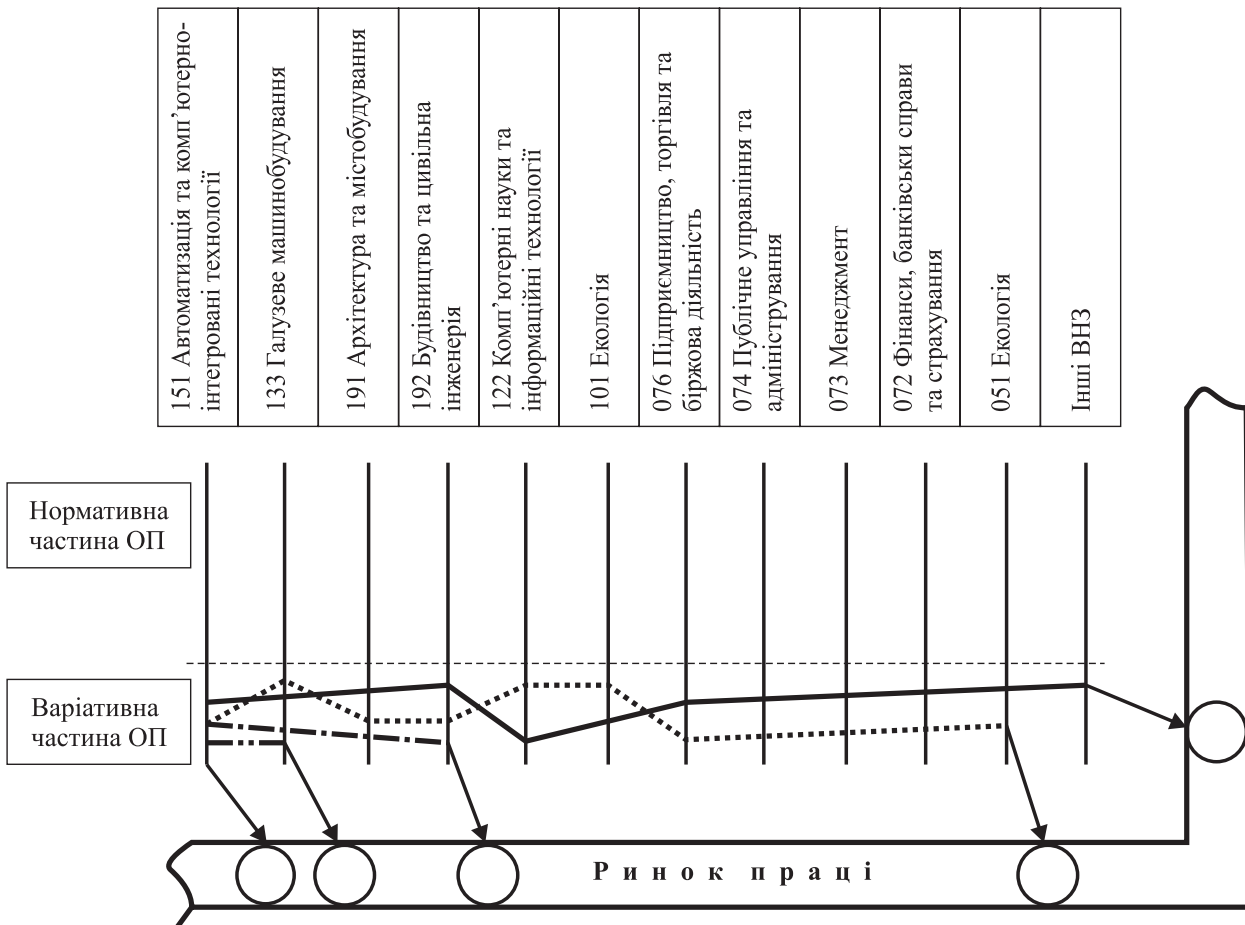
Для побудови індивідуальної траєкторії навчання науковці пропонують різні способи, засоби і методи. Ситуаційне управління як спосіб побудови індивідуальної траєкторії навчання запроваджено в Національному аерокосмічному університеті імені М.Е. Жуковського «ХАІ» Н.В. Боброва розглядає електронний підручник як засіб проектування і реалізації індивідуальних освітньо-розвиваючих траєкторій. Свою технологію побудови індивідуальної адаптивної траєкторії навчання на базі методу різнорівневого алгоритмічного квантування знань пропонують П.І. Федорук та М.В. Пікуляк [5].

Проектування індивідуальної траєкторії навчання як своєрідна технологія, на наш погляд, повинна пройти три етапи: технічне завдання, власне проектування і реалізація. Кожен з етапів обмежений в часі і визначається навчальним планом спеціальності “Автоматизація та комп’ютерно-інтегровані технології”.

При цьому необхідно наголосити на тому, що “індивідуалізація” стосується виключно варіативної частини змісту відповідної освітньої програми. Нормативна частина — поза межами “індивідуалізації”.

Пропонується варіативну частину освітньої програми сформувати за рахунок навчальних дисциплін, які входять до освітніх програм всіх без виключення спеціальностей, які існують в Харківському національному університеті будівництва та архітектури. Таких 11 (12 — теоретично можуть бути спеціальності, які пропонують інші навчальні заклади). Ідея цього підходу наведена на рисунку.

Етап технічного завдання, на наш погляд, обмежений тривалістю першого семестру навчання. При цьому органі-



Концептуальна схема проектування індивідуальної траєкторії навчання

заційно, методично та технічно цей етап визначається навчальною дисципліною, яка для багатьох освітніх програм має назву “Вступ до фаху”.

Ми суттєво переглянули зміст цієї навчальної дисципліни і спрямували її на ознайомлення студентів-першокурсників зі спеціальностями, які існують в університеті.

Результати практичної реалізації ознайомлення наведені в таблиці, в якій представлені відповіді студентів групи АП-11(група складається з 6 студентів) на запитання: “Чи потрібні будуть в подальшому спеціалісту з автоматизації знання з інших спеціальностей, які є в нашому університеті?”

Майже 65% студентів, крім знань зі спорідненої спеціальності “Комп’ютерні науки та інформаційні технології”, вважа-

ють за необхідне мати компетенції зі спеціальності “Підприємництво, торгівля та біржова діяльність” та 50% — зі спеціальності “Екологія”. Третина студентів — так чи інакше виявили зацікавленість в усіх спеціальностях університету без винятку.

Саме ці результати (як результат першого етапу — технічного завдання) були покладені нами в основу подальшого проектування індивідуальної траєкторії навчання.

Другий етап — власне проектування освітньої траєкторії, обмежується другим семестром навчання (тут базовою навчальною дисципліною, на наш погляд, може бути дисципліна “Основи інженерної творчості”, де творчість та індивідуалізм студента знайдуть своє втілення у навчальних дисциплінах його власного вибору).

Зацікавленість першокурсників іншими спеціальностями

Шифр та назва спеціальності	Прізвище І.П. студента					
	Лубченко Є.В.	Якімінський Я.В.	Матяш Д.В.	Грицюта М.В.	Шовкопляс Д.Є.	Аверкієв Я.В.
133 Галузеве машинобудування						
191 Архітектура та містобудування						
192 Будівництво та цивільна інженерія						
122 Комп'ютерні науки та інформаційні технології						
101 Екологія						
076 Підприємництво, торгівля та біржова діяльність						
074 Публічне управління та адміністрування						
173 Менеджмент						
072 Фінанси, банківська справа та страхування						
051 Економіка						

На цьому етапі остаточно формується індивідуальний навчальний план студента, в складанні якого він прийняв безпосередню участь, що буде мотивувати його подальше навчання за відповідною освітньою програмою.

Третій етап — реалізація індивідуальної траєкторії навчання, розпочинається на п'ятому семестрі навчання, де більшість навчальних дисциплін зазвичай складають варіативну частину освітньої програми. Нами на цей час поки що відпрацьований перший етап проектування індивідуальної траєкторії навчання. Для його практичної реалізації ми пропонуємо зробити наступне:

- в кожній освітній програмі першого (бакалаврського) рівня вищої освіти повинна бути введена навчальна дисципліна “Вступ до фаху” (назва навчальної дисципліни може звучати і по-іншому);
- планувати навчальну дисципліну в 1-му (2-му) семестрі для всіх спеціальностей одночасно, тобто в розкладі занять передбачити для цього певний день і певний час проведення занять;

- проводити заняття повинен досвідчений викладач, який спроможний довести до студентів 1-го курсу компетенції та програмні результати навчання певної спеціальності;
- наприкінці курсу студент має сформулювати свої пропозиції щодо індивідуального навчального плану.

Проектування індивідуальної траєкторії навчання для студентів вищих навчальних закладів не просто вимагає індивідуального руху студента на тлі загальних, заданих ззовні цілей, а одночасної розробки та реалізації різних моделей навчання студента під час постійної трансформації його індивідуальної траєкторії. Такий підхід, коли індивідуальність студента є орієнтиром для навчання за відповідними навчальними дисциплінами, освоєння такої індивідуалізованої освітньої програми буде визначатись сукупністю особистісних здібностей кожного студента. На наш погляд, формування індивідуальної траєкторії навчання буде сприяти оптимізації сучасного освітнього простору.

Література

1. Вакарчук І. Якість освіти і вільна траєкторія студента / Украинская правда. 28.04.2009 [Електронний ресурс] / І. Вакарчук. — Режим доступу: pravda.com.ua/news/2009/4/27/93927.htm.
2. Гурова К. Д., Метешкін К. О. Інструментально-інтелектуальні засоби побудови індивідуальних траєкторій навчання у вищих навчальних закладах / [Електронний ресурс]. — Режим доступу <http://geum.ru/next/art-116263.leaf-30.php>
3. Носов П. С. Інтелектуальне формування індивідуальної траєкторії навчання студента / 05.13.23 — системи та засоби штучного інтелекту : автореф. дис. ... канд. техн. наук / Одеса : Одеський НТУ, 2007. — 20 с.
4. Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG). — К. : ТОВ “Поліграф плюс”, 2015. — 32 с.
5. Каньковський І. Є. Індивідуальні освітні траєкторії як необхідність сучасного процесу професійної підготовки фахівця [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.raop.ru/content/school/theory.

09.05.2017



УДК 351.96

Еволюція системи державної влади в сучасній Україні в контексті концепції патронально-клієнтарних відносин

Олександр Воронянський,

кандидат історичних наук, професор,
Харківський національний технічний університет
сільського господарства імені Петра Василенка,

Юрій Зайончковський,

доцент,
Харківський національний університет будівництва та архітектури

Магістральний напрям досліджень еволюції сучасної вітчизняної системи державної влади базується на уявленні про її розвиток у напрямку розбудови демократії та правової держави європейського типу. Проте двадцятирічний період існування суверенної української держави засвідчив стійку тенденцію до відчуження основної маси громадян від усвідомленого системного впливу на процес формування та прийняття політичних, а тим більше, — державних рішень. Як результат, значна частина дослідників політичної системи України відзначає, що її динаміку неможливо вписати в класичну концепцію демократичного транзиту, закладену Д. Растоу і продовжену Г. О'Доннеллом та Ф. Шміттером. Дійсно, розглядати період довжиною в два десятиліття як «перехідний», тобто фактично позасистемний, не надто коректно з наукової точки зору. У той же час, підганяючи трансформації вітчизняної політичної системи під транзитологічну концепцію, дослідники змушені суб'єктивно обирати спосіб визначення категорії «демократія» та допускати концептуальні натяжки в її інтерпретації [1]. Так, сьогодні майже загальноприйнятним

є положення про те, що наявність зовнішніх ознак демократичного режиму не означає реального доступу більшості громадян до процесу формування політичних рішень, а існування формальних інституцій демократії не означає самої демократії в її класичному розумінні. Відтак виникає проблема дослідження реального процесу функціонування політичної влади, сутність якого визначається поза рамками формальних політичних інституцій, що існують у суспільстві.

Шошук нових концептів опису вітчизняної політичної реальності детермінує повернення до положень класичних концепцій політичних конфліктів, згідно яких основою політичного розвитку є конкурентна боротьба за пільговий доступ до ресурсів та цінностей, доступних для даного суспільства. Наступним кроком у даному напрямі досліджень можна вважати спроби аналізу вітчизняної системи державного управління на основі положень теорії неопатримоналізму (основними представниками якої в західній науці вважаються Ш. Ейзенштадт, Г. Рот, Р. Теобальд). Дана теорія розглядає державно-владні відносини як патронально-клієнтарні, при яких від-

бувається обмін владних ресурсів патрона на політичну й електоральну лояльність його клієнтів. Концепція пропонує схему, в якій лідер керує державою, як своїм володінням (від лат. *patrimonium* — сімейне володіння) і, користуючись управлінськими повноваженнями, отримує вигоду від експлуатації державних ресурсів і перерозподілу їх між бізнес-угрупованнями в обмін на підтримку з боку останніх [2].

Ряд дослідників — як зарубіжних (А. Аслунд, М. Макфол), так і вітчизняних (Г. Касьянов, О. Фісун), зазначають, що в сучасній Україні вирішальна роль у структуруванні політико-владного процесу належить саме патронально-клієнтарним відносинам і зв'язкам.

Загалом принципова схема реалізації патримоніальних відносин через політичну систему вибудовується таким чином. Основний обсяг ресурсів, за які відбувається боротьба в системі, контролюється державою. Розподіл ресурсів відбувається через вертикаль виконавчої влади. Фактичний глава останньої є незалежним актором політичних відносин, суб'єктом формування основних державних рішень. Він є персональним патроном, під якого вибудовується вся архітектура політичної системи. Бізнес-групи в процесі конкурентної боротьби за ресурси орієнтуються саме на доступ до його персони. Сутність політичної боротьби полягає саме в такому доступі, а основна її форма — у демонстрації бізнес-групами своєї необхідності та лояльності персонально фактичному главі виконавчої вертикалі державної влади.

З позиції даної методології вітчизняна політична система описується як складна піраміда різноманітних регіональних, галузевих і бізнесових патронатів, що поєднуються вертикаллю президентської влади через механізм клієнтарних відносин. Сенс політичної боротьби в цій системі полягає в конкуренції за доступ до ресурсів, владних позицій і посад. Нагромадження капіталу відбувається шляхом позаекономічного, владного перерозподілу вже існуючої вартості та отри-

мання рентоорієнтованими (*rent-seeking*) підприємцями доступу до політичних і адміністративних ресурсів через «політичні інвестиції» в основні центри прийняття державних рішень.

Такий підхід не лише дозволяє пояснити з наукової точки зору реальні процеси поглиблення розриву в можливостях отримання прибутків між різними соціально-економічними групами українського суспільства, але й виділити як первинних суб'єктів політичної боротьби не політичні партії та їх формальних лідерів, а орієнтовані на отримання ренти від близькості до центрів прийняття політичних рішень бізнес-угруповання, що є інвесторами партій. Самі патронально-клієнтарні відносини розглядаються не як «дитяча хвороба» посттоталітарної трансформації, а як модель балансу раціонально обраних стратегій суб'єктів політичних відносин, яка може бути притаманна різним політичним системам [3].

Однак застосування теорії неопатримоніалізму для аналізу конкретно-історичних умов розвитку вітчизняної політичної системи виявляє ряд проблемних аспектів, розкриттю яких і присвячена дана стаття.

Головна проблема такого аналізу міститься у самій суті патримоніальних відносин: патрон має бути реальним розпорядником ресурсів влади. Отже, вибір патрона задається рамками політичного режиму. Такі характеристики режиму, як конституційний баланс сил президента і парламенту і монолітність політичного простору визначають кількість центрів прийняття державних рішень з владного перерозподілу ресурсів, патрональні мережі яких привабливі для рентоорієнтованих бізнес-груп.

У реальності можливі три варіанти взаємовідносин між державним апаратом та бізнес-угрупованнями з приводу перерозподілу. Перший: політичні та силові інституції держави контролюються фактичним главою виконавчої влади (президентом чи прем'єр-міністром), який має

можливість самостійно приймати політичні рішення щодо перерозподілу. Другий варіант передбачає перерозподіл через прийняття парламентських рішень, при цьому останні залежать від глав фракцій коаліції більшості, а не від глави виконавчої влади. Нарешті, в третьому варіанті перерозподіл здійснюється на регіональному рівні, через місцеві органи влади та самоврядування. При цьому різко зростає політичне значення глав цих органів як найбільш актуальних патронів. Більший обсяг президентських повноважень щодо контролю над діяльністю вертикалі виконавчої влади сприяє моноцентризму патрональних мереж, більший обсяг повноважень парламенту — їх поліцентризму.

Оскільки у системному плані концентрація влади прямо пропорційна концентрації власності, обсяг ресурсів влади патрона значною мірою детермінований обсягом ресурсів матеріальної групи, що знаходяться в його розпорядженні. Обсяг концентрації матеріальних ресурсів патрона повинен суттєво перевищувати обсяги концентрації матеріальних ресурсів клієнтів, інакше втрачається його актуальність як самостійного суб'єкта прийняття рішень. Фрагментація простору прийняття владних рішень щодо перерозподілу аж до рівня місцевих органів влади та самоврядування (які не мають ресурсного рівня центральних органів державної влади) полегшує рентоорієнтованим бізнес-групам досягнення ресурсного балансу з патроном. Саме баланс ресурсів суб'єктів політичних відносин визначає співвідношення витрат на боротьбу з можливими вигодами від її результатів. Мінімальний розрив у контролі над ресурсами з політичними центрами прийняття рішень дозволяє рентоорієнтованим бізнес-групам виступати як неформальні альтернативні центри, що претендують на самостійне розпорядження суспільними ресурсами. В свою чергу, чим менший обсяг ресурсів, доступних патрону, тим вищою для нього стає ціна придушення потенційних альтернативних центрів. У результаті цього,

як свідчить історичний досвід, при двох останніх варіантах бізнес-угруповання швидко встановлюють власний контроль над органами державної влади та місцевого самоврядування, самі набуваючи статусу фактичних суб'єктів прийняття владних рішень. Таким чином, процес прийняття рішень щодо перерозподілу ресурсів виноситься за рамки механізму держави. Органи державної влади перестають відігравати роль центрів прийняття рішень, перетворюючись лише у виконавців рішень, прийнятих бізнес-групами. Відповідно маємо ситуацію «державна як комітет з управління справами найбільшої буржуазії», досить точно визначену ще К. Марксом. Однак, якщо розподіл ресурсів відбувається не через прийняття державних рішень, то відповідно до загальноприйнятої парадигми демократії як «відкритого суспільства» патримоніальні відносини втрачають характер політичних і виносяться за рамки політичної системи.

Реальна динаміка балансу між верхівкою державної бюрократії й лідерами парламентської більшості, з одного боку, та рентоорієнтованими бізнес-групами, — з іншого як самостійними учасниками прагматичних відносин обміну ресурсів на лояльність повністю підкріплює дане твердження.

Так, на початку 1990-х років, коли перерозподіл державної та колгоспно-кооперативної власності, створеної в період існування СРСР, здійснювався на рівні окремих регіонів [4, с. 420 — 424], найбільш актуальними були мережі патронажу, вибудовані навколо обласних органів державної влади (керівний склад яких одночасно становив більшість у Верховній Раді). Відповідно групи інтересів набували характеру регіональних адміністративно-економічних угруповань. Відсутність у першого Президента Л. Кравчука реально діючої президентської вертикалі влади досить швидко обумовила його входження до сфери впливу однієї з рентоорієнтованих бізнес-груп — київської так званої «чу-

дової сімки». Це привело до дострокового відсторонення Президента від влади іншими угрупованнями через відповідні парламентські рішення та наступну відмову регіональних лідерів у електоральній підтримці під час дострокових президентських виборів.

Однак уже до середини 1990-х років матеріальні ресурси, що знаходилися в розпорядженні керівників більшості регіонів, внаслідок активної роздачі в приватні руки, значно скоротилися. Тому найбільшій актуальності набули мережі галузевого характеру, вибудовані навколо центральних органів державної влади. Другий Президент Л. Кучма протягом першого терміну свого перебування на посаді глави держави активно встановлював свій контроль над виконавчою владною вертикаллю. У цей період він вимушений був здійснювати політику кооперації з основними акторами патронально-клієнтських відносин, посередництвом тактики *divide et impera*, всіляко ослабляючи їх вплив і шляхом неформальних торгів нав'язуючи вигідний для себе баланс консенсусу бізнес-угруповань і президентської влади. Завдяки цьому йому вдалося встановити власний контроль над державним механізмом перерозподілу ресурсів, що знаходилися у державній власності. Бізнес-угруповання орієнтувалися на доступ до Президента заради отримання контрольованих останнім матеріальних ресурсів і податкових пільг. Це стало, з одного боку, вирішальною умовою збагачення в Україні, а з другого, — основою стабільності президентської влади. Відповідно ціна придушення Президентом бізнес-груп, незадоволених форматом встановлених відносин, значно знизилася. Тому на початку другого терміну перебування при владі Л. Кучма зміг відсторонити від центрів владного перерозподілу найсильніші угруповання, що претендували на встановлення власної гегемонії.

Разом із тим уже в цей час внаслідок масштабної роздачі державної власності співвідношення балансу матеріальних ре-

сурсів, що знаходилися в розпорядженні держави та бізнес-угруповань змінилося на користь останніх. Бізнес-групи зосередили в своїх руках досить значний потенціал [5]. Натомість обсяг контрольованих державою ресурсів значно скоротився. Це дозволило найбагатшим бізнес-групам переорієнтуватися від боротьби за доступ до патрона на боротьбу за реальну політичну владу для самих себе. Найпотужніші бізнес-групи перейшли до прямого тиску на Президента. Після президентських виборів 2005 р. схема «ресурси в обмін на політичну лояльність» через брак контрольованих державою ресурсів опинилася під загрозою. Спроба її реанімації шляхом масштабної реприватизації розданих попередньою владою об'єктів через активний спротив ділових кіл закінчилася втратою вищими посадовцями держави монопольного контролю над розподілом ресурсів. Звичайно, доступ до економічних ресурсів держави залишається основним предметом боротьби бізнес-груп, проте співвідношення акторів у цій боротьбі докорінно змінилося.

Політика попередніх урядів, заснована на принципі «ресурси в обмін на лояльність», позбавила державу стратегічного домінування в сфері найважливішої групи ресурсів влади — матеріальної. На початку 2010-х років сукупний обсяг прозорих активів, що знаходилися в руках лише чотирьох домінуючих вітчизняних бізнес-груп, оцінюється в суму не менше, як 240 млрд. грн. [6 — 8], у той час як видатки Державного бюджету України на 2012 рік затверджено у сумі близько 391 млрд. грн. [9]. Крім того, значна частина ресурсів знаходиться в тіньовому секторі, і підрахувати її обсяг неможливо. Завдяки досягнутому паритету в концентрації ресурсів найвпливовіші бізнес-групи дістали змогу отримувати ренту не від можливості доступу до центрів прийняття державних рішень, а від прямого довготермінового впливу на прийняття таких рішень. Ця принципова методологічна різниця змушує дослідника позиціонувати їх не як клієнтів, а як па-

тронів — фактичних суб'єктів прийняття найважливіших державних рішень та формування персонального складу органів державної влади.

Таким чином, при застосуванні теорії неопатримоніалізму як базової концепції для аналізу еволюції політичної системи України необхідно враховувати фактор співвідношення у концентрації ресурсів влади й матеріальних ресурсів в руках держави та бізнес-груп. Саме він зумовлює фактичну, а не інституційну суб'єктність прийняття рішень щодо розподілу ресурсів у суспільстві та особливості реальних відносин панування-підкорення між органами державної влади та рентоорієнтованими бізнес-групами. Тому патронально-клієнтарна модель по відношенню до вітчизняних реалій може бути застосована лише як окремий випадок відносин органів державної влади і бізнес-угруповань, верхня хронологічна межа якого співпадає з переважанням балансу обсягів ресурсного забезпечення останніх над концентрацією ресурсів, доступних органам державної влади. У даному контексті більш плідним для подальших досліджень уявляється використання моделі балансу ресурсного забезпечення суб'єктів політичних відносин.

Література

1. *McFaul M.* The Fourth Wave of Democracy and Dictatorship. Noncoopera-

tive Transitions in the Postcommunist World // *World Politics*. — 2002. — №2. — P. 212 — 244.

2. *Roth G.* Personal Rulership, Patriarchalism, and Empire-Building in the New States. // *World Politics*. — 1968. — №2. — P. 194 — 206.

3. *Гельман В.Я.* Постсоветские политические трансформации. Наброски к теории // *Полис*. — 2001. — №1. — № 15 — 29

4. *Литвин В.М.* Політична арена України. Дійові особи та виконавці / В.М.Литвин. — К.: Абрис, 1994 — 624 с.

5. *Бондаренко К.* Хто й чим володіє в Україні // *Львівська газета*. — 2003. — 17 липня.

6. *Український олігархат.* Накопичення первісного капіталу та стратегія збагачення українських мільярдерів // *Тиждень*. — 2011. — № 27 (192) {Електронний ресурс}. Режим доступу: <http://tyzhden.ua/Politics/25553>

7. {Електронний ресурс} Режим доступу: http://investory.com.ua/products_services/sectors/banks/bankovskaja_sistema/

8. {Електронний ресурс} Режим доступу: <http://finpravda.com.ua/newsblog/analytics/620-uznajut-li-vkladchiki-komu-prinadlezhat-banki-v-ukraine-620.html>

9. Закон України «Про Державний бюджет України на 2012 рік»(Із змінами, внесеними згідно із Законом № 4647-VI від 12.04.2012) {Електронний ресурс} Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4282-17>

09.05.2017



УДК 675.1

Національна ідея: історичний досвід та перспективи

Ольга Кошкіна,

доцент,

Харківський національний університет будівництва та архітектури

Шри усвідомленні історичного досвіду в процесі становлення націй та національних ідей дуже важливим фактором є такі опорні поняття, як народ, територія та ідеологія, які складають фокус історичної національної самосвідомості. В цьому ракурсі, дивлячись на історичну науку, слід зауважити, що вона задовольняє саме цю потребу — на основі вивчення минулого, сприяти формуванню уявлень саме про самопізнання людських спільнот. Історія України зазвичай не є суто історією українського етносу, предметом дослідження історії є людські спільноти, які поступово об'єдналися в суверенну національну державу шляхом самоорганізації суспільства. Слід підкреслити, що процеси самоорганізації відбувалися через формування правлячою елітою специфічних форм та методів співіснування у суспільстві державних інститутів та громадян, верхів та низів. У цьому контексті цікаво розглянути процеси становлення етносу, нації і національної ідеї в історико-культурному ракурсі.

Звернімо увагу на визначення і сутність етносу. Етнос (від грецьк. *ethnos* — народ) — стійке соціальне угруповання людей, що склалося історично; представлене племенем, народністю, нацією. Головною умовою виникнення етносу є спільність самосвідомості, тобто свідомості своєї єдності та відмінності від усіх інших подібних утворень, території, мови, культури. Додатковими умовами можуть бути спільність релігії і расова схожість.

Етнос може складатися з різномовних елементів. Для подальшого розвитку етносу характерно формування ним своєї соціально-територіальної організації у вигляді держави або, наприклад, автономії. Сучасна дефініція етносу визначається як стійка соціальна спільність людей, які об'єднані спільністю мови, своєрідністю культури, побуту, традицій, звичаїв, а також усвідомленням своєї єдності та відмінності від інших подібних спільнот (самосвідомості).

Існує певна діалектика співвідношення і взаємодії етносів, націй і людства в цілому. Маловірогідно, що може бути коректним питання про ієрархічність етнічних, національних і вселюдських цінностей та інтересів, оскільки механічний розрив і протиставлення їх одне одному, жорстко постульована субординація у даному контексті навряд чи можливі. Скоріш за все, потрібно мати на увазі певну діалектику взаємозв'язків між загальним і особливим, цілим й часткою. Політичний досвід підказує необхідність пріоритету вселюдських цінностей над етнічними та національними, але ж це може бути іноді малопродуктивно, і може спричинити негативні наслідки. Сучасний етап розвитку цивілізації демонструє, на жаль, варіанти зіткнення, суперництва і протиставлення різних інтересів. Бажаючих поступитися етнічними інтересами навіть заради загальнолюдських поки що небагато. А ігнорування інтересів та культурних надбань будь-якого народу може

обернутися трагедією для нього і великими втратами для людства. Адже народ і його культура — це частка людства та всесвітньої культури, тому неможливо поступитися часткою, бо може зникнути і ціле.

Отже, етноси — це найбільш давні, природні і стабільні спільноти, з яких складається людство. Етноси є також найдавнішою, постійною, впливовою, рушійною силою, однією із багатьох впливових, рушійних сил, які діють на історичній арені. Етнічна сфера людського буття така ж важлива, як і соціальна, економічна, політична, духовна та ін. Вона, як і всі інші сфери людського життя, підпорядковується, з одного боку, загальним закономірностям розвитку людства, а з іншого, — своїм власним закономірностям.

Більш розвиненою формою існування людства є нація (від латин. *natio* — плем'я, народ) — це історична спільність людей, що складається в ході формування спільності їх території, економічних зв'язків, літературної мови, деяких особливостей культури і характеру, які складають її ознаки. Політична спільнота громадян певної держави — це політична нація. З 3,5 тисяч етносів у сучасному світі лише 800 є націями. Усі інші знаходяться на донаціональних етноісторичних стадіях. Перетворення етносу в націю відбувається шляхом зростання й поглиблення його самосвідомості. Нація є феноменом політичної сфери існування людства, на відміну від етносу, який демонструє селянський світогляд людського буття. Отже, коли людська спільнота розвивається до рівня національного самовизначення, коли у процесах свого життєтворення вона спирається на свідоме волевиявлення членів колективу, тоді ця спільнота вже може вважатися державою і бути нею. Етнос, на відміну від нації, не усвідомлює своєї єдності в межах власної етнічної території, має несформовані національні інтереси, а тому не здатний створити незалежну національну державу. Таким чином, нація — це політично організова-

ний етнос або група етносів, які об'єднані спільними інтересами в створенні своєї національної держави.

Національна ідея виникає на етапі, коли людська спільність шляхом свого розвитку виходить на таку межу, коли вона намагається вирішити не тільки питання правової рівності людей різних національностей, а також і проблему права націй на самостійний економічний, політичний та культурний розвиток.

Ми знаємо, що у світі національних держав менше, ніж етносів. Отже, етнос сам у собі не має тієї єдиної і достатньої умови, яка потрібна для формування держави. Постає питання, чи потрібно кожному народу мати свою національну державу? Звісно, так. Можемо стверджувати, що національна держава — це феномен саме європейської історії. За межами європейської історії виникає питання правомірності національного питання взагалі. Отже, національна держава — категорія суто європейської історії та західної цивілізації, до якої Україна тільки-но починає свій шлях.

Процес формування держави — це складний та тривалий процес, який у різних народів відбувався самобутніми шляхами. Наприклад, держава східних слов'ян формувалася в результаті складної взаємодії внутрішніх і зовнішніх факторів, що і дозволило їй з'явитися, виростаючи лише на одній общинній основі. Однією з особливостей давньослов'янської держави було те, що з самого свого початку вона була багатоетнічною за своїм складом. Надалі це буде сприяти тому, що головними силами, що забезпечують внутрішню єдність, стануть держава і православна релігія.

Прийняття християнства стало для Київської Русі могутнім духовним фактором, який стимулював процес формування народу із великої кількості східнослов'янських племен і надалі сприяв формуванню нової православної свідомості. Ця могутня сила навіть в умовах феодальної роздробленості не дозволила народу Київської Русі втратити його ду-

ховну спільність. Також ця риса виявилася в часи татаро-монгольської навали.

Зовсім інакше вплив християнства відзначився в питаннях розбудови держав в Західній Європі та навіть у Візантії. Особливістю розвитку народів Західної Європи було те, що вплив християнської релігії у формуванні націй там був значно меншим, ніж у Київській Русі. Недивлячись на те, що католицизм в часи раннього середньовіччя був загальноєвропейським фактором, він все ж таки не став фактором локального впливу при формуванні націй. Подальший шлях формування націй на теренах Західної Європи відбувався вже за часів значного послаблення впливу католицизму та був пов'язаний із буржуазними революціями. Основними важелями, що впливали на процеси формування націй у Західній Європі, були ідеї Відродження та Просвітництва, які виявили тенденцію визволення народів від релігії. Натомість у середньовічній Русі в процесі формування націй та національної самосвідомості вирішальну роль відіграла православна релігія.

Отже, можна стверджувати, що релігія в деяких випадках є складовою частиною процесів державотворення. У сучасних державах певною мірою існує конфліктність між прихильниками різних конфесій. Процес секуляризації у сучасних державах має певні тенденції, такі як відокремлення держави від церкви, зріст впливу держави на сфери, що традиційно перебували під контролем церкви (шлюбно-сімейні питання, юстиція, освіта); також слід підкреслити тенденцію зміни політичної культури, самосвідомості цивільного суспільства, його фундаментальних цінностей, зменшення впливу релігії на політичне життя, також тенденцію поступового усунення релігії із політичної системи, життєвих цінностей європейського суспільства. Суто теократична модель з єдиною «державною релігією», релігійним правом як державним законодавством й ототожненням релігійного та політичного керівництва в сучасному світі трапляється рідко.

Аналізуючи феномен етнічної культури, слід зауважити, що це поняття означає сукупність матеріальних і духовних цінностей, вироблених певним етносом впродовж його історії на його власній території засобами етнічного самовираження (рідна мова, рідна релігія) і не включає зарубіжних впливів (наприклад, світові релігії).

Духовна культура має деякі важливі риси, що відрізняють її від інших галузей культури: по-перше, вона не утилітарна, тобто духовна культура за своєю сутністю безкорисна. Її сутність полягає у таких поняттях, як «радість духу», тобто краса, знання, мудрість. Вона потрібна людям сама собою, а не заради вирішення будь-яких зовнішніх утилітарних завдань; по-друге, духовна культура надає людині найбільшу свободу творчості у порівнянні з іншими галузями культури, ця свобода творчості проявляється вже в стародавніх міфах, не кажучи вже про безмежний простір для творчості, який дає мистецтво; по-третє, світ духовної культури демонструє собою незрівняний духовний світ, створений силою людської думки. Кожна з існуючих у світі національних культур є неповторною, унікальною, є невід'ємною складовою світової культури. Для внутрішньої єдності етносу найважливіше значення має культура, яка дає людям усвідомлення своєї спільності. Культура як необхідний компонент і як одна з властивих особливостей етносу забезпечує його повноцінне функціонування.

Характерною особливістю етнічної історії України є формування поліетнічного складу її населення. Можна виділити три основних етапи формування етнонаціонального складу.

Перший етап стосується періоду існування археологічних культур, відтворює процес етнокультурної взаємодії, нерідко об'єднуючи полярні культури, скажімо, землеробську, скотарську, культуру осілих і культуру кочових племен.

Другий етап пов'язаний з Великим переселенням народів IV — IX ст., що

проходило через територію України і наслідки його залишилися на її етнічному ґрунті і проявилися, наприклад, у мові, а також у запозиченні деяких елементів матеріальної та духовної культури, або у переплетінні етнічних рис. З часом ці риси стали складовими саме слов'янської етнічності, розчинившись у ній. Отже, з другим етапом пов'язані консолідаційні процеси слов'янства та етногенез українців.

Третій етап обіймає великий часовий діапазон — XII—XIX ст., він пов'язаний з колонізацією українських земель сусідніми державами — Великим князівством Литовським, Річчю Посполитою, Угорщиною й Австро-Угорщиною, Туреччиною, Кримським ханством, Румунією, Чехословаччиною, Росією; а також з міграцією українського населення та іноземних колоністів. Ці процеси особливо яскраво відбуваються протягом XVIII — XIX ст., коли, власне, і сформувалася національна основа сучасного складу населення. Вона творилася на українському етнічному ґрунті, котрий не стільки вибирав іншоетнічні риси, скільки створював умови для самостійного існування національних груп. Отже, склад населення України ставав не тільки багатоетнічним, а й багатонаціональним.

З другої половини 80-х років XX ст. Україна, як і інші республіки Радянського Союзу, вступає в епоху так званого етнічного ренесансу. Головними причинами етнічного відродження стала політика перебудови, демократизації і гласності, яку взялися проводити тодішні радянські лідери.

Із проголошенням Україною свого державного суверенітету виникло питання щодо того, яким шляхом продовжуватиме розвиватися сучасна українська нація. До моменту проголошення незалежності України (серпень, 1991) життя і діяльність української нації в основному протікали в рамках так званої східноєвропейської або етнічної моделі. Тобто, як і решта недержавних націй Східної Європи (литовці, словаки, естонці та ін.), українська нація

розбудовувалася на народній основі, так би мовити, «знизу — догори»: інтелігенція розбудовувала національну культуру, національна культура засвоювалася народом, з'являлися культурні, громадські інститути, і врешті, — прагнення до політичної незалежності. Після проголошення незалежності України виникло питання: а що, власне, тепер означає українство? Чи є це поняття національним, або територіальним: «український народ» чи «народ України»? Адже враховуючи те, що в нашій державі майже п'яту частину населення складають не українці, а серед етнічних українців є чимало так званих російськомовних громадян, розуміння української нації як етнічної спільноти могло б бути розцінене представниками інших етносів як прагнення етнічних українців до культурного домінування в межах держави, а тим самим могло б спричинити протидію з їх боку. Тому було запропоновано розуміти українську націю як політичну (громадянську) спільноту — «народ України», тобто як певну політико-територіальну групу, яка засновується на солідарності її членів та лояльності громадян до держави, незважаючи на їх етнічні відмінності. Цей принцип було реалізовано у Законі України про громадянство, який передбачав після проголошення незалежності України громадянство усім, хто проживає на її території. Згодом в преамбулі до Конституції України було зафіксовано формулювання, що український народ складають «громадяни України всіх національностей».

З кінця XX ст. у світі відбувається процес етнічного ренесансу, тобто відродження етнічних почуттів, пошуків свого етнічного коріння, накопичення свого етнічного знання, посилення індивідуальної і групової етнічної свідомості та зростання етнічної солідарності. Водночас етнічний ренесанс ускладнив етнополітичну ситуацію у молодих незалежних країнах, загострив старі й викликав нові міжетнічні конфлікти і має величезний вплив на всі інші етнополітичні процеси. У Східній Європі сьогодні превалюють процеси дезін-

теграції, проте у Західній Європі та Америці панують інтеграційні процеси, які повинні привести до мирного співжиття і взаємодії всіх народів світу. Головні причини різноспрямованості цих процесів — перебування народів цих континентів і регіонів на різних стадіях цивілізаційного та етнополітичного розвитку.

Протягом останньої чверті ХХ — перших десятиріч ХХІ ст. дедалі посилюється й поширюється процес регіоналізації взагалі і зокрема етнічної регіоналізації, зростає роль регіонів. Поглиблення і поширення процесів регіоналізації, зростання місця й ролі регіонів в економічному та суспільно-політичному житті окремих країн і цілих континентів є ще одним свідченням вичерпання класичної ролі національної держави, вступу людства у нову еру свого розвитку.

Отже, сучасні етнонаціональні та етнополітичні процеси демонструють наявність в етнополітичній царині людського життя кількох протилежних тенденцій. По-перше, це послаблення національної ідеї, зниження ролі національних держав і занепад націоналізму на Заході та їх піднесення і посилення у Східній Європі. По-друге, це глобальний етнічний ренесанс, політизація етнічності, перетворення її на суб'єкт історичного розвитку, піднесення пов'язаних з нею етнічного націоналізму та етніцизму, зростання їх впливів тощо. Таким чином, можемо констатувати, що Захід у своєму розвитку рухається до постнаціонального етапу, а Східна Європа — у напрямку до національного етапу. В таких умовах для Заходу все більш актуальними стають проблеми етнічності та етніцизму, а для Східної Європи, зокрема України, — проблеми нації, національного будівництва та націоналізму.

Повертаючись до проблематики національної ідеї, зауважимо, що вона відповідає національним, тобто загальним інтересам людей, а не суто націоналістичним, які абсолютизують розподіл людей за етнічними ознаками. Саме цей фактор демонструє основну рису, що відрізняє

етнос від нації, а також причину, чому національна держава не є синонімом етнічно однорідної держави, яка орієнтована переважно на той чи інший етнос. Отже, можемо зафіксувати наявність такого процесу, коли під виглядом формування нових національних держав іде відродження старої ворожнечі між народами, які не можуть існувати разом за умов їх етнічної приналежності.

Етнос сам по собі не в змозі породити націю. Нації можуть виникати шляхом змішення різних етносів, або один й той самий етнос може розділитися на декілька націй. Нація, на відміну від етносу, — це те, що існує зовні від людини, що дається людині не фактом саме її народження, але придбається зусиллями людини та її особистим вибором. Навіть ознаки нації мають зазвичай характер зовнішніх для особистості символічних відзнак. Наприклад, державно-національне підданство символізується паспортом громадянина, а національна економіка — національною валютою. Тобто нація існує в рамках певної знакової системи. Якщо етнічна приналежність не вимагає від особистості ніяких зусиль, особистість не вибирає свій етнос, нація ж, навпаки, — є фактор індивідуального вибору особистості. Отже, етнічна приналежність ще не є приналежність до тієї чи іншої нації. Людина може бути за своїм етнічним походженням, наприклад, поляком, але вважати себе приналежною до німецької нації. Таким чином, нація — це державна, соціальна, культурна приналежність особистості, а не її антропологічне або етнічне визначення.

У чому полягає національна ідея французів, англійців або голландців, адже кожний європейець, незалежно від своєї національності дуже добре знає, що він також є європейець. Саме ця приналежність дозволяє стверджувати наявність між ними загальної ідеї, яку умовно можна назвати європейською. У цьому сенсі можна стверджувати, що Європа не є якийсь механічний конгломерат країн і народів, які розділені між собою держав-

ними кордонами, а є певною цілісністю, суть якої полягає в її ідеї.

При усіх відмінностях європейських народів Європа завжди сприймала себе як певну цілісність.

Отже, ідея — це певна система цінностей, яка має більш універсальне значення, ніж національні інтереси. Інтерес — це те, що кожний шукає для себе, ідея — це те, що людина вважає важливим не тільки для себе, а й для інших, можна сказати, для всіх.

Зазначимо, що національній ідентифікації передують цивілізаційна. Тобто нації виникають, коли народ вже зробив свій цивілізаційний вибір. Але, коли цей вибір приноситься у жертву заради певних інтересів, агресивність і войовничість цих народів по відношенню до інших націй зростає, і справа розвивається у напрямку до воєнних конфліктів.

На жаль, у наш час національні інтереси стали рушійною силою західної політики як зовнішньої, так і внутрішньої. У відстоюванні цих інтересів західна політика іде на використання навіть силових методів.

Що стосується саме ідеї, треба підкреслити, що її наявність відзначається перш за все через культуру з її увагою до духовних і моральних сфер життя особистості, як ми зазначали раніше. Саме через культуру, філософію, історію, літературу, мистецтво національна ідея знаходить найбільш повне втілення. Культура навіть в діях та поведінці політиків не завжди себе показує, вона не є сьогодні обов'язковою нормою життя більшості людей, але ж тільки вона здатна втілити найбільш повною мірою саме національну ідею як свідомий вибір особистості і народу.

Література

1. Варзар І.М. Політична етнологія як наука. — К., 2004. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.uk.x-pdf.ru/5politologiya/index.php>

2. Винниченко В. Відродження нації. — К., 1994. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.library.kr.ua/bibliograph/vunuch.html>

3. Воронянський О. В. Проблема формування політичних інститутів у контексті конкурентної боротьби еліт / О. В. Воронянський // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Сер. : Питання політології. — 2012. — № 1013, вип. 21. — С. 75-79. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhIPP_2012_1013_21_15.

4. Воронянський О. Національна еліта сучасної України: проблема визначення / О. Воронянський // Українознавчий альманах. — 2012. — Вип. 8. — С. 205-207. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukralm_2012_8_66.

5. Грабовський С., Ставрояді С., Шкляр Л. Нариси з історії українського державотворення. — К., 2005. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.pravo.news/page/niua/ist/ist-21--idz-ax288.html>

6. Грушевський М.С. Хто такі українці і чого вони хочуть. К., 1991. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.pseudology.org/Eneida/Grushevski_XhoTakiUrhainci2.pdf

7. Ісаюк О. Забута незалежність. За один рік до Соборності. — [Електронний ресурс] / О.Ісаюк // Історична правда. — 2012. — 22. 01. — Режим доступу: <http://www.istpravda.com.ua/columns/2012/01/22/69636>

8. Дрінь О. Теоретико-методологічні засади типологізації етносоціополітичної ситуації як явища сучасності. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Vlu_fps/2011_2/drin.htm

9. Етнополітичні процеси в Україні: регіональні особливості : монографія. — К. : Ін-т політ. і етнонац. досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2011. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.ipiend.gov.ua/img/monograph/file/etnopolitic_site_135.pdf

10. *Етнос. Нація. Держава: Україна в контексті світового етнодержавницького досвіду* / Ю.І. Римаренко, М.М. Вівчарик, О. В. Каргунов, І. О. Кресіна, С. Ю. Римаренко, С. О. Телешун, Л. Є. Шкляр ; за заг. ред. Ю. І. Римаренка. — К. : Ін-т держави і права НАН Україн , 2000. — 516 с. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://kul.kiev.ua/praci-2000-roku/ethnos.-nacija.-dergava-ukrajina-v-konteksti-svitovogo-etnoderhavnickogo-dosvidu-monografija>

11. *Калакура Я. С. Українська культура: цивілізаційний вимір* / Я. С. Калакура, О. О. Рафальський, М. Ф. Юрій. — К. : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2015. — 496 с. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://ipien.gov.ua/img/monograph/file/rafalskyi_kultura_192.pdf

12. *Картунов О.В. Західні теорії етнічності, нації та націоналізму: Навчальний посібник.* — К. : Ун-т економіки та права «КРОК», 2007. — 192с. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://fro.krok.edu.ua/pro-institut/informacija/pracivniki/vikladachi/kartunov-oleksii-vasilovich/>

13. *Крисаченко В.С., Степико М.Т., Власюк О.С. Українська політична нація: генеза, стан, перспективи* / За ред. В. С. Крисаченка. — К. : НІСД, 2004. — 656 с. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: niss.gov/book/Krizachenko

14. Пагіря О. Найбільша проблема Європи // Український тиждень. — 27.03.2011. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://tyzhden.ua/History/19366>

15. *Римаренко Ю.І. Національне буття в контексті державотворення.* К., 2007. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://library.nlu.edu.ua/index.php?option=com_k2&view=item&id=304:soborna-ukrainavid-idei-do-sohodennia&Itemid=236

16. *Снегирьов Д. Акт відновлення України: роль в історії і сучасний зміст.* — [Електронний ресурс] / Снегирьов Д. // Історична правда. — 30.06.2015. — Режим доступу: http://24tv.ua/ru/akt_vidnovlennya_ukrayini_rol_v_istoriyi_i_suchasniy_zmist_n589295

17. *Традиційна культура в умовах глобалізації: культурна ідентифікація та інформаційне суспільство* // Матеріали науково-практичної конференції 18-19 травня 2012 року. Харків, 2012. — 141 с. — [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www.cultura.kh.ua/images/stories/document/sbornik.pdf>

18. *Фігурний Ю. С. Фаховий аналіз проблеми походження українців і професійне вивчення українських етнічних, націєтворчих і державотворчих процесів вченими відділу української етнології ННДІУ МОН України в кінці ХХ — на початку ХХІ століть.* — К. : ННДІУ, 2011. — 142 с. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://nndiuv.org.ua/images/book/fig.fah.pdf>

19. *Хорошилов О. Українська політична нація: сценарій конституювання.* — К., 2013. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.politic.org.ua/vid/magcontent.php?m=1&n=32&c=536>.

09.05.2017



УДК 378.035.09

Національно-патріотичне виховання у технічних ВНЗ як складова сучасного освітнього процесу

Світлана Романова,

Харківський національний університет будівництва та архітектури

Національно-патріотичне виховання молоді є невід'ємною частиною освітнього процесу у ВНЗ, який має за мету формування сучасної, освіченої, всебічно розвиненої людини. Досягнення гідного культурного рівня майбутнього фахівця будь-якого профілю є частиною гуманітарної складової вищої освіти. У статті 47 Закону України «Про вищу освіту» відзначається, що «освітній процес — це інтелектуальна, творча діяльність у сфері вищої освіти і науки, що проводиться у вищому навчальному закладі ... та спрямована на передачу, засвоєння, примноження і використання знань, умінь та інших компетентностей у осіб, які навчаються, а також на формування гармонійно розвиненої особистості» [2].

Дисципліни соціально-гуманітарного циклу, які викладаються у вищих технічних навчальних закладах, виконують не тільки навчальну функцію, а мають і виховну складову, зокрема сприяють реалізації «Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді» [4]. Знайомство з історією різних народів світу і, насамперед, українського, з культурними цінностями допомагає формуванню у студентської молоді широкого світогляду. Національно-патріотичне виховання у ВНЗ ґрунтується не тільки на основі знань історичного шляху країни, традицій українського народу, а і на засадах загальноєвропейських цінностей, на які орієнтується сучасна Україна. Форму-

вання почуття патріотизму, небайдужості до долі країни, готовності розбудовувати незалежну, демократичну та правову державу — це важливі складові національно-патріотичного напрямку виховання сучасної молоді.

Проблематика національно-патріотичного виховання стала об'єктом наукових досліджень у вітчизняній науці як у радянський період, так і за умов розбудови незалежної країни. Це монографії, дисертаційні дослідження, наукові статті, навчально-методичні посібники та матеріали науково-практичних конференцій. Найсучасніші наукові розробки з даної проблематики присвячені наступній тематиці: патріотичне виховання студентів вищих навчальних закладів, національно-патріотичне виховання на героїчних традиціях українського народу та ін. Окремо необхідно відмітити спеціалізовану монографію Абрамчук О.В. та Фіцула М.М. «Патріотичне виховання студентів вищих технічних навчальних закладів» [1]. Автори монографії теоретично обґрунтовують методіку реалізації концепції сучасного патріотичного виховання студентів вищих технічних навчальних закладів у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу, а також на практичних прикладах доводять, що поєднання різних форм та методів навчально-виховної роботи під час занять та у позааудиторні часи створює найкращі умови для досягнення результатів у

виховній діяльності. Проте, аналізуючи кількість та динаміку наукових публікацій з даної проблематики в Україні за період незалежності, необхідно зазначити, що тема є гостро актуальною, з одного боку, та відносно малодослідженою, з іншого: кількість монографій та дисертаційних досліджень недостатня. Існує нерівномірність виданих наукових праць по роках, що можливо пов'язано із зацікавленістю «дослідників проблематикою формування громадянського суспільства та національно-культурного будівництва в Україні, внаслідок об'єктивних причин і суспільних подій» [6]. Тобто суспільно-політичні зміни у державі в останні роки обумовлюють активізацію дослідження питань з національно-патріотичного виховання. У сучасних умовах дана проблематика є важливою, оскільки, незважаючи на наявність Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді, можна констатувати, що результати її впровадження у життя недостатні. Тому теоретико-методологічні підходи до патріотичного виховання та технології їх реалізації у сучасній соціальній ситуації потребують глибокого переосмислення.

Метою даної статті є висвітлення деяких аспектів реалізації одного з найважливіших напрямків виховної роботи — національно-патріотичного — в освітньому процесі у вищих технічних навчальних закладах. Патріотичне виховання студентів — це організований, планомірний та цілеспрямований процес засвоєння особистістю національних цінностей і норм культури, спрямований на формування у неї національно-громадянської самосвідомості, патріотичних переконань та поведінки, усвідомлення своїх вчинків і дій на благо народу й держави, готовності до захисту Вітчизни [1, с.34]. Вивчення складного історичного шляху, який пройшла Україна, багатства культури, традицій та іншої спадщини українців та етнічних груп України сприяє формуванню особистості, патріота своєї країни, який не байдужий до долі Батьківщини.

Виховну роботу із студентами з національно-патріотичного напрямку можна розділити на дві великі частини: робота в межах ВНЗ (під час навчального процесу та поза розкладом занять) та позааудиторні виховні заходи. Також виховна робота може бути груповою або індивідуальною, зокрема корекційною.

Викладання предметів соціально-гуманітарного циклу, а саме історії та культури України, української ділової мови (українська мова за професійним спілкуванням), політології, соціології не обмежується передачею знань, а відіграє значну виховну роль у плані національно-патріотичного виховання [3, 7].

Лекції та семінари з «Історії України» не лише дають інформацію про історичні події, які відбувалися на теренах сучасної України протягом століть, та пробуджують у молоді інтерес до української минувшини, але й спонукають студентів до порівняння різних поглядів на неоднозначні історичні факти та суперечливі питання української історії, що сприяє формуванню власної позиції. У національно-патріотичному вихованні студентів особливої уваги заслуговують найяскравіші сторінки української історії, наприклад, історія Запорізької Січі. Козаки були авангардом у боротьбі за українську незалежність, православну віру. Козацька самобутність, традиції та героїчні події — це цікаві сторінки минулого та приклад для сучасної молоді. «Особисті приклади участі сучасників у козацьких товариствах (діяльність козацьких кошів на території України, зібрання, відродження пам'яток козацьких часів тощо) мають підвищений емоційний вплив на патріотичні почуття молоді, засвідчуючи, що історія українського козацтва продовжується, збагачується новим змістом і відображає націотворчі й державотворчі потреби народу» [1, с.87]. Звернення до яскравих особистостей історії України, вивчення їх діяльності, внеску у державотворення та культурні процеси на різних етапах історії сприяють формуванню патріотизму, виховують шану до України.

Важко переоцінити роль дисципліни «Історія української культури» у патріотичному вихованні студентів. Культура — один із показників розвитку нації, відродження якої починається з відродження культурної спадщини. В рамках курсу «історія української культури» виховною метою є формування системи знань про історико-культурний розвиток української нації, духовні та естетичні цінності для збереження надбань української культури, національної пам'яті, бережливого ставлення до них. Програма навчальної дисципліни дозволяє викладачеві обирати різні форми проведення занять: лекції, колоквіуми, засідання наукових гуртків, науково-практичні студентські конференції. Кожний студент обирає тему реферата чи наукового дослідження згідно своїм інтересам. Позитивний емоційний фон на заняттях, комфортне самопочуття студентів, взаємодія між собою та взаєморозуміння із викладачем при опрацюванні теми сприяє кращому засвоєнню матеріалу.

Виховання студентів здійснюється у національному культурному просторі, але важливо враховувати також етнокультурні особливості регіону, групи. В структурі патріотичного виховання особливе місце займає знайомство з релігійними традиціями України, що сприяє розвитку толерантності у відносинах між представниками різних релігій.

Вагомим для виховання активних громадян-патріотів є курс політології, в межах якого розглядаються закономірності та особливості українського державотворення, обговорюються сучасні проблеми та шляхи їх розв'язання. Обговорення, дискусії, круглі столи, конференції сприяють формуванню обґрунтованих власних позицій, патріотичних поглядів та переконань студентів.

Дисципліна «Соціологія» також сприяє національно-патріотичному вихованню. Звернення до проблематики сучасного стану та перспектив модернізації українського суспільства стимулює мо-

лодь до активної участі у суспільному житті, до патріотичної позиції.

Задачею курсу «Ділова українська мова» («Українська мова за професійним спілкуванням») є допомога студентам технічних спеціальностей в удосконаленні знання української мови, оволодінні її стильовими нормами, офіційно-діловим стилем спілкування та в умінні користуватися багатомовною палітрою.

Отже, дисципліни суспільно-гуманітарного циклу повинні піднімати рівень практичного володіння українською мовою, удосконалювати культуру мовлення, сприяти розширенню лексичного запасу, розвитку усних та писемних мовних навичок студентів (правильно наголошувати, вживати терміни, вибирати мовні засоби), вільно спілкуватися як на фаховому рівні, так і у повсякденному житті. Виховання у студентів поваги до мови та історії країни, в якій вони живуть і навчаються, прищеплення пошани й бережного ставлення до народних традицій та культури українського народу, прагнення бути активними громадянами України є важливими складовими національно-патріотичного виховання.

Виховна діяльність в освітньому процесі у ВНЗ реалізується за допомогою різних форм та методів роботи. Відзначимо, що цей процес побудований на взаємодії двох суб'єктів: викладач — активний суб'єкт, що ініціює процес навчання, виховує, передає знання, формує вміння, контролює та оцінює їх, використовуючи для цього різні методи навчання. Існує велика кількість видів та класифікацій методів навчання в залежності від обраного критерію. Сутність цих методів полягає у тому, як викладач організує взаємодію із студентами. Якщо визначальним критерієм є характер навчально-пізнавальної діяльності, а саме спосіб засвоєння студентами нового матеріалу, то можна виділити такі методи навчання: пояснювально-ілюстративний, репродуктивний, метод проблемного викладу, дослідницький, частково-пошуковий. Якщо методика викладання збігається з переважаючим

способом сприйняття нового матеріалу студентом, то спостерігається найкращий результат. Тому необхідно використовувати різноманітні методики для досягнення максимального результату. Оскільки у певного числа студентів переважає візуальне та кінестетичне сприйняття навколишнього світу, у вивченні вищезазначених предметів доцільно враховувати цей аспект. Наприклад, при використанні пояснювально-ілюстративного методу студенти отримують від викладача вже підготовлену інформацію в усній формі (лекції, пояснення), у вигляді друкованих текстів (підручники, навчальні посібники, методичні рекомендації) та за допомогою різноманітних наочних засобів навчання: презентацій, показів кінофільмів, натуральних об'єктів, які демонструються під час занять в аудиторії або під час екскурсій. Сучасні дослідження вчених стверджують, що найкраще засвоєння студентами нових знань проходить за допомогою інтерактивних методів навчання — при організації дискусій, при використанні ілюстративного матеріалу, який можна розглянути та при можливості мати тактильний контакт, а також при практиці через дію та інші методи. До таких методів можна віднести кейс-метод, майстер-класи, різноманітні круглі столи, конференції із презентаціями. Прикладом цікавого майстер-класу, який проводився для студентів першого курсу ХНУБА, є практикум з виготовлення традиційного українського оберега — ляльки-мотанки. Кожен з присутніх мав можливість під керівництвом педагога навчитися самостійно виготовляти цей символічний предмет. Також можна навести приклад круглого столу «Сучасне життя та українські народні традиції», присвяченого українським народним традиціям, їх історії та сучасному стану. Старовинне житло та обряди, які супроводжували будівництво, український народний одяг та його традиції у сучасній моді, традиційна українська кулінарія — такою була тематика студентських доповідей та презентацій. Студентами була підготов-

лена дегустація традиційних українських страв.

Таким чином, поєднання традиційних та новітніх форм та методів проведення аудиторних занять та заходів поза розкладом у рамках навчального закладу сприяє досягненню результативності діяльності з національно-патріотичного виховання молоді.

Інтерактивні методи у національно-патріотичному вихованні студентів використовуються також в позааудиторній діяльності, яка передбачає екскурсії до музеїв, відвідування експозицій, виставок, галерей, театрів, подорожі цікавими місцями та інші заходи.

Вивчення історичної та культурної спадщини — одне з найважливіших завдань у процесі формування національної самосвідомості та пам'яті. Тому необхідно відзначити важливу роль музеїв, які вивчають, дбайливо зберігають значні матеріальні цінності та сприяють культурному розвитку нації. Саме звернення до минулого сприяє формуванню національної ідентичності. Величезний потенціал українських історичних, художніх, краєзнавчих, військових та інших музеїв необхідно використовувати у навчально-педагогічній та виховній діяльності.

Сучасний музейний світ — це синтез класичних і новітніх форм музеїв, де використовуються віртуальний простір, інформаційні технології, новітні підходи до показу експонатів та принцип інтерактивності. «Інтерактивність (англ. interaction — взаємодія) в умовах музею — метод, що дає можливість відвідувачу та музейному педагогу включитися в продуктивний діалог з музейним середовищем, в якому, крім експозиції, можуть бути створені спеціальні зони, насичені різного роду музейними предметами або їх моделями, що дозволяють активізувати візуальний, тактильний і вербальний канали сприйняття» [5]. У вивченні історії України, української культури доцільно використовувати інтерактивні можливості музеїв — коли

детальний огляд експонатів колекції не тільки супроводжується поясненнями музейного працівника, а відбувається діалог із студентами-відвідувачами, коли студенти активно залучаються до події. Музейна екскурсія з оглядом експозиції є основною формою науково-просвітницької роботи музею. При проведенні інтерактивної екскурсії можна відзначити найбільшу зацікавленість студентів та бажаний ефект від заходу. Безпосередній контакт з артефактами минулого свого народу, його культурою на предметному рівні значно посилює ефект від знайомства з нею, підключаючи візуальне і чуттєве сприйняття. Сучасні музеї, галереї, культурні центри також з успіхом проводять майстер-класи, організують свята. Такі заходи сприяють національно-патріотичному вихованню молоді.

Незважаючи на те, що екскурсія — традиційний вид діяльності музею, вона має багато різних форм: екскурсії з елементами бесіди, театралізовані екскурсії, самостійний огляд експозиції без екскурсовода з виконанням завдання, огляд одного експоната, практичні заняття (майстер-класи), а також свята, організовані музейними працівниками. Навіть при проведенні традиційної екскурсії необхідно дотримуватись наступних умов організації заходу: ретельний вибір музею, експозиції, теми екскурсії, попередній анонс, присутність викладача на екскурсії. Викладачеві необхідно заздалегідь розповісти студентам, на які експонати бажано звернути увагу, підготувати завдання для подальшого обговорення побаченого у музеї. Наприклад, у вивченні теми «Українські землі під владою Російської імперії та Австро-Угорщини в ХІХ ст.» доцільно використовувати потенціал Харківського історичного музею та Харківського художнього музею. Експозиція історичного музею «Харків у ХІХ столітті» та колекція картин українських художників ХІХст. яскраво ілюструють цей період української історії, наближаючи сучасну молодь до розуміння досягнень та проблем тогочасного суспільства.

Таким чином, прилучення студентів до багатого музейного світу, відвідування ними різноманітних виставок, галерей, театральних вистав, цікавих природних та історико-культурних місць України сприяє пізнанню культурного багатства країни і має емоційний вплив, підживлюючи сферу ментальності, в якій кристалізується етнічність. Поєднання різних форм та методів освітньо-виховної роботи вищих навчальних закладів під час занять та у позааудиторні часи створює найкращі умови для досягнення результатів у виховній діяльності. Необхідно також підкреслити важливу роль соціально-гуманітарних наук не тільки у справі підготовки майбутнього фахівця, а також у процесі формування особистості студента відповідно до реальних вимог сучасного суспільства, у вихованні національно орієнтованих громадян країни.

Література

1. Абрамчук О.В., Фіцула М.М. Патріотичне виховання студентів вищих технічних навчальних закладів : монографія [Електронний ресурс] / О.В. Абрамчук, М.М. Фіцула — Вінниця : УНІВЕРСУМ — Вінниця, 2008. — 147с. — Режим доступу: http://publish.vntu.edu.ua/txt/Abramchuk_PatriotVyhovStudVTNZ242.pdf.
2. Закон України «Про вищу освіту» від 1 липня 2014 року № 1556-VII [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://sfs.gov.ua/diyalnist-/zakonodavstvo-pro-diyalnis/zakoni-ukraini/65715.html>.
3. Дацюк Р., Грудакова В. Сучасні методи викладання соціально-гуманітарних дисциплін для студентів вищих навчальних закладів I-II рівня акредитації [Електронний ресурс] / Р.Дацюк, В.Грудакова. — Режим доступу: <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/2595>.
4. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://mon>.

gov.ua/usi-novivni/novini/2015/06/16/naczionalno-patriotichne-vixovannya/.

5. *Макеева И.А.* Использование интерактивных методов музейной деятельности в гражданском воспитании детей-сирот (из опыта работы) [Электронный ресурс] / И.А. Макеева. — Режим доступа: <http://www.km.ru/referats/335267-ispolzovanie-interaktivnykh-metodov-muzeinoi-deyatelnosti-v-grazhdanskom-vospitanii-detei-sir>.

6. *Рабаданова Л.* Бібліометричний аналіз наукових публікацій у галузі національно-патріотичного виховання в загальнодержавній реферативній базі даних «Україніка наукова» (1998 — 2015) [Електронний ресурс] / Л. Рабаданова. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkr_2016_2_4.

7. *Шляхтун П.П.* Методика викладання соціально-гуманітарних дисциплін : навч. посібник / П.П. Шляхтун. — К. : ВЦ «Академія», 2011. — 224 с.

09.05.2017



УДК 378.1

Виховна компонента дисциплін соціально-гуманітарного циклу в освітньому процесі сучасних ВНЗ

Олена Солошенко,

кандидат історичних наук, доцент,

Харківський національний університет будівництва та архітектури

Сучасна Україна на шляху входження до європейського простору здійснює реформування економічної, суспільної та культурної сфери. У відповідності до потреб суспільства відбувається вдосконалення та оновлення змісту сучасної вищої освіти. Першочергово запроваджуються новітні підходи до викладання навчальних дисциплін, зокрема соціально-гуманітарних, які мають якнайповніше відповідати нагальним потребам і держави, і окремої особистості. Вивчення соціально-гуманітарних наук є однією із головних та необхідних передумов для входження молоді у загальнокультурне світове співтовариство, формування її глибокої світоглядної позиції і досягнення духовної самостійності у незалежному суспільстві. Євроінтеграція України в єдиний освітній простір обумовлює комплексне та гармонійне поєднання освітньої та виховної компоненти навчального процесу.

Вища освіта сьогодення призначена не лише надавати певний обсяг знань, навичок та умінь, а перш за все, виховувати креативну особистість, здатну критично мислити, постійно навчатися та розвиватися. Вимога часу для ВНЗ — підготовка висококваліфікованих, інтелектуально розвинених, конкурентоздатних фахівців, гідних громадян української держави. В статті 26 Закону «Про Вищу освіту» наго-

лошено, що серед інших основних завдань вищого навчального закладу є формування особистості шляхом патріотичного, правового, екологічного виховання, утвердження в учасників освітнього процесу, соціальної активності, громадянської позиції та відповідальності, збереження та примноження моральних, культурних, наукових цінностей і досягнень суспільства [5].

Проблематика реформування та зміни парадигми сучасної вищої школи, модернізація та новітні тенденції в організації сучасного освітнього процесу, зокрема його виховної складової, в останні роки неодноразово піднімалися та досліджувалися як у навчальній [4], так і у науковій літературі [8].

Обґрунтування важливості якісного, нетенденційного та неупередженого викладання змісту дисциплін соціально-гуманітарного циклу у ВНЗ, зростання їх ролі в освітньому процесі в умовах гуманізації та євроінтеграції, зокрема у формуванні особистості студента, його політичної культури та громадянської позиції стає постійним об'єктом досліджень науковців [1].

Останнім часом в умовах гуманістичного переорієнтування змісту освіти, в процесі формування загальних компетентностей випускників ВНЗ, зростає важливість виховної складової освітнього

процесу. У зв'язку з цим, теоретичні і методологічні дослідження та розробки щодо ролі та місця виховної роботи у ВНЗ набувають все більшої актуальності. Фахівці зосереджують увагу на аналізі місця та ролі виховної роботи в освітньому процесі, аналізують сутність, структуру, функції та етапи її організації у вищому навчальному закладі як одного із важливих чинників формування особистості [2].

Таким чином, на сучасному етапі проблема організації виховної роботи як важливої складової освітнього процесу у вищому навчальному закладі набуває особливої актуальності. Виховна компонента освітнього процесу особливо змістовно реалізується при викладанні циклу соціально-гуманітарних дисциплін, мета яких полягає у формуванні світогляду людини, поєднанні професійної діяльності із загальними гуманістичними цінностями.

Соціально-гуманітарні навчальні дисципліни у вищих навчальних закладах вирішують наступні завдання щодо поєднання навчального та виховного напрямків організації освітнього процесу: допомогти молодій особистості усвідомити найважливіші гуманістичні цінності та традиції нашого суспільства; сприяти розумінню природи суспільних та міжособистісних відносин, їх соціокультурних та інших аспектів; оволодіти початковими знаннями про людину і суспільство (за допомогою таких навчальних дисциплін, як історія України, філософія, політологія, соціологія, культурологія студент формує своє особисте уявлення про світ та місце у ньому людини); зорієнтувати студентів на вивчення дисциплін, які формують у них розуміння себе як суб'єкта соціальних відносин, розкривають особливості взаємодії соціальних спільнот, сприяють самоідентифікації особистості, без якої неможливо досягнути успіхів в обраній професії і в житті в цілому; засвоїти певну суму знань, що лежать в основі формування особистої громадянської позиції, які допомагають виробити власну політичну позицію, активізують процеси залучення молоді

до політичного життя країни, формують морально стабільного та відповідального за свої вчинки громадянина; підготувати висококваліфікованого спеціаліста, компетентність якого буде сприяти процесам євроінтеграції України [10]. Соціально-гуманітарні науки завжди відіграють важливу роль у формуванні громадянського обрису особистості студента, незалежно від його професійної підготовки, майбутнього місця роботи та власних інтересів.

Саме тому освітній та виховний процеси мають гармонійно доповнювати та збагачувати один одного, знаходитися у тісному взаємозв'язку, сприяти формуванню у студента національної свідомості, правової грамотності, патріотизму, соціальної та громадянської активності, загальної культури особистості, системи моральних та культурних цінностей. Освіта і виховання, у сукупності з етнокультурними традиціями, постають як історико-культурні складові менталітету суспільства.

Варто зазначити, що освітньо-виховна робота у ВНЗ націлена допомогти студенту визначити своє ставлення до подій минулого і сучасного, відношення до економічних, політичних та культурних реалій сьогодення, сформувавши особистий світогляд, індивідуальність і самореалізацію, уміти володіти собою, своїми емоціями тощо. Слід зауважити, що сьогодні кардинально змінюється характер взаємовідносин між викладачами та студентством: спілкування виходить за межі навчальної аудиторії та не обмежується питаннями навчального процесу — поширюється та затверджується стиль довіри, співпраці та співтворчості. За таких умов необхідним є вдосконалення та оновлення форм та методів виховної роботи у ВНЗ.

Про важливість виховного вектора сучасного освітнього процесу свідчать прийняті нормативні документи: Державна національна програма «Освіта (Україна XXI століття)», Концепція національно-патріотичного виховання дітей і молоді, Стратегія національно-патріотичного

виховання дітей та молоді на 2016 — 2020 роки, в яких обґрунтовуються засади національно-патріотичного виховання особистості. Вони спрямовані на оновлення освітньо-виховного процесу, виховання патріотизму, духовності, моральності, шанобливого ставлення до національних надбань українців та незалежності України.

Гогодні, імплементуючи директиви нормативних документів державного рівня щодо організації виховної роботи у ВНЗ, з метою підвищення ефективності здійснення виховного процесу в умовах конкретного вищого навчального закладу, створюють відповідні структурні підрозділи. В ХНУБА вже багато років успішно та результативно працює Рада з організації виховної діяльності (очолює перший проректор ХНУБА Д.Л. Череднік), яка координує всю виховну систему університету, публікує інформаційно-довідкові матеріали щодо планування, систематизації, спрямування та упорядкування виховної роботи у ВНЗ. Відповідні матеріали розміщуються на сайті університету [9].

У ВНЗ система виховання студентів має розгалужену структуру і охоплює такі основні напрями: національно-патріотичне виховання (формування національної свідомості і відповідальності за долю України; виховання любові до рідної землі, її історії, відновлення і збереження історичної пам'яті; виховання бережливого ставлення до національного багатства країни, мови, культури, традицій); інтелектуально-духовне виховання (розвиток пізнавального інтересу, творчої активності; виховання потреби самостійно здобувати знання; реалізація особистісного життєвого вибору та побудова професійної кар'єри на основі здібностей і знань, умінь і навичок; виховання здатності формувати та відстоювати власну позицію); громадянсько-правове виховання (прищеплення поваги до прав і свобод людини та громадянина; виховання поваги до Конституції, законів України, державних символів України; виховання гро-

мадянського обов'язку перед Україною, суспільством; формування політичної та правової культури особистості; залучення студентської молоді до участі у добровільних акціях і розвитку волонтерського руху); моральне виховання (формування почуття власної гідності, честі, свободи, рівності, працелюбності, самодисципліни; засвоєння моральних норм, принципів, категорій, ідеалів суспільства на рівні власних переконань; становлення етики міжнетнічних відносин та культури міжнаціональних стосунків); екологічне виховання; естетичне виховання (розвиток естетичних потреб і почуттів; формування у молоді естетичних поглядів, смаків, які ґрунтуються на українських народних традиціях та кращих надбаннях світової культури); трудове виховання; фізичне виховання та утвердження здорового способу життя [7, с. 7, 10].

Як бачимо, реалізація більшості напрямів безпосередньо пов'язана із соціально-гуманітарним циклом підготовки фахівців. Саме такі дисципліни мають змістовий виховний вектор: їх ідейною основою є загальнолюдські пріоритетні цінності, формування у молоді національної свідомості, патріотизму, пріоритету збереження суспільної стабільності тощо. Адже студентський вік — це період становлення особистості, обґрунтування віри у власні сили, комунікативної взаємодії, засвоєння моральних та гуманістичних цінностей людства.

В сучасних умовах особливе місце відводиться національно-патріотичному вихованню студентства. Серед принципів патріотичного виховання варто окремо звернути увагу на принцип історичної і соціальної пам'яті, спрямований на збереження духовно-моральної і культурно-історичної спадщини українців. Цей принцип неможливо реалізовувати без врахування принципу національної спрямованості, що передбачає формування національної самосвідомості, виховання любові до рідної землі, українського народу, шанобливого ставлення до його культури;

здатності зберігати свою національну ідентичність, пишатися приналежністю до українського народу.

В Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді визначена мета патріотичного виховання, яка серед інших складових передбачає утвердження в свідомості і почуттях особистості патріотичних цінностей, переконань і поваги до культурного та історичного минулого України [6]. Саме вивчення навчальних дисциплін з історії та культури України забезпечує її реалізацію.

Кафедра українознавства та євроінтеграції ХНУБА накопичила різноманітний позитивний досвід гармонійного поєднання освітнього та виховного процесів. Ознайомлення студентів із важливими історичними датами, подіями та персоналіями у вигляді тематичних занять, тем для наукових досліджень чи інформаційних повідомлень, відвідування музеїв та виставок вже давно увійшли до освітнього процесу при викладанні нашою кафедрою курсів соціально-гуманітарного циклу.

З метою формування в студентів історичної пам'яті, національної свідомості і самосвідомості, національної гідності, глибоких патріотичних почуттів, в межах науково-дослідницької діяльності студентів кафедрою успішно опрацьована методика студентських наукових досліджень засобами «усної історії». Актуальну методику опису подій очима очевидців, їх спогадами, враженнями, емоціями широко використовують у новітніх дослідженнях сучасні гуманітарні науки. В межах курсу «Історія України» студентам було запропоновано вивчення певного періоду історії радянської України, наприклад, періоду Другої світової війни очима покоління дітей війни (засобами «усної історії»). Вивчаючи навчальні дисципліни культурологічного спрямування, студенти досліджують історико-культурну та етнологічну спадщину: готують дослідження — презентації щодо збереження обрядовості та традиційної української культури в їх родинях. Це сприяє спілкуванню між представниками

різних поколінь, яке, як правило, цікаве, має яскраве емоційне забарвлення, сприяє родинному зближенню, взаєморозумінню, відкриває нові сторінки сімейної спадщини. Отже, відновлення та збереження сторінок родинної історії напряму пов'язане із вихованням гідного громадянина, спадкоємністю поколінь.

Навчальна дисципліна «Історія українського козацтва», введена в навчальний процес за ініціативою Вченої ради механіко-технологічного факультету. Вивчення історії українського козацтва сприяє відродженню патріотичних почуттів у новій генерації українців, розвитку духовності, самоусвідомленню причетності до національних коренів, розвитку духовності шляхом вивчення цієї дисципліни як складової суспільних дисциплін навчальних закладів. Курс покликаний реалізувати пізнавальну, виховну, світоглядну, національно-свідому функції з метою формування всебічно розвинутої особистості, яка здатна активно включитись до суспільного життя, формування національної і духовної культури, високих громадянських якостей спеціалістів на основі вивчення історії українського козацтва, прищеплення навичок використання історико-культурних знань майбутніми спеціалістами для оптимального рішення професійних питань [3, с.12].

Соціально-гуманітарні дисципліни досить «мобільні»: в межах навчальних програм є можливість коригувати або уточнювати змістову частину курсів у відповідності до актуальності сьогодення, зокрема, розширеного або поглибленого висвітлення питань щодо вшанування ювілейних та важливих подій, особистостей, періодів чи дат. Останнім часом освітньо-виховний процес кафедри спрямований на виконання Указу Президента України щодо проголошення 2017 рік роком Української революції 1917–1921 років. Плануються та вже проведені різноманітні заходи: засідання студентського наукового товариства кафедри «Кліо», студентські читання, круглі столи, тематичні заняття тощо. Адже неупереджене

висвітлення подій Української революції допоможе довести, що 1917 - 1921 роки — це був визначальний період української історії у прагненні народу до національного самовизначення та державотворення — головних складових української національної ідеї. Формат студентських наукових досліджень в межах вивчення курсів соціально-гуманітарних дисциплін — це органічне поєднання навчальної та виховної роботи.

Таким чином, якісна та результативна організація виховного процесу у вищому навчальному закладі є конче актуальною і необхідною. В основу цього виховання мають бути покладені принципи гуманізму, демократизму, толерантності, наступності та спадкоємності поколінь. Випускники ВНЗ покликані утверджувати загальнолюдські та національні морально-духовні цінності. Вивчення соціально-гуманітарних дисциплін, їх гармонійне поєднання із різними видами виховної діяльності є одним із головних пріоритетів і органічною компонентою сучасної освіти.

Література

1. *Архипова Є. О.* Гуманітарна освіта як засіб протидії негативним інформаційним впливам [Електронний ресурс] / Є. О. Архипова // Вісник НТУУ «КПІ». Філософія. Психологія. Педагогіка. Вип. 1. — 2015. — С. 3-9. — Режим доступу: <http://journal-phipsyped.kpi.ua/article/view/45481>;
2. *О. А. Ігнатюк* Потенціал дисциплін соціально-гуманітарного циклу у випереджальній фаховій підготовці студентів в умовах технічного університету [Електронний ресурс] / О. А. Ігнатюк. — Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Pfto/2011_15/files/P1511_53.pdf;
3. *Карнаух А. А.* Вплив соціально-гуманітарних дисциплін у вищій школі на формування політичної культури студентської молоді [Електронний ресурс]

/ А. А. Карнаух // Наук. часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Вип. 1. — 2009. — С. 76-79. — Режим доступу: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/3167/1/Karnaykh.pdf>.

4. *Оптимізація циклу соціально-гуманітарних дисциплін у вищій освіті України в контексті євроінтеграції: монографія (рукопис) [Електронний ресурс] / Б. А. Воронкова, М. А. Дебич, Н. М. Дем'яненко, Н. О. Дівінська та ін. ; за заг. ред. Г.В. Онкович. — К., 2014. — 326 с. — Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/9738/1/3%20відділ%20Монографія%20Оптимізація%20циклу%20соціально-гуманітарних%20дисциплін%20%28%20відділ%20Онкович%29.pdf>;*

5. *Ципко В. О.* Роль соціально-гуманітарних наук у формуванні особистості студента Вищого навчального закладу [Електронний ресурс] / В.О.Ципко — Режим доступу: http://www.library.udpu.org.ua/library_files/psuh_pedagog_prob1_silsk_shkolu/15/visnuk_5.pdf.

6. *Белова Л. О.* Проблеми та завдання розвитку виховної системи ВНЗ / Л. О. Белова // Мультиверсум. Філософський альманах. — Київ, 2005. — № 46. — С. 34-41;

7. *Белова Л. О.* Виховна система ВНЗ: питання теорії та практики / Л. О. Белова. — Харків : НУА, 2004;

8. *Дурманенко О. Л.* Виховна робота у ВНЗ як чинник формування особистості майбутнього фахівця [Електронний ресурс] / О. Л. Дурманенко // Наук. вісник Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки. Серія: Педагогічні науки. — 2016. — С. 31-37. — Режим доступу: file:///C:/Users/User/Downloads/Nvvnup_2016_2_7.pdf. Доступ 21.05.2017;

9. *Кошельник В. В.* Організація виховної роботи зі студентами у вищому навчальному закладі [Електронний ресурс] / В. В. Кошельник. — Режим доступу: <http://conf.vntu.edu.ua/humed/2010/txt/Koshelnyk.php>.

10. *Виховна система ХНУБА: нові підходи та технології реалізації. Інформаційно-довідкові матеріали (випуск № 9)*

[Електронний ресурс] ; за ред. Д.Л. Чередніка. — Харків : ХНУБА, 2015. — 67 с. — Режим доступу: [file:///C:/Users/User/Downloads/vixovna-sistema-xnuba-2015-vipusk-9%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/User/Downloads/vixovna-sistema-xnuba-2015-vipusk-9%20(1).pdf).

11. *Гладуш В. А.* Педагогіка вищої школи: теорія, практика, історія : навч. посібник / В. А. Гладуш, Г. І. Лисенко — Дніпропетровськ, 2014. — 416 с.;

12. *Ортинський В. Л.* Педагогіка вищої школи / В. Л. Ортинський. — К. : Центр навчальної літератури, 2009. — 472 с..

13. *Туркот Т. І.* Педагогіка вищої школи : навч. посіб./ Т. І. Туркот. — Херсон, 2011. — 608с.

14. *Фіцула М. М.* Педагогіка вищої школи : навч. посібник / М. М. Фіцула. — К. : Академвидав, 2006. — 352 с.

15. *Закон України «Про Вищу освіту»* [Електронний ресурс] // Сайт Міністерства освіти та науки України. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/page2>.

16. *Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді: наказ МОН № 641 від 16.06.15 року* [Електронний ресурс] // Сайт Міністерства освіти та науки України. — Режим доступу: www.mon.gov.ua/content/Новини/2015/06/16/konczepczija.doc.

17. *Організація виховної роботи у вищих навчальних закладах* : посібник

з нормативно-правових документів ; за ред. М. П. Хоменка. — К. : Аграрна освіта, 2009. — 88 с.

18. *Приходько В.В.* Стратегія реформи національної вищої школи : монографія [Електронний ресурс] / В.В.Приходько. — Дніпропетровськ : Журфонд, 2014. — 460 с. — Режим доступу: <http://filosof.nmu.org.ua/ua/Monogr.%20Сратегя%20реф.%20нац.%20вищ.%20школи.pdf>. Доступ 23.03.2017.

19. *Рябченко В.І.* Вища школа України в загальноцивілізаційному контексті: соціально-філософський аналіз з позицій світоглядно-компетентнісного підходу : монографія [Електронний ресурс] / В. І. Рябченко — К. : Фітосоціоцентр, 2015. — 674 с. — Режим доступу: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/6285/1/Рябченко-Вища-школа-України.pdf>.

20. *Сайт Харківського національного університету будівництва та архітектури.* Режим доступу: http://www.kstuca.kharkov.ua/normatyvni_documenty_universytetu/

21. *Ципко В. О.* Роль соціально-гуманітарних наук у формуванні особистості студента вищого навчального закладу [Електронний ресурс] / В.О. Ципко. — Режим доступу: http://www.library.udpu.org.ua/library_files/psuh_pedagog_prob1_silsk_shkolu/15/visnuk_5.pdf.

09.05.2017



УДК 378.1

Національно-патріотичне виховання у сучасних умовах: досвід санітарно-технічного факультету

Віктор Шилін,

кандидат технічних наук, доцент,

Олександр Стасенко,

Харківський національний університет будівництва та архітектури

У наш час національно-патріотичне виховання молоді в багатьох країнах світу посідає одне з провідних місць у системі національних пріоритетів. Повага і любов молодих громадян до власної Батьківщини, мови, традицій та культури також виступають невід'ємними складовими у вихованні студентів на санітарно-технічному факультеті.

Глобальний простір, у який інтегрується наша молодь, передбачає потребу її входження у світове соціокультурне середовище — за умови збереження української національної ідентичності. Відповіддю на виклики сучасного світу має стати національно-патріотичне виховання студентської молоді [4, С. 32-36], тому проблема національно-патріотичного виховання набуває особливого значення, оскільки від її вирішення багато у чому залежить майбутнє нашої країни та нації.

На нашу думку, процес національно-патріотичного виховання в закладах вищої освіти повинен значною мірою зумовлюватись змістовими характеристиками освітніх предметів, які сприяють оволодінню студентами знаннями про людину та суспільство, формувати у студентів здатність усвідомлювати місце своєї спільноти серед інших спільнот світу, норми міжнародного спілкування та взаємодії.

Затвердження Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді [2] (наказ МОНУ № 641 від 16 червня 2015 року) та прийняття загальнодержавного плану дій щодо її практичної реалізації. «Стратегія національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016 — 2020 роки» (Указ Президента України від 13 жовтня 2015 року № 580/2015) є пріоритетними напрямками в процесі виховання студентської молоді на санітарно-технічному факультеті [1].

Серед основних завдань стратегії: окреслення пріоритетів та основних напрямів національно-патріотичного виховання дітей та молоді, розвитку відповідних інститутів держави і суспільства, забезпечення змістового наповнення національно-патріотичного виховання на основі: формування національно-культурної ідентичності, національно-патріотичного світогляду, збереження та розвитку духовно-моральних цінностей українського народу; усвідомлення досягнень українського народу, його інтелектуальних і духовних надбань; розвитку діяльнійності відданості у розбудові України, формування у дітей і молоді активної громадянської, державницької позиції та почуття власної гідності; скоординованої роботи та взаємодії органів державної влади та органів місцевого

самоврядування у сфері національно-патріотичного виховання, їх ефективної співпраці з громадськістю; формування широкої громадської підтримки процесів національно-патріотичного виховання, розширення ролі та можливостей громадських об'єднань, підвищення ролі сім'ї, активної участі волонтерів, активістів; забезпечення системних змін, досягнення високої якості, ефективності, цілеспрямованого та прогнозованого розвитку у сфері національно-патріотичного виховання; сприяння консолідації українського суспільства навколо ідей спільного майбутнього, захисту територіальної цілісності України, реформ і державотворення.

Вся виховна робота на санітарно-технічному факультеті проводиться у повній відповідності до Конституції України, Закону «Про вищу освіту», «Концепції виховної роботи в ХНУБА» [3] та інших законодавчих документів, що регламентують виховну діяльність в університеті, а також відповідно до затвердженого Плану виховної роботи на факультеті.

Реалізувати завдання національно-патріотичного виховання особистості студента можливо лише за умови комплексного підходу і залучення до цієї роботи всього професорсько-викладацького складу факультету та органів студентського самоврядування.

Процес національно-патріотичного виховання на санітарно-технічному факультеті можна розділити на такі основні етапи або форми:

- навчальний предмет;
- міжпредметна форма діяльності в рамках освітнянського простору;
- організація позааудиторної діяльності;
- організація студентського життя, що сприяє демократичній поведінці у суспільстві.

Одним із найважливіших завдань національно-патріотичного виховання є підняття престижу української мови в академічному середовищі, забезпечення і розвиток україномовного освітнього про-

сторю. Для цього активного використовуються можливості навчального процесу в межах навчальних програм з курсів «Ділове мовлення», «Українська мова професійного спрямування», «Психологія та педагогіка» та інші. На лекціях та семінарах з цих та інших дисциплін студенти предметно дізнаються, а потім втілюють у життя національні та університетські традиції. Під час підготовки цих занять викладачі приділяють особливу увагу мовній культурі, вмінню доносити до слухачів цікаву інформацію, виховують у студентів почуття патріотизму, поваги до національної культури своєї країни.

Завдяки плідній співпраці санітарно-технічного деканату і кафедри українознавства та євроінтеграції студенти санітарно-технічного факультету активно вивчають курс лекцій «Україна в Європі і в сучасному світі». Цей курс викладається провідними викладачами цієї кафедри на високому рівні та є поліфункціональним, включаючи в себе виховну, методичну та світоглядну функції.

Під час семінарських занять студенти мають змогу ознайомитися з політико-економічною структурою сучасного світу, історичним досвідом трансформації (політичної, соціально-економічної, культурної) країн — членів ЄС, НАТО, розглянути місце України на шляху європейської інтеграції. Особливі дискусії виникають під час розгляду досвіду постсоціалістичних країн Європи, які віднедавна приєдналися до європейської сім'ї та набули членства в НАТО. Розглядаючи процес системних трансформацій в Україні, студенти розуміють неможливість однобічного підходу до оцінки напрямків зовнішньої політики сучасної України, необхідність вивчення історичних умов її формування. Курс має тісний міждисциплінарний зв'язок з такими курсами, як історія України, політологія, соціологія, економічна теорія та рядом інших для узагальнення отриманих студентом раніше знань. Ще одна актуальна навчальна дисципліна — «Глобальні проблеми цивілізації» — спецкурс для

магістрів, присвячений аналізу причин та шляхам подолання глобальних проблем сучасності: екологічних, терористичних, енергетичних та інших. Вивчення студентами даного спецкурсу сприяє формуванню світоглядної позиції, спрямованої на залучення кожного громадянина до участі у вирішенні низки проблем, які загрожують існуванню нашої цивілізації.

Вивчення історії є одним із найважливіших чинників формування національної свідомості народу. «Без знання минулого неможливе точне поняття про сучасне», — справедливо наголошував видатний український історик М.С. Грушевський.

Викладачі кафедри українознавства та євроінтеграції під час викладання курсу «Історія України» зосереджують увагу на забезпеченні національно-патріотичного виховання особистості, яка усвідомлює свою належність до українського народу, сучасної європейської цивілізації, сприяє розвитку і збагаченню українських культурно-історичних традицій, вихованню культури міжетнічних і міжособистісних відносин у сучасних реаліях життя.

Навчальна дисципліна «Політологія» — це науково-освітній орієнтир, за допомогою якого формується: активна громадянська позиція, патріотизм, гуманістичний світогляд тощо. Завдяки використанню політологічних методів та підходів, теоретичним знанням висококваліфікованих викладачів-політологів, університет успішно організовує, проводить та приймає активну участь в освітньо-виховних заходах, які є складовою імплементації Закону про вищу освіту.

В цілому вивчення соціально-гуманітарних дисциплін кафедри українознавства та євроінтеграції дозволяє сформувати такі компетентності, як: здатність використовувати знання з історії та культури України у формуванні гуманістичного світогляду, активної громадської позиції, патріотизму; аналізувати й оцінювати явища культурологічного та політичного розвитку українського

суспільства в контексті світової історії; володіння категоріями української історії та культури як протидія асимілятивним тенденціям в сучасному суспільстві тощо.

Значну допомогу в реалізації планів з роботи у напрямі національно-патріотичного виховання на санітарно-технічному факультеті надає кафедра української мови та мовної підготовки іноземних громадян. Робота кафедри у цьому напрямі відбувається в межах міністерської програми «Пізнай свій край». Під таким гаслом викладачі кафедри української та російської мов проводять виїзні семінари, екскурсії, тематичні виставки, кураторські години та творчі вечори. Формуванню національної свідомості майбутніх фахівців сприяє краєзнавча робота. На кафедрі активно проводить свою діяльність краєзнавчий гурток. В його роботі беруть участь не тільки українські, а також і іноземні студенти, яким викладачі кафедри пропонують велику кількість навчальних годин, а також чимало виховних заходів.

Гвій вагомий внесок у національно-патріотичне виховання студентів санітарно-технічного факультету привносять викладачі з кафедр всього університету. За їх активним сприянням та допомогою студенти факультету беруть активну участь у міжнародних, всеукраїнських, регіональних науково-практичних конференціях як на базі Харківського національного університету будівництва та архітектури, так і інших, за тематиками, пов'язаними з ідеєю зміцнення української державності як консолідуючого чинника розвитку українського суспільства та української політичної нації.

З метою формування у студентської молоді різнобічних знань про Україну, активізації науково-дослідної роботи студентів, вивчення актуальних проблем розвитку суспільства і держави у Харківському національному університеті будівництва та архітектури при підтримці ректорату та активній участі кафедри українознавства та євроінтеграції було запроваджено Університетський конкурс студентських наукових робіт, присвяче-

них українському козацтву. Приємно зазначити, що роботи наших студентів були серед фіналістів і самі вони отримали право виступити на пленарному засіданні з доповіддю, присвяченою побутовій культурі козацтва кінця XVI початку XVIII століття.

Студентська молодь факультету, за активного сприяння кафедри українознавства та євроінтеграції, бере активну участь у студентських круглих столах, займаючись груповим вирішенням тих чи інших питань, яким властиві певний порядок і черговість висловлювань його учасників, а також рівні права і позиції всіх присутніх. В останній час такий вид виховної роботи набуває характеру системної і цілеспрямованої діяльності згідно зі стратегією національно-патріотичного виховання дітей та молоді. Так 23 та 28 березня 2017 року студенти факультету брали участь у студентських круглих столах «Революція як форма соціальних перетворень в історичному розвитку суспільства» та «Історія гетьманщини як провідного етапу українського державотворчого процесу» відповідно.

Студентство СТФ бере активну участь у дискусіях на тему «Євроатлантична інтеграція» у міжнародних форумах. У складі делегації ХНУБА студентський колектив університету гідно представляє актив самоврядування СТФ.

Студентське самоврядування СТФ працює за всіма головними напрямками виховання (національно-патріотичне, інтелектуально-духовне, громадянсько-правове, моральне, екологічне, естетичне, трудове, фізичне та утвердження здорового способу життя), встановленими «Концепцією національного виховання студентської молоді» [5, с. 177 — 178].

Члени Ради студентського самоврядування факультету виступають з доповідями на студентських конференціях, беруть участь у засіданні круглих столів. Так, наприклад, актив самоврядування факультету був учасником Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні

аспекти виховання студентської молоді», науково-практичної конференції «Європейські та традиційні українські цінності очима сучасної української молоді» та інших, тематика яких відповідає основним складовим національно-патріотичного виховання (громадянсько-патріотичному, військово-патріотичному, духовно-моральному). Після засідань по секціях активісти студентського самоврядування зазвичай беруть участь у засіданнях круглих столів, де обмінюються досвідом з представниками інших ВНЗ.

Студенти санітарно-технічного факультету покладають квіти на військовому меморіалі під час святкування дня визволення Харкова, віддаючи шану героїзму українців, які воювали в арміях держав — учасників Антигітлерівської коаліції та в рухах опору нацистській Німеччині і її союзникам під час Другої світової війни 1939 — 1945 років, вони учасники загальнонаціональних акцій вшанування пам'яті жертв голодомору 1932 — 1933 рр.

Важливим питанням освітньої політики нашої держави є гендерне виховання молоді. І в цьому плані ми маємо певні досягнення. За сприяння кафедри українознавства та євроінтеграції, студенти санітарно-технічного факультету відвідали виставку та прослухали курс лекцій на тему «Гендерні проблеми в Україні». Вказані лекції були організовані гендерним ресурсним центром «ХОДА» Харківської обласної адміністрації в галереї «Маєстро» у будівлі оперного театру. Лекції були присвячені подоланню гендерних стереотипів у свідомості молоді, боротьбі з проявами сексизму та запобіганню насильства у родині. Після відвідування виставки всі студенти пройшли анкетування, яке виявило велику зацікавленість студентської аудиторії вказаною проблемою. У процесі дослідження гендерної проблеми студентська молодь ставить питання про формування гендерної компетентності.

Гендерну компетентність окреслюють як процес спрямованих і спонтанних

впливів на особистість студента, що допомагає засвоїти знання про гендер, норми, правила поведінки та установки відповідно до культурних уявлень про роль, становище й призначення представників різних статей у суспільстві, сприяє становленню повноцінних членів суспільного життя і залучає їх до усталеної системи гендерних ролей. Крім того, такий процес передбачає формування якостей, рис і властивостей, що визначають необхідне суспільству ставлення людини до представників іншої статі та рівноправні соціальні взаємини статей.



Одним з основних виховних завдань є сприяння набуттю молоддю патріотичного досвіду на основі готовності до участі в процесах державотворення, уміння визначати форми та способи своєї участі в життєдіяльності громадянського суспільства, спілкуватися з соціальними інститутами, органами влади, спроможності дотримуватись законів та захищати права людини, готовності взяти на себе відповідальність, здатності розв'язувати конфлікти відповідно до демократичних принципів, на яких базується європейська спільнота, а саме: рівність усіх членів суспільства та відсутність дискримінації, у тому числі і міжрасової.

У гуртожитку № 4, у якому мешкає більш ніж 700 студентів ХНУБА, проживають багато студентів з країн Азії та Африки. Органами студентського самоврядування гуртожитку, під контролем санітарно-технічного деканату, приділяється велика увага щодо концентрації зусиль на становленні етики міжнетнічних відносин та культури міжнаціональних стосунків серед його мешканців. Розроблена та виконується факультетська програма боротьби з ксенофобськими проявами та їх профілактики. Як результат — можна сказати, що такої проблеми, як ксенофобія у факультетському гуртожитку (на відміну від світового суспільства) не існує!

Організація виховного процесу на санітарно-технічному факультеті постійно вдосконалюється. Факультет завжди знаходиться у пошуку нових, більш ефек-

тивних форм впливу на студентів, відпрацьовує нові методики.

Виховна робота завжди була складним завданням. На сьогодні факторами, які ускладнюють її здійснення, на наш погляд, є особливості суб'єктів виховання та зміна загального ставлення до процесів виховання у суспільстві. При цьому важливо зазначити, що навчання без виховання не формує особистості й громадянина. Пріоритети духовності, культури, гуманістичного світосприйняття глибоко укорінені в історії вітчизняної вищої школи і можуть бути для молодих фахівців важливим ціннісним орієнтиром, запорукою самореалізації та стабільності в жорстких умовах сучасності.

Випускники університету мають бути не просто знаючими спеціалістами, а людьми творчими, духовно багатими, носіями європейських цінностей, з демократичним світобаченням та здатними примножити історичні надбання українського народу і його вклад в розвиток світової цивілізації. В ідеальній перспективі, факультет повинен стати школою саморозвитку, самоуправління, самодисципліни, свідомої відповідальності викладачів і студентів перед українською нацією у своїй творчій співпраці на благо України [4, с. 32-36].

Література

1. Указ Президента України «Про Стратегію національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016 — 2020 роки» [Електронний ресурс] // Сайт Міністерства освіти та науки України. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/580/2015#n16>.

2. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді: наказ МОН № 641 від 16.06.15 [Електронний ресурс] // Сайт Міністерства освіти та науки України. — Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/content/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8/2015/06/16/konczepczyia.doc>.

3. Сайт Харківського національного університету будівництва та архітектури. Режим доступу: http://www.kstuca.kharkov.ua/normatyvni_documenty_universytetu/.

4. Збірка доповідей науково-практичної конференції «Європейські та традиційні українські цінності очима сучасної української молоді»/Матеріали науково-практичної конференції, 14 – 15 березня 2012 р., м. Харків. — Харків : ХНУБА, 2012. — 368 с.

5. Стасенко О.М. Роль студентського самоврядування санітарно-технічного факультету в виховному процесі у харківському національному університеті будівництва та архітектури // Матеріали між-нар. наук.-практ. конф. «Сучасні аспекти виховання студентської молоді», 5 – 6 квітня 2012 р., Харків. — Харків : ХНАМГ, 2012. — С. 177–178. — Режим доступу: <http://eprints.kname.edu.ua/29566/>.

09.05.2017



УДК 330.005

Всеобщая наука

Василий Бабайлов,

кандидат экономических наук, доцент,
Харьковский национальный автомобильно-дорожный университет

Все действительное — организовано

В связи с вхождением человечества в новую, постиндустриальную эпоху, эпоху *исследовательского общества* постепенно, но неуклонно, начинают приобретать особую *актуальность* проблемы методологии *фундаментального исследования*. В публикациях автора 2011 — 2017 гг. достигнут значительный прогресс в их решении. Так, впервые в мире в «Теории метода» кардинально пересмотрены важнейшие аспекты методологии фундаментального исследования: доказано, что все его уровни от идеи до науки являются *методиками* [1]. Позднее были разработаны новые *парадигмы* экономики, менеджмента, предпринимательства, высшего образования; создана модель фундаментального исследования (МФИ) [1 — 5]. Ее обоснование, дальнейшее совершенствование и превращение в модель разработки парадигм (МРП), отражено в [6 — 9]. И в этой связи необходимо отметить важный факт: успешному реше-

нию перечисленных проблем способствовало активное применение величайшего *тезиса* Тектологии Богданова «Все есть организация». Отдельные его аспекты еще в 1912 г. раскрыты самим А.А. Богдановым (1873 — 1928), величайшим мыслителем, философом, экономистом, публицистом, писателем-фантастом, врачом-психиатром, выпускником Харьковского императорского университета 1899 года, основателем и руководителем первого в мире института переливания крови в Москве [10]. Богданов, однако, не сделал *методологического анализа*, не определил *место* своего тезиса в системе фундаментальных знаний, называя его не методикой, а «... *философским положением*...» [10]. Он фактически не смог и аргументированно обосновать Тектологию как *всеобщую науку*, не избежал ее противоречий, не определил, чем она является в действительности, каков ее истинный смысл. Поэтому одной из *актуальных методологи-*

ческих проблем становится определение истинного смысла тезиса «Все есть организация», а в широком контексте — смысла всей Тектологии Богданова в целом.

Анализ публикаций о Тектологии Богданова показал, что советская печать до шестидесятых годов сосредоточивалась в основном на необъективной критике Богданова. Во время перестройки отношение к Тектологии резко изменилось на исключительно позитивное. Наиболее полное и глубокое ее понимание, объективное отношение к ее достоинствам и противоречиям было сделано академиком Л.И. Абалкиным (1930 — 2011): «...критики Тектологии в 20-е годы обрушили на нее арсенал не столько научных, сколько идеологических аргументов, к тому же часто совершенно не связанных с реальным содержанием Тектологии. Ситуация не улучшилась и в последующие годы. Глубокий анализ теоретического наследия А. А. Богданова не был осуществлен...». Однако даже величайшие светила советской экономической науки академики Л.И. Абалкин, А.Г. Аганбегян все-таки не поднялись до понимания *сути* и истинных *причин* противоречий Тектологии [11]. Их предисловие к переизданной в 1989 году Тектологии Богданова свелось в основном к ее пересказу и популяризации. По мнению автора данной публикации, в действительности суть этих противоречий кроется в *методологической* некорректности, характерной даже для нашего времени. Звездный час методологии как науки и методологии исследования как практики не наступил даже спустя сто лет после выхода первой части Тектологии в 1912 г.

Нерешенной составляющей проблемы представляется неопределенность *сущности* Тектологии и ее *места* в системе фундаментальных знаний. Поэтому их определение и стало *целью* настоящего исследования. *Задачи*:

- Установление *места* тезиса Богданова «Все есть организация» (ВЕО).
- Определение *сущности* ВЕО.

- Определение места и сущности *Тектологии*.
- Оценка полученных результатов.

Для решения задач использованы методики: обзор литературных источников, исторического-логического, аналогии, «2С70», теория метода Бабайлова.

При установлении *места* тезиса ВЕО автор опирался на результаты анализа практики проведения всех видов исследований. Они приводят к выводу, что *тезис* «Все есть организация» является универсальной и эффективной *методикой* [6]. Так, с ее помощью была установлена сущность таких важнейших понятий, как экономика, менеджмент, бизнес, предпринимательство, наука, практика и других. Но каким *типом* методики она является — вопрос оставался открытым. Для нахождения места ВЕО в системе методик автором было высказана идея, что тезис такого глобального масштаба может находиться только среди методик *фундаментального* исследования; методики же экспериментального и прикладного исследования имеют исключительно *конкретный* характер и не могут содержать ВЕО. Но дальнейший анализ показал, что ни в одном уровне и фундаментального исследования тоже нет места для ВЕО: методики всех его уровней также *конкретны*.

Сложившаяся ситуация, а также вся практика и логика проведения фундаментального исследования экономики, менеджмента, предпринимательства, высшего образования привели автора к выводу о необходимости введения *еще одного* его уровня и понятия — новой и действительно *всеобщей науки* как результата обобщения частных, конкретных наук (табл.1).

Из таблицы ясно видны четыре элемента содержания *всеобщей науки*: *объект* (частные, конкретные науки); *предмет* (парадигмы); *методика апробации* парадигм (обобщение); суть четвертого элемента, — результат обобщения парадигм, — следует из детального анализа этого процесса, в котором необходимо

Таблица 1. Фундаментальное исследование менеджмента

Фундаментальные методологии	Результаты применения методик: определения объекта; предмета (проблемы); решения проблемы (МОО, МОП, МРП)		
	Объект	Предмет — проблемная связь объекта	Методики решения проблемы Результаты решения проблемы
Идеи	Менеджмент (М)	Связь менеджмента (М) и (ОП)	Интуиция
			Зависимость — предполагаемая качественная связь М и организации, например, производства (ОП).
Гипотезы	Идеи	Зависимость	Логика отдельных фактов
			Закономерность, Тенденция, Принцип — дискретная количественная зависимость М и ОП
Концепции	Гипотезы	Закономерность	Логика доказательства, расчета
			Закон — сплошная доказанная (рассчитанная) закономерность М и ОП: «М есть ОП».
Теории	Концепции	Закон	Апробация другими законами и экспериментальным исследованием
			Закон, апробированный
Основная теория	Теории частные	Законы все	Обобщение (частных законов)
			Основной закон «М есть ОП любой»
Наука конкретная	Основная теория	Основной закон	Время
			Парадигмы М: 1. Совмещенного. 2. Отделенного. 3. Предпринимательского менеджмента.
Всеобщая наука	Науки конкретные	Парадигмы всех наук и эпох!	Обобщение (парадигм)
			Всеобщий закон «Все есть организация»

выделить два этапа. Вначале необходимо обобщить парадигмы каждой области деятельности, превратив их в основные законы. Затем обобщаются основные законы всех областей деятельности в один, общий, всеобщий закон. Ясно, что всеобщим законом может быть только тезис Богданова «Все есть организация», — ВЕО-закон. В самом деле, все основные законы: менеджмент есть организация (деятельности); экономика есть организация (стоимости); инженерия есть организация (вещества), администрирование есть организация (персонала) объединяет одно, — все они являются организацией. И важно подчеркнуть, что всеобщий закон является одновременно и всеобщей методикой (ВЕО-методикой).

Решение третьей задачи исследования, — установление места и сущности Тектологии, — фактически сводилось к сравнению и доказательству прав на признание всеобщего характера или разработанной в данной публикации всеобщей науки, или Тектологии Богданова.

Объективный и беспристрастный анализ был проведен автором в несколько этапов. Во-первых, было установлено, что Тектология не является всеобщей наукой, так как содержит конкретные законы; они сформулированы самим Богдановым — это: закон консервативного отбора; закон подвижного равновесия; закон количественной и структурной стойкости; закон наименьших. Во-вторых, было обнаружено, что Тектология не является и конкретной наукой, так как не содержит парадигму. В-третьих, анализ показал, что Тектология не является и основной теорией, так как в ней отсутствует основной закон. Тектология не является и конкретной, частной теорией, так как любая частная теория должна содержать только частные, конкретные законы; в Тектологии же кроме частных законов находится и всеобщий закон «Все есть организация». Из проведенного анализа и всего контекста Тектологии следует наиболее адекватный вывод: Тектология занимает особое место в системе фунда-

ментальных знаний; Тектология — это *учение*. Учение не может быть отождествлено ни с одной из фундаментальных методик; учение — это: не наука, не теория, не концепция, не гипотеза, не идея. Оно не может занимать и отдельный среди них уровень. Учение (*сущность*) — это организация *отдельных* элементов *разных* фундаментальных методик: идей, гипотез, концепций, теорий и даже наук. Так, учение Богданова Тектология содержит: всеобщий закон «Все есть организация» (*элемент* всеобщей науки); и одновременно *конкретные* законы и методики (*элементы* частной теории); а также фактически *предположение* о возможности создания всеобщей науки (*элемент* идеи). Характерной чертой любого учения является и относительная *неупорядоченность* этапов его организации. Отличительной чертой учения Богданова являются так и не нашедшие применения в практике его конкретные, несколько надуманные методики: *конъюгация, ингрессия, дезингрессия*. Но по глубине, широте и важности отдельных результатов учение может даже превосходить теорию. Его результаты и выводы могут использоваться в других фундаментальных исследованиях. Ярким подтверждением сказанного являются учения Платона, Аристотеля, учение о менеджменте Тейлора.

Приведенные аргументы приводят к выводу, что *всеобщей наукой* является только результат обобщения всех частных, конкретных наук, результат введения еще одного уровня фундаментальных методик, впервые полученный в данном исследовании. Это, однако, никак не снижает ценности Тектологии Богданова и особенно сформулированного им величайшего тезиса «Все есть организация», который, как было установлено в настоящей публикации, есть *всеобщий закон*. Даже древнегреческий закон «Всякое вещество состоит из атомов (частей)» уступает по глубине, широте охвата явлений и значимости для практики исследований; он, строго говоря, *не является всеобщим*, так как не охватывает *невещественные*

явления. Всеобщий закон Богданова является и величайшей *всеобщей методикой* исследования, методикой, до предела упрощающей дефиницию любого понятия. Тектология Богданова — это *великое учение*, с которым может сравниться только учение Аристотеля. Но ни Аристотель, ни Гегель, ни Кант не смогли «спрессовать» огромное количество информации до предела, до одной фразы, до краткой и великой истины «Все есть организация», включающей всего три термина, но стоящей многих «толстых» книг вместе взятых.

И так, в данном исследовании впервые реализовано создание *всеобщей науки*. При этом определено ее: *место* — в высшем уровне фундаментального исследования; *сущность* как высший уровень фундаментальных методик; *содержание* (*объект* — конкретные науки; *предмет* — парадигмы; *методика* апробации — обобщение; *всеобщий закон* «Все есть организация»). Необходимо особо подчеркнуть, что сама *идея* всеобщей науки (пусть и не доведенная до логического завершения) была высказана именно А.А. Богдановым. Автор данной публикации до последнего времени полагал, что науку (в том числе и всеобщую) не может создать один человек. Данный прецедент создания *всеобщей науки* был и для него, в определенной степени, неожиданным.

Весь смысл, логика, сущность, содержание, роль и место всеобщей науки позволяет трактовать ее и как *науку наук*. Но ее не следует отождествлять, смешивать с *философией*, которую иногда необоснованно тоже называют «наукой наук». Философия — это все-таки одна из *конкретных* наук, хотя и об организации *общего* во всех знаниях. В данном контексте *общее* является особым, но все-таки тоже одним из *конкретных* явлений. *Всеобщая наука*, в отличие от философии, — это результат обобщения *всех* конкретных наук, в том числе и философии. В этом истинная связь *всеобщей науки* и философии.

Основными результатами исследования являются:

- Впервые создана новая, действительно *Всеобщая наука*. В отличие от *Тектологии* (всеобщей организационной науки Богданова) *Всеобщая наука* по самой сути понятия «всеобщая» не содержит конкретные законы и методики; в ней всего один, *всеобщий закон*, являющийся одновременно и *всеобщей методикой*.
- Установлено место Всеобщей науки как новый более высокий уровень фундаментального исследования, как новая фундаментальная методика более высокого уровня истинности.
- Определены место и сущность величайшего тезиса Богданова «Все есть организация» как *всеобщего закона* и *всеобщей методики*, созданной в данной публикации *всеобщей науки*.
- Доказано, что Тектология не является всеобщей наукой; что Тектология — это *величайшее учение*.

Уточнено понимание *учения*: впервые наиболее корректно установлено его место, сущность и связь с фундаментальными методиками.

Автор уверен, что с этого момента Тектология Богданова займет свое истинное и достойное место в системе мировых ценностей как великое *учение*, а созданная в данной публикации *всеобщая наука* станет фактом величайшего открытия в новой истории развития знания в преддверии новой — исследовательской эпохи.

Литература

1. *Бабайлов В.К.* Теория метода : монография / В.К. Бабайлов. — Харьков : ХНАДУ, 2011. — 232 с.
2. *Бабайлов В.К.* Организация модели разработки парадигм экономики / В. Ба-

байлов // Проблемы і перспективи розвитку підприємництва : зб. наук. праць ХНАДУ. — 2015. — №3(10), т. 2. — Харків : ХНАДУ, 2015 — С. 5-9.

3. *Бабайлов В.К.* Новая парадигма экономики / В. Бабайлов // Новый коллегіум. — 2015. — № 1. — С.53-57.

4. *Бабайлов В.К.* Новая парадигма менеджмента / В. Бабайлов // Проблемы і перспективи розвитку підприємництва : зб. наук. праць ХНАДУ. — 2016. — №3(14), т. 1. — Харків : ХНАДУ, 2016 — С. 72 — 76.

5. *Бабайлов В.К.* Методология высшего образования: на пути к новой парадигме / В. Бабайлов, О. Васильковская // Новый Коллегіум. — 2013. — № 1. — С.3 — 7.

6. *Бабайлов В.К.* Менеджмент: Наука и практика : учебник / В.К. Бабайлов. — Харьков : ХНАДУ, 2015. — 276 с.

7. *Бабайлов В.К.* Эволюция парадигм экономики / В. Бабайлов // Проблемы і перспективи розвитку підприємництва : зб. наук. праць ХНАДУ. — 2014. — №2(7), т. 1. — Харків : ХНАДУ, 2014 — С. 5-8.

8. *Бабайлов В.К.* Предпринимательство — особая функция менеджмента // Проблемы і перспективи розвитку підприємництва : зб. наук. праць ХНАДУ. — №3(10)-2015. — Харків : ХНАДУ, 2015 — С. 60 — 64.

9. *Бабайлов В.К.* Организация менеджмента / В. Бабайлов // Освітні тенденції розвитку сучасної вищої школи: проблеми методології навчання : Матеріали Всеукр. наук.-метод. Інтернет-конференції (18 травня 2016 р.). — Харків : ХНАДУ, 2016. — с.42-45.

10. *Наука управлять: 3 истории менеджменту* : хрестоматія. / Упор. І.О. Слепов. — К., 1993.

11. *Экономическое наследие*. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <https://docviewer.yandex.ua>.

???.???.2017.



УДК 371.31

Управління інноваціями щодо забезпечення адаптації особистості до соціуму вищої школи

Ірина Клімова,

доцент,

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Для сучасної професійної школи підсумком навчання є наявність набору компетенцій, сформульованих в державних освітніх стандартах вищої освіти. Досягнення необхідного рівня професійної підготовки можливе, якщо освітня організація створює умови фундаментального і, разом з тим, професіонально-орієнтованого навчання. Для того, щоб продемонструвати результати навчання, необхідно розробити інструментарій і описати процедури оцінювання.

У сучасних умовах модернізації освіти найважливішим є активізація пізнавальної діяльності учнів і студентів. Це потребує пошуку таких методів і форм навчання, які формують інтелектуальні якості особистості.

Реалії глобальної взаємозалежності та культурної різноманітності нашої планети в ХХІ столітті визначають потребу в освіті та вихованні покоління, здатного успішно самовизначитися в світових умовах, що швидко змінюються. Пріоритетним в глобально-орієнтованій технології навчання є впровадження переходу від традиційного навчання до сучасної концепції освітнього процесу шляхом введення інтегрованих курсів.

Існує декілька моделей інтеграції.

Можлива інтеграція, за якої наступна тема витікає з попередньої. Ціль такої послідовності вивчення поняття — зберегти логіку предметної освіти, не роз-

поділяючи штучно зміст освіти на окремі галузі знань. Побудовані таким чином інтегровані курси відрізняються високим ступенем співробітництва викладача і студента, вчителя і учня.

Досвід викладання предмета математики як базової дисципліни технічного університету, показав, що доцільно переглянути навчальні програми та календарні плани з цього предмета, тобто скоротити час вивчення дисципліни без погіршення якості засвоєння навчання.

На конкретному прикладі порівняння курсу алгебри для 10 — 11 класів та курсу вищої математики технічного університету теми: «Вектори та дії над ними» (включно скалярного добутку), «Похідна та її застосування» (включно дослідження функції та побудови графіка за допомогою першої похідної), «Первісна та її застосування» в середньому вивчається 28 годин у школі та 28 годин на першому курсі технічного ВНЗ. Якщо повторення засвоєного у шкільній програмі матеріалу перекласти на СРС (самостійну роботу студентів), то можна скоротити час на вивчення цих розділів у ВНЗ майже вдвічі (тобто до 14 годин). СРС може бути успішною тільки при органічному поєднанні освіти і самоосвіти студентів. Усвідомлюючи, що обробка лекційного матеріалу є найскладнішою частиною СРС, необхідно мати тексти лекцій як у друкованому вигляді, так і на сайті

кафедри. Крім теоретичного матеріалу в цих посібниках повинні наводитися контрольні запитання з різних розділів та приклади розв'язання типових завдань. Для розвитку навичок систематизації здобутих знань та самостійних пошуків нового матеріалу студентам необхідно пропонувати доповіді з тем, що входять до складу типових індивідуальних завдань.

Для більш глибокого впровадження глобально-орієнтованої технології навчання необхідно широко використовувати комп'ютерні навчальні програми та сучасні телекомунікації. Глобально-орієнтовані технології навчання — це отримання освіти з використанням кращих традицій та інноваційних засобів, заснованих на комп'ютерних і телекомунікаційних технологіях, навчанні, що являє собою цілеспрямований інтерактивний асинхронний процес взаємодії об'єктів і суб'єктів навчання.

Навчально-виховний процес — це складна динамічна система, у якій в органічній єдності відбувається взаємопов'язана діяльність викладачів і студентів. Практика показує, що вона може бути ефективною, якщо всі учасники навчально-виховного процесу знають вимоги до загальноосвітньої і вищої шкіл, виявляють протиріччя, які між ними існують, і проблеми, а також визначають шляхи щодо їх усунення. Цілком зрозуміло, що розвиток закладу проходить лише за умови вирішення протиріч (проблем), що виникають у процесі роботи. Вирішити проблему — значить сумістити протилежні вимоги. У нашому випадку — це значить доповнити освітній рівень випускника вимогами вищої школи, а саме:

- сформувати навички навчання за лекційно-семінарською системою;
- ввести семестрово-заліковий контроль знань учнів;
- сформувати вміння: конспектувати, опрацьовувати наукову літературу, проводити науково-дослідницьку роботу в лабораторіях, а також аналізувати і систематизувати інформацію.

Вирішувати цю проблему можна за умови впровадження інновацій (змінювання) безпосередньо в організацію кожного уроку та поєднання репродуктивних і розвивальних методів навчання.

Пристосувати учня до навчання у ВНЗ — проблема, вирішення якої значною мірою залежить від творчого використання досягнень педагогічної науки і практики, впровадження інновацій в усі складові навчально-виховного процесу.

Керувати інноваціями — значить спрямувати педагогічний колектив на вирішення головних завдань, які стоять перед ними і досягати результатів ефективним шляхом.

Відомо, що принцип активності дитини у процесі навчання був і залишається одним із основних у дидактиці. Активізувати та інтенсифікувати діяльність учнів — головна ідея, що покладена в основу заходів діяльності педагогічного колективу.

Колектив школи разом з кафедрами ВНЗ, що працюють з цим навчальним закладом, визначає зміст навчального та виховного процесів. Для повноцінного розвитку індивідуальних здібностей учня та вчителя запроваджується варіативна частина навчального плану. Основними принципами реалізації варіативної частини навчального плану є:

- забезпечення особистісно зорієнтованою моделлю через профільну диференціацію;
- виконання обов'язкових курсів та факультативів;
- формування цілісної картини світу, правової культури та економічного мислення.

З метою національного відродження і поглиблення знань учнів про українську народну творчість, традиції та побут, культуру та звичаї особливу увагу треба приділяти предметам «Українознавство», «Література рідного краю». Для реалізації варіативної частини навчального плану бажано розробляти авторські програми. Варіативний компонент навчального плану забезпечується інноваційним типом на-

вчання, що реалізується через лекційно-семінарські форми занять, модульне навчання, рейтингову систему оцінки знань та індивідуалізацію навчання. Практичні заняття з усіх профільних дисциплін повинні проходити у спеціально обладнаних лабораторіях вищого навчального закладу, класи при цьому поділяються на підгрупи. Учні мають змогу користуватися додатковими джерелами інформації, які вони отримують в бібліотеці ВНЗ. Факультативи та профільне навчання допомагають учням пізнати себе, продемонструвати свої здібності й реальні можливості в різних видах навчальної діяльності, тобто самозатвердитися.

Обов'язковою складовою навчального процесу є система роботи з обдарованими учнями. Головною метою діяльності в цьому напрямку є створення функціонуючої системи пошуку обдарованих дітей, розвиток творчого потенціалу кожної здібної дитини як безперервного процесу формування інтелектуального та культурного потенціалу регіону.

Основними принципами реалізації роботи з обдарованими учнями є:

- забезпечення державної політики в галузі освіти;
- урахування етнічних запитів, особливостей дитини та її сім'ї;
- можливість вибору профілю навчання;
- науковий характер програм і методик;
- послідовність і безперервність різних етапів освіти.

Головним в організації науково-виховного процесу обдарованих дітей є обов'язкова диференціація та індивідуалізація навчання, а також розвиток науково-дослідницьких навичок. Цей процес закладено в інваріативну частину і в спецкурси. При цьому викладачі спираються на природні творчі здібності цієї групи учнів.

Для забезпечення органічної єдності навчальної та позакласної діяльності, а також створення позитивного мікроклімату, в школі проводяться шкільні олімпіади та конкурси «Що? Де? Коли?» і «Здоровий спосіб життя», а також активно формуються свої традиції та обряди.

Такі різноманітні форми діяльності колективу можливі при тісному співробітництві шкіл та ВНЗ, а саме:

- екскурсії на факультети і кафедри вищого навчального закладу;
- зустрічі з деканами та провідними вченими — завідувачами профільних кафедр, в результаті яких формується уявлення школярів про майбутню професію;
- спільні свята ВНЗ та школи;
- участь викладачів вищого навчального закладу у святкових шкільних заходах.

Для підвищення ефективності навчально-виховного процесу, адаптації дитини до навчання у ВНЗ використовуються такі інноваційні педагогічні технології: технологія індивідуалізації навчання, технологія диференціації, групові технології навчання, комп'ютерні технології, профільні спецкурси та факультативи.

Головна мета формування варіативного компонента навчального плану, що поставлена перед колективом, — розвиток пізнавальних інтересів учнів та профільна спрямованість. Тому учням школи треба запропонувати широкий вибір спецкурсів і факультативів.

Ефективність запропонованих інновацій полягає в реалізації дидактичного принципу оптимізації змісту (елементи знань з'єднані найкоротшим логічним зв'язком). За допомогою певної побудови викладу навчального матеріалу профільного спрямування викладачі допомагають учневі ще в школі орієнтуватися в стрімкому потоці наукової та суспільної інформації. А комбінація профільних курсів забезпечує наступність знань майже на всіх факультетах вищого навчального закладу.

Література

1. Козяр М.М. Інноваційні технології підготовки фахівців у навчальних закладах / М.М. Козяр // Академія. Наук. часопис НПУ імені Н.П. Драгоманова. — Сер. 2. — С. 92–96.
2. Козяр М.М. Формування компетенцій майбутніх фахівців засобами ПКТ / М.М. Козяр // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: зб. наук. праць. — Київ ; Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2014. — Вип. 40. — С. 7–11.
3. Прокопенко І.Ф. Розвиток інноваційної педагогічної освіти, як пріоритетний напрям модернізації національних систем підготовки освітянських кадрів у ХХІ ст. / І.Ф. Прокопенко // Теорія і практика управління системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія. — 2013. — № 1. — С. 48–55.
4. Харченко С.Я. Значення категорії «соціальність» у пошуках методологічної основи розвитку сучасної соціально-педагогічної науки / С.Я. Харченко // Соціальна педагогіка. — 2012. — № 3. — С. 4–13.
5. Штефан Л.А. Основні тенденції розвитку сучасної соціально-педагогічної науки в Україні / Л.А. Штефан // Актуальні питання навчання та виховання особистості: зб. наук. статей. — Вип. 2. — Харків : ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 2008. — С. 128–139.
6. Ярхо Т.О. Психолого-педагогічні особливості фундаменталізації базової математичної підготовки майбутніх фахівців технічного профілю в умовах інформаційного суспільства / Т.О. Ярхо // Гуманітарний вісник ДВНЗ. Додаток 3 до Вип. 36, том 2 (18). Тематичний випуск «Міжнародні Челпанівські психолого-педагогічні читання». — Київ : Гвозис, 2016. — С. 449–457.

14.07.2017



УДК 81'243:811/161.1

Проблема мотивации в преподавании русского языка как иностранного в условиях краткосрочного обучения

Надежда Северин,

кандидат философских наук, доцент,
Национальный технический университет
«Харьковский политехнический институт»

В настоящее время в методике преподавания иностранных языков широкое распространение получили идеи гуманизации образования и всестороннего развития личности обучаемых. Особую значимость приобретает определение новых подходов к совершенствованию содержания обучения, связанного с осмыслением общечеловеческих ценностей и предполагающего освоение духовного опыта народов. Расширение международного сотрудничества, установление культурных контактов с другими народами приводит сегодня к воздвижению культурных мостов, к диалогу культур. Процесс глобализации в сфере высшего образования наряду с другими ставит акцент на проблеме мотивации в изучении иностранных языков, в том числе русского языка как иностранного, так как она базируется на личностных контактах, или вербальных коммуникациях, в том числе многонациональных.

В контексте данной проблемы следует отметить, что ее изучению посвящено немало исследований (И.А. Зимняя, А.А. Леонтьев, А.К. Маркова, З.Н. Никитенко, Г.В. Рогова и др.). В работах указанных авторов рассматриваются вопросы устойчивости учебной мотивации; развития положительных мотивов; педагогического воздействия на перестройку иерархической структуры мотивационной

сферы; межпредметные связи как один из важных стимулов повышения интереса учащихся к иностранному языку; проблема мотивации через организацию внеурочной работы; выявление основных видов мотивации и другие. Однако проблема повышения мотивации в системе краткосрочного обучения русскому языку иностранных студентов находится на периферии исследовательского внимания. Поскольку на первый план в современном образовании выходит задача познания культуры, менталитета других народов, подготовка к диалогу культур на основе взаимопонимания и взаимного уважения, целью данной статьи является проблема повышения мотивации при обучении русскому языку как иностранному в условиях краткосрочного обучения.

Актуальность заявленной темы объясняется социальной значимостью иностранных языков в процессе развития современного человека и общества в условиях резко возросшей потребности в быстром и качественном обучении иностранному языку. В этой связи необходим поиск более эффективных приемов работы, новых методов и подходов в обучении, способных обеспечить устойчивую мотивацию изучения иностранного языка. Мотивация является одной из главных причин, стимулирующих студентов к учебе, к достижению

поставленных целей. Мотивация (от лат. *moveo* — двигаю) — это побудительная причина действий и поступков человека [1; 450]. Исследователи трактуют мотивацию как «совокупность устойчивых мотивов, побуждений, которые определяют содержание, направленность и характер деятельности личности, её поведение» [2; 216]. Мотивация представляет собой также средство активного взаимодействия преподавателя и студентов. Очень важным для мотивации является формирование положительных эмоций к действию, готовности обучаемых выполнять действие как в данное время, так и в будущем.

Мотивация в обучении — это создание комфортной учебной среды, где в наличии есть все условия для учебной деятельности целевой аудитории. Мотивация является одной из фундаментальных проблем как отечественной, так и зарубежной психологии. Понятие мотива пришло в методику обучения РКИ из психологии, его исследованию посвятили фундаментальные труды Л.С. Выготский, А.Н. Леонтьев, С.Л. Рубинштейн, Л.И. Божович, А.К. Маркова, З.Н. Никитенко и др. Значимость мотива для современной психологии связана с анализом источников активности человека, побудительных сил его деятельности, поведения. Современные психологи и педагоги считают, что качество выполнения деятельности и ее результат зависят от побуждения и потребностей индивида, его мотивации [3]. Именно мотивация вызывает целенаправленную активность, определяющую выбор средств и приемов, их упорядочение для достижения целей.

Канадские психологи Р. Гарднер и У. Ламберт выделили две группы мотивации обучения иностранному языку: интегративную и инструментальную. Интегративная мотивация основана на получении новых знаний в рамках изучения иностранного языка, в процессе взаимодействия преподавателя и студентов, когда обучаемый хочет стать частью иноязычной культуры, овладеть иностранным языком,

понимать его и свободно общаться с носителями языка. У студентов формируется долговременный интерес к иноязычной культуре. Инструментальная мотивация базируется на интересе к изучению иностранного языка под положительным воздействием педагога. Результатом такой мотивации является успешное овладение иностранным языком [4].

Все виды мотивации, которые преподаватель использует в процессе преподавания русского языка, называются учебными мотивациями, в рамках которых выделяется мотивация внешняя и внутренняя. Внешняя мотивация не связана с содержанием конкретного предмета, т.е. русского языка. Внутренняя мотивация связана не с внешними обстоятельствами, а непосредственно с самим предметом урока русского языка. Студент изучает русский язык, потому что его интересует страна обучения, он хочет читать книги и выражать свои мысли на русском языке, вступать в коммуникацию с носителями языка.

В рамках учебной мотивации можно выделить также положительную и отрицательную мотивации. Если студент изучает русский язык, чтобы получить хорошую оценку, — это положительная мотивация; если он изучает язык, чтобы сдать экзамен и не быть отчисленным, — это отрицательная мотивация. Инструментальная мотивация учитывает темперамент студентов, дает возможность выразить себя в любимом виде работ.

В процессе обучения русскому языку как иностранному имеет место мотивация успеха, которая носит положительный характер. При такой мотивации действия студента направлены на достижение конструктивных, положительных результатов. Увлечательность учебного процесса, новизна, творчество вызывают у студентов интерес. Задача преподавателя состоит в том, чтобы повысить мотивацию к овладению предметом, сделать так, чтобы интерес к нему был постоянным и устойчивым. Успех является сопутствующим фактором интереса. Практика показыва-

ет, что успех в овладении устной и письменной речью иностранными студентами стимулирует их к новым достижениям, к дальнейшему совершенствованию.

Грановедческая мотивация представляет собой ознакомление с социальными изменениями в жизни страны изучаемого языка. Обращение к фактам истории и культуры народа, носителя языка, является высокой мотивацией при изучении любого языка. В связи с этим остановимся более подробно на привлечении лингвострановедческого материала при изучении русского языка студентами-иностранцами на летних краткосрочных языковых курсах. Кафедра гуманитарных наук факультета международного образования Национального технического университета «Харьковский политехнический институт» имеет 44-летний опыт обучения русскому языку иностранных студентов из разных стран Европы, США, Азии, Африки, Латинской Америки. Важно отметить, что в нашем университете существует много международных проектов, среди которых большое значение имеют летние краткосрочные курсы русского языка, или летняя языковая школа. Она была создана в 1993 году на базе Национального технического университета «ХПИ» и Клагенфуртского университета (Австрия). Эта эффективная языковая практика для австрийских и украинских студентов существует уже 24 года. До прошлого года курсы проходили как в Украине, в Харьковском политехническом университете, так и в Австрии — в Клагенфуртском университете. Несомненно, поездка в Австрию служила большим стимулом в учебе для украинских студентов благодаря возможности побывать в одной из красивейших стран Западной Европы. Для австрийских студентов участие в работе языковых курсов было внутренней положительной мотивацией, интегративной и инструментальной, поскольку высокая квалификация украинских преподавателей, работающих на них, методы интенсивного обучения, подбор инновационных техник обучения

русскому языку обеспечивали им возможность усовершенствовать знания русского языка, а также познакомиться с культурой Украины, ее историей, системой образования, традициями и обычаями. Именно благодаря этому наши языковые курсы получили широкий позитивный резонанс в Австрии. Каждый год среди претендентов на участие в их работе проходит конкурс, который доходит до пяти человек на место. Такой неиссякаемый интерес объясняется, несомненно, высоким профессионализмом преподавателей, четко продуманной интересной культурной программой, повсеместным вниманием к австрийским студентам, правильно выбранной методологией, получением слушателями качественных знаний по русскому языку, обеспечивающих высокую степень коммуникации.

Обязательным условием внеаудиторного обучения является работа австрийских и украинских студентов в тандемах и выполнение общих проектов. Это вызывает взаимный интерес, убирает психологический барьер, стимулирует выход студентов в реальную коммуникацию. Кроме того, в гостинице австрийские студенты живут вместе с украинскими (один австриец и один украинец), что обеспечивает постоянное общение на изучаемом языке, способствует налаживанию культурных мостов между молодежью обеих стран и пониманию духовных ценностей наших народов, что особенно важно в реалиях сегодняшнего дня — интеграции Украины в Европейский Союз.

В 2016 году работа курсов осуществлялась на базе двух университетов Украины — Киевского национального экономического университета имени В. Гетьмана и Харьковского политехнического университета. Занятия по русскому языку и украинской культуре для студентов, приехавших из разных городов Австрии (Вена, Клагенфурт, Айзенштадт, Инсбрук и др.), обычно проводят ведущие преподаватели кафедры гуманитарных наук, от которых требуется не только гибкость в составлении учебной программы, но и

индивидуальный подход к интересам и потребностям каждого слушателя курсов. Это вызвано тем, что австрийская группа неоднородна по своему составу: в нее входят не только австрийцы, но и чехи, хорваты, поляки, немцы, болгары, словенцы, а также представители других европейских стран, обучающиеся в университетах Австрии. Украинские студенты также представляют многонациональную группу, что способствует созданию благоприятных условий для решения задач межкультурной коммуникации. По результатам тестирования студенты делятся на две или три группы в зависимости от уровня знаний, так как к нам приезжают как начинающие изучать русский язык, так и преподаватели-слависты, аспиранты-филологи, переводчики, экономисты, юристы, политологи, инженеры, архитекторы, философы с целью улучшить знания русского языка в русскоязычной среде. Это значит, что все приезжающие к нам иностранные слушатели уже имеют высокую внутреннюю мотивацию — усовершенствовать свое владение русской речью, пополнить свой лексический запас, расширить представления о нашей стране, углубить знания об экономике, культуре, образовании, политическом устройстве Украины и т.д. Если для студентов-филологов русский язык является профилирующей дисциплиной и на его изучение отводится до 10 часов в неделю в каждом семестре, то студентам других специальностей на изучение русского языка выделяется только 2-4 часа в неделю [5]. В своей работе мы преследуем цель — в минимальный срок обеспечить максимальный объем усвоенного учебного материала. Такой подход отвечает требованиям австрийского руководства и ожиданиям студентов, являясь для них важным стимулом к участию в работе летней школы.

Следовательно, от преподавателей русского языка требуется не только гибкость в составлении учебной программы, которая всегда учитывает пожелания иностранных стажеров, но и индивиду-

альный подход к интересам и потребностям каждого учащегося. Исходя из того, что большинство слушателей, приезжающих на краткосрочные курсы, в той или иной мере владеют русским языком, наша работа направлена на совершенствование и коррекцию речевых умений студентов в конкретных ситуациях коммуникации.

За почти четвертьвековой период работы летней языковой школы на кафедре гуманитарных наук ФМО НТУ «ХПИ» творческими коллективами было создано около тридцати учебников и учебных пособий, которые успешно прошли апробацию, были изданы и переиздавались с учетом реалий сегодняшнего дня. Они использовались в работе как базовые и получили одобрение австрийского министерства образования, руководства школы и студентов. Среди изданий последних лет большое значение имеют учебные пособия «Краткий корректировочный курс» (2008, авторы доц. Романов Ю.А., доц. Северин Н.В., проф. Нагайцева Н.И., проф. Снегурова Т.А.); «Начало-плюс. Учебник русского языка для иностранных стажеров и аспирантов» (2009, проф. Нагайцева Н.И., проф. Снегурова Т.А., доц. Кропотова Е.А., доц. Могучева Г.А., ст. преп. Алексеенко С.П.); «Об Украине — с любовью!» (2012; 2016, проф. Снегурова Т.А., доц. Северин Н.В., ст. преп. Ковтун Н.И., доц. Романов Ю.А.); «Дебют» (2016, проф. Снегурова Т.А., доц. Романов Ю.А., ст. преп. Парамонова В.Ю.). Важно отметить, что уже сами пособия своим содержанием, лексико-грамматическим наполнением, ярким оформлением усиливают мотивацию иностранных учащихся. Они содержат богатые ресурсы для повышения интереса обучаемых, эффективности методики и технологий обучения русскому языку.

Практика показывает, что работа с культурологически направленными текстами, легендами, стихами, сказками, пословицами мотивирует деятельность учащихся, при которой речь является средством достижения реальной цели и поддерживает интерес к самому языку.

Знакомство с литературным и культурным наследием страны изучаемого языка является одним из важных способов овладения языком, так как оно проникает в глубины сознания, вызывает различные эмоции, влияющие на формирование положительных чувств, развивает воображение.

Работа с фольклорными жанрами выполняет также воспитательные и развивающие задачи, способствует совершенствованию навыков произношения, позволяет достичь точности в артикуляции, ритмике и интонации, углубляет знания по русскому языку, обогащает духовный мир учащихся, расширяет их словарный запас, помогает лучше усвоить лексический и грамматический материал, учит видеть красоту природы и человеческих чувств. А тот факт, что пособия, по которым австрийские студенты работают в течение краткосрочного курса, в завершение его они получают в подарок, становится высоким мотивом и бесценным подспорьем в дальнейшей учебе, в написании курсовых работ, при подготовке к экзаменам, презентациям и защите проектов.

Главная цель введения новых методов для изучения русского языка как иностранного — это формирование устойчивой мотивации посредством активного участия студентов и преподавателей в учебном процессе, а также обращения к фактам истории и культуры украинского народа. Эти задачи успешно решает упомянутое выше пособие «Об Украине — с любовью!» [6]. Оно выполняет важную цель: в процессе работы над текстами культурологического характера знакомит иностранных учащихся с интересными фактами украинской истории и культуры, с традициями, обычаями украинцев, с украинскими городами, знаковыми местами Украины и связанными с ними легендами, благодаря чему иностранцам открывается дверь в мир нашей культуры.

Приобщение к культуре страны способствует реализации принципа новизны, традиционно признаваемого методистами

важным мотивационным фактором. Осваивая новый язык, учащиеся впервые открывают для себя, а затем и получают непосредственный доступ к культурным ценностям страны изучаемого языка, будь это какое-то явление, событие, книга, песня, пословица, речевой образец и т.д.

Положительной мотивацией для австрийских студентов во внеурочное время являются интересные экскурсии по Киеву, Харькову, другим городам, выполнение общих проектов, встречи с Послом Австрии в Украине. Принимая в 2016 г. в посольстве нашу группу, г-жа Гермине Поппеллер сделала акцент на важности изучения русского языка, который открывает перед молодыми специалистами широкие возможности в плане международного сотрудничества.

Таким образом, в настоящее время актуальной является проблема повышения мотивации в процессе обучения русскому языку как иностранному, поиска новых путей и методов ее решения. Успешное решение на занятиях интересных дидактических задач, творческая деятельность, работа с текстами культурологического характера помогают студентам-иностранцам позитивно посмотреть на трудности грамматики русского языка. Являясь одним из важнейших факторов успешности обучения, мотивация в преподавании русского языка как иностранного имеет большое значение: она способствует формированию языковой личности, в полной мере владеющей коммуникативной компетенцией как способностью решать коммуникативные задачи языковыми средствами на достаточно высоком уровне.

Литература

1. *Словник іншомовних слів* ; за ред. О.С. Мельничука. — К. : Головна редакція УРЕ, 1974. — 776 с.
2. *Кухаренко В.М.* Теорія та практика змішаного навчання : монографія / В.М. Кухаренко, С.М. Березенська,

К.Л. Бугайчук та ін. ; за ред. В.М. Кухаренка. — Харків : Міськдрук ; НТУ «ХПІ», 2016. — 284 с.

3. *Вохмина Л.Л., Нечаева Е.В.* Содержание понятия мотивации в преподавании русского языка как иностранного / Л.Л. Вохмина, Е.В. Нечаева // Русский язык за рубежом. — 2016. — №1 (254). — С. 4-14.

4. *Данилова О.А.* Роль мотивации в изучении иностранных языков / О.А. Данилова, Д.В. Конова, Р.А. Дукин. — М. : АРКТИ, 2000. — С. 167-169.

5. *Снегурова Т.А.* Способы активизации форм краткосрочного обучения: поиск инноваций / Т.А. Снегурова, О.М. Виктор // Новый коллегіум. — 2011. — №1. — С 53-56.

6. *Снегурова Т.А.* Об Украине — с любовью! : учеб. пособие по русскому языку для иностранных студентов. Изд. 2-е, испр. и доп. / Т.А. Снегурова, Н.В. Северин, Н.И. Ковтун, Ю.А. Романов. — Харків : НТУ «ХПІ», 2016. — 208 с.

25.05.2017



УДК 378.02:808.5

Дидактичні засади формування управлінської культури менеджерів аграрної сфери

Віктор Нагаєв,

доктор педагогічних наук, професор,
Харківський національний аграрний університет імені В. В. Докучаєва

Швидкі темпи розвитку економіки України потребують високого рівня культури управління, яка є основою нового економічного менталітету. Суспільство потребує людей творчих, ініціативних, самостійних, які успішно реалізують свої здібності і несуть відповідальність за результати своєї діяльності.

Професійний рівень менеджера аграрної сфери повинен відповідати науковим, практичним, інформаційним, моральним і культурним запитам сучасного суспільства, інакше кажучи, це повинен бути компетентний спеціаліст з високою управлінською культурою. Зокрема, передбачається вирішення складних завдань, що пов'язані з реформуванням системи освіти України і підготовкою висококваліфікованих, творчо обдарованих управлінських кадрів. Передусім це стосується розвитку управлінської культури керівників і спеціалістів аграрної галузі, формування їх інтелектуально-творчого потенціалу та морально-етичної свідомості. Сформована управлінська культура передбачає володіння фахівцем якісно новим глобальним управлінським мисленням, здатністю до реалізації управлінських функцій; вміннями саморегуляції та раціонального використання часу, системним володінням сучасними знаннями, здатністю до засвоєння і впровадження у виробниче середовище інноваційних

пропозицій і проектів. Формування управлінської культури передбачає необхідність підготовки у вищих навчальних закладах фахівців, здатних транслювати в існуючу корпоративну культуру підприємств та трудових колективів сучасну ідеологію управління для вирішення проблем креативного управління соціальними системами.

Наведені вище вимоги зумовлюють необхідність формування у майбутніх керівних кадрів культурного досвіду в системі їх фахової підготовки. Це вимагає удосконалення державних стандартів вищої освіти, розробки та впровадження інноваційних педагогічних технологій, оновлення змісту освіти, дидактичних методів, форм та засобів, які сприятимуть формуванню високого рівня управлінської культури менеджерів аграрної сфери відповідно до потреб економіки України. Однак наявний процес підготовки управлінських кадрів не забезпечує високого рівня сформованості управлінської культури майбутніх фахівців і, як наслідок, адекватного рівня готовності до професійної діяльності.

Культура є багатогранним феноменом, а тлумачення поняття «культура» наразі вирізняється описовістю, що засвідчує неструктурованість її окремих галузей. Управлінська культура є складовою загальної культури, видом спеціалізованої культури і відповідає блоку культур-

них аспектів соціальної організації [6; 16]. Окреслене дає змогу стверджувати, що для визначення сутності культури управління фахівця окремої галузі або сфери економічної діяльності доцільно враховувати тлумачення базових понять, зокрема: культура, управління, соціальне управління, менеджмент, управління персоналом, управління людськими ресурсами, управління людськими стосунками, психологія управління. Поняття «управлінська культура» формується на перетині культурологічної, управлінської, психологічної та соціальної наукових галузей, які обумовлюють, пояснюють та структурують суспільний розвиток.

Окремі аспекти управлінської культури є предметом дослідження таких вчених, як Г. Батіщев, Г. Борман, О. Грішнова, О. Доброневський, І. Зязюн, М. Каган, П. Лузан, С. Ніколаєнко, О. Овчарук, В. Свистун, А. Фельзер, Ф. Хміль, К. Яресько, С. Яшник та ін. [1 – 7; 11 – 14; 17].

Для визначення компонентної структури управлінської культури майбутніх фахівців-менеджерів розглянемо інтегральну характеристику управлінської діяльності — професійну компетентність. Компетентність — це об'єктивна категорія, яка фіксує суспільно визнаний комплекс певного рівня знань, умінь, навичок, ставлень тощо, які можна застосовувати в широкій сфері діяльності людини. Управлінська компетентність включає такі якості, як: організаційно-управлінська культура, педагогічна культура, економічна культура, культура наукової діяльності, правова культура, досвід організації управлінської діяльності та ін. [12]. Кожна з цих груп спирається на цілком конкретні за змістом первинні якості. О. Грішнова поєднує професійну компетентність з поняттям «кваліфікація працівника», яку визначає як сукупність загальної і спеціальної професійної освіти людини; необхідних знань, умінь, практичних навичок та соціального досвіду для виконання у даних організаційних умовах певних видів діяльності визначеної складності [4, с. 93].

Аналізуючи результати досліджень інституту діагностики здібностей до управління (Німеччина), Г. Борман сформував систему найважливіших професійних якостей менеджера, серед яких визначено культурну складову — вихованість, моральність, етичність, гуманізацію та ін. [3]. Підтверджуючи останнє, П. Лузан доводить необхідність розвитку у сучасних фахівців культури управлінської праці на основі інноваційних навичок [7]. Готовність до інноваційної діяльності авторами розглядається як передумова досягнення високого рівня культурного досвіду і, як наслідок, професійної компетентності управлінських кадрів.

Однією з основних причин загострення проблеми ефективного розвитку професійної компетентності майбутніх менеджерів є недосконалість дидактичного складника підготовки фахівців, зокрема, при організації навчального процесу недостатньо враховуються особливості психології молоді, вплив активних методів навчання на розвиток творчої особистості тощо. За цих умов педагогічна система вищого навчального закладу має адекватно реагувати на соціальне замовлення, сприяти активізації навчально-творчої діяльності (НТД) студентів і формуванню на цій основі управлінської культури фахівця-менеджера [4; 11; 13; 17].

Педагогічна наука і практика ніколи не стояли осторонь розв'язання проблеми підвищення ефективності підготовки фахівців, однак в умовах інтенсифікації навчально-виховного процесу постало питання розробки педагогічної технології формування управлінської культури майбутніх фахівців-менеджерів.

Мета статті полягає в обґрунтуванні педагогічних умов формування управлінської культури менеджерів аграрної сфери на основі впровадження дворівневої педагогічної технології розвитку професійної компетентності майбутніх фахівців.

Управлінська культура тлумачиться сучасними дослідниками як сукупність

цінностей, ідеологій, правил, норм, моделей поведінки, що притаманні групі спільно працюючих людей, а її складовими є норми і традиції, колективна спрямованість, орієнтація на інструментальні та духовні норми і цінності, професійні знання та вміння. Це призводить до нечіткості розуміння та складності вивчення управлінської культури, що зумовлено, зокрема, утрудненням виокремлення її предмета на перетині психологічного, культурологічного, соціально-економічного та управлінського компонентів. Представлено різні визначення управлінської культури фахівця, об'єднані особистісним, професійним та національним як спільними інтегрованими ознаками.

Управлінська культура майбутніх фахівців аграрної галузі нами визначається як динамічне складне системне особистісне утворення, яке об'єднує в собі сукупність необхідних знань, умінь, світоглядних спрямувань та інших компетентностей і особистісних якостей, що забезпечують ефективне ведення господарської діяльності на принципах сталого розвитку шляхом професійного управління відтворенням і розвитком доцільних та повноцінних соціально-економічних систем. Управлінська діяльність стає одним з найважливіших чинників ефективного функціонування аграрної галузі. Від професіоналізму її управлінських кадрів залежить конкурентоспроможність, рівень соціальної відповідальності, стабілізації суспільних відносин, оновлення соціально-структурних взаємозв'язків. Визначимо низку суперечностей, що об'єктивно існують у сфері підготовки управлінських кадрів та формуванні управлінської культури, зокрема:

- між соціальним замовленням суспільства на фахівців з високим рівнем управлінської культури як складової професійності менеджера та наявним станом формування управлінської підготовки;
- необхідністю вдосконалення управлінської підготовки майбутніх

фахівців-аграріїв та недостатнім дослідженням методологічних, теоретичних і методичних засад такої підготовки;

- високими вимогами до майбутніх керівників сільськогосподарського виробництва та недостатньою управлінською підготовкою фахівців в системі сучасної вищої освіти та ін.

Сьогодні одним з основних критеріїв ефективного розвитку управлінської культури майбутніх фахівців-менеджерів має стати управлінський підхід на основі керуючої ролі викладача і самоуправління студента під впливом функцій планування, організації, мотивації та контролю [2; 5; 8; 15; 16]. Формування і змістове наповнення цих функцій визначається педагогічним впливом викладача, концепцією навчальної роботи і відповідним методичним забезпеченням. Управлінський підхід у педагогічній системі визначає активну роль суб'єктів педагогічного процесу — викладачів і студентів. Викладач має організувати умови ефективної навчально-творчої діяльності, створивши творче освітнє середовище, а студент відповідно до індивідуальних потреб, інтересів і мотивів — спланувати особистісну стратегію такої діяльності

Запропонований підхід базується на впровадженні управлінських функцій в освітнє середовище, реалізації системи креативної підготовки кадрів, високому рівні інформаційного забезпечення і технологізації навчального процесу. Метою його впровадження є підвищення творчої активності студентів на всіх етапах навчальної діяльності, реалізація їх регулярної наукової роботи та систематичної практичної підготовки, що позитивно позначається на якісних показниках освітньої діяльності і сприяє формуванню професійної компетентності майбутнього фахівця управлінської сфери. Виходячи з цього, для підготовки управлінських кадрів пропонуємо запровадити у навчальний процес інноваційну педагогічну технологію формування

управлінської культури майбутніх фахівців-менеджерів [9; 15].

Аналіз теоретичних джерел [2; 5; 7; 9; 10; 13; 17] дозволив визначити цілісну функціональну структуру педагогічної технології як сукупність таких компонентів: концептуальна основа; змістова частина навчання з цільовою програмою; процесуальний блок, що реалізує технологічний процес досягнення результату; мотиваційний складник, що включає відповідні методи, форми та засоби, через які здійснюється вплив на мотиваційну поведінку особистості; діагностична частина, що включає оцінку одержаних результатів, їх співвідношення з поставленою метою і завданнями. Наведені структурні компоненти мають містити управлінський складник, який їх об'єднує та дозволяє досягти мети — розвитку управлінської культури майбутніх фахівців в системі їх професійної компетентності.

Враховуючи викладене, робимо висновок, що педагогічній технології властиві як змістові (цілі навчання, зміст навчального матеріалу), так і процесуально-управлінські складники (методи, форми та засоби навчання і управління НТД). На основі цих теоретичних позицій визначено структурні компоненти педагогічної технології формування управлінської культури фахівців-менеджерів в системі їх професійної компетентності: цілі управління НТД; засоби управління НТД; засоби педагогічної взаємодії викладача і студента; процес управління НТД за технологічними етапами реалізації функцій мотивації, планування, організації, контролю, аналізу та регулювання; результат управління НТД.

На основі аналізу функціональної структури педагогічного процесу, запропоновано дворівневу (макро- та мікрорівні) педагогічну технологію формування управлінської культури фахівців-менеджерів, яка являє собою цілісну систему взаємопов'язаних технологічних етапів: мотиваційно-орієнтувального, планувально-цільового, перетворювального, діагностичного, що визначають функціональний

вплив на НТД студентів засобами управління, співуправління та самоуправління і в єдності забезпечують формування професійної компетентності фахівців управлінської сфери.

Дворівнева педагогічна технологія реалізується на основі поетапної моделі управління. На макрорівні (етапи: мотиваційно-орієнтувальний; планувально-творчий; організаційно-перетворювальний; творчого саморозвитку) педагогічна технологія передбачає творче зростання майбутніх управлінських кадрів упродовж навчання до рівня сформованості досвіду. Мікротехнологія в єдності мотиваційно-орієнтувального, планувально-творчого, креативно-розвивального, рефлексивно-творчого етапів є інваріантом організації навчально-творчої діяльності студентів на заняттях, що забезпечує набуття ними досвіду управлінської культури. Мотиваційно-орієнтувальний етап ставить за мету створення дієвої системи спонукання студента до НТД на основі його ціннісної орієнтації щодо самоуправління розвитком управлінської культури. Планувально-творчий етап передбачає розробку індивідуальної цільової програми професійного розвитку студентів. Організаційно-перетворювальний (креативно-розвивальний) етап здійснює формування навичок продуктивної самоорганізації. На етапі творчого саморозвитку (рефлексивно-творчому) основними функціями управління є контролюю-аналітична та регулювальна. При цьому системоутворювальним фактором виступає спілкування та комунікація між суб'єктами; передбачається оцінка та аналіз як освітнього, так і управлінського результату, — сформованості навичок управлінської культури та самоаналізу НТД на основі рефлексивного підходу.

Ефективне функціонування дворівневої педагогічної технології формування управлінської культури можливе за умов підвищення рівня управління самостійною та індивідуальною роботою студентів через відповідне мотиваційне забезпечення, планування стратегії само-

організації НТД, а також упровадження системи зворотного зв'язку та функцій саморефлексії. Реалізація моделі формування управлінської культури фахівців-менеджерів передбачає такі організаційні компоненти: створення викладачем системи навчально-методичного забезпечення управління НТД студентів; самоуправління НТД студентів; діалоговий зв'язок в системах: «викладач — студент» та «студент — студент»; контроль і самоконтроль результатів навчально-творчої роботи.

Важливою складовою даної технології є дотримання принципу оптимізації застосування форм і методів навчання, які покликані забезпечувати високу зацікавленість і активність студентів у процесі формування професійних якостей майбутніх менеджерів. Одним з основних методів активізації творчої діяльності у навчальному процесі запропоновано ігровий метод з використанням дидактичних, імітаційних і ділових ігор, рольового моделювання виробничих ситуацій, дебатних турнірів тощо. У процесі ігрового методу студенти відпрацьовують навички колективної взаємодії, вміння приймати рішення за певними обмеженнями (часу, інформації тощо), формують культурний досвід. Спираючись на результати досліджень впливу активних методів навчання на формування професійних навичок фахівців, розроблено та запроваджено у навчальний процес моделі дидактичних ігор, які активізують НТД у контексті професійної підготовки фахівців-менеджерів. Процес гри подано як дидактичну мікросистему розвитку професійної компетентності, яка технологічно реалізує етапи формування управлінської культури від мотиваційно-орієнтувального до професійного саморозвитку. Запропонована система поетапного контролю формування управлінської культури на основі ігрового методу діє на етапах вхідного, поточного, проміжного, підсумкового та відстроченого контролю. Відповідно до етапів дворівневої педагогічної технології, спроектовано комплекс дидактичних ігрових форм та засобів

контролю, спрямований на здійснення переходу від педагогічного контролю до самоконтролю культурного розвитку з боку студента.

Педагогічні експерименти довели, що при організації навчального процесу за дворівневою педагогічною технологією формування управлінської культури кількість творчих контактів і консультацій викладачів зі студентами в експериментальних групах зростала у порівнянні з контрольними більше, ніж у два рази. При цьому висока активність навчально-творчої діяльності студентів виявлялася відразу після представлення викладачами технологічної картки-пам'ятки вивчення дисципліни і не згасала до останніх занять, що у підсумку позитивно впливало на кінцевий результат — формування управлінської культури фахівця-менеджера. Таким чином, забезпечується перехід від прямого управління до співуправління та самоуправління розвитком професійної компетентності студентів.

Для запровадження дворівневої педагогічної технології формування управлінської культури у навчальний процес необхідно дотримуватися таких організаційно-педагогічних умов. На мікрорівні: створення дієвої системи мотиваційного забезпечення НТД студентів; визначення цілей розвитку професійної компетентності фахівців і розробка професійних навчальних програм; обґрунтування дидактичних методів, форм та засобів управління розвитком УК; підготовка науково-методичного забезпечення; організація творчого освітнього середовища; моніторинг якості підготовки фахівців-менеджерів відповідно до цільової функції. На макрорівні дворівнева педагогічна технологія передбачає активне використання у навчально-виховному процесі таких організаційних форм НТД, як методологічні семінари, освітні студії, наукові громадські організації тощо.

Для ефективної організації дворівневої педагогічної технології потрібно забезпечити оптимальне співвідношення

централізації та децентралізації управлінського впливу, створити таку структуру педагогічної системи, коли студенти матимуть можливість самостійно надавати ідеї щодо удосконалення організації навчального процесу. Для цього педагогічний вплив забезпечується прямим та зворотнім зв'язком і діє на принципах педагогіки співробітництва.

Література

1. Батъщев Г. С. Особенности культуры глубинного общения // Диалектика общения. Гносеологические и мировоззренческие проблемы. — М. : ИфАН, 1987. — С. 13–51.
2. Беспалько В. П. Системно-методическое обеспечение учебно-воспитательного процесса подготовки специалистов: учеб.-метод. пособие / В. П. Беспалько, Ю. Г. Татур. — К. : Вища шк., 1989. — 144 с.
3. Борман Г. Менеджмент / Г. Борман, Л. Вороніна, М. Федерман — Гамбург, 1995. — 765 с.
4. Грішнова О. А. Людський капітал: Формування в системі освіти і професійної підготовки / О. А. Грішнова. — К. : Знання, 2001. — 254 с.
5. Зязюн І.А. Педагогіка добра: ідеали і реалії : наук.-метод. посібник / І.А. Зязюн. — К. : МАУП, 2000. — 312 с.
6. Каган М. С. Философия культуры / М. С. Каган. — Спб. : ТОО ТК Петрополис, 1996. — 414 с.
7. Лузан П. Г. Теорія професійної підготовки спеціалістів / П. Г. Лузан, П. М. Решетник, Н.С. Журавська. — К. : Вид-во НАУ, 2003. — 130 с.
8. Нагаєв В.М. Дидактичні основи формування творчої особистості аграрного менеджера в умовах Болонського процесу / В.М. Нагаєв : монографія. — Харків : Принтдизайн, 2006. — 536 с.
9. Нагаєв В.М. Дидактичні засади впровадження дворівневої педагогічної технології управління навчально-творчою діяльністю студентів вищих навчальних аграрних закладів. — Харків : Колегіум, 2012. — 217 с.
10. Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ ст. // Освіта України. — № 29, 18 липня 2001 р. — С.4-6.
11. Ніколаєнко С. М. Якість вищої освіти в Україні: погляд у майбутнє / С. М. Ніколаєнко // Вища школа. — 2006. — № 2. — С. 3–22.
12. Овчарук О.В. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / Під заг. ред. О. В. Овчарук. — К. : К.ІС.2, 2004. — 112 с.
13. Свистун В. І. Управлінська компетентність фахівців-аграрників: сучасні тенденції та основні напрями формування / В. І. Свистун // Теорія і практика управління соціальними системами. — 2005. — № 2. — С. 103–110.
14. Фельзер Д., Доброневський О. Техніка роботи керівника: Нач. посібник / Д. Фельзер, О. Доброневський. — К. : Наука, 2002. — 262 с.
15. Якунин В. А. Обучение как процесс управления: Психологические аспекты / В. А. Якунин. — Л. : Изд-во ЛГУ, 1988. — 160 с.
16. Яресько К.В. Культура управління навчальною діяльністю студентів. — Харків : ХНУРЕ, 2004. — 235 с.
17. Яшник С.В. Теоретичні основи формування управлінської культури майбутніх фахівців аграрної галузі / С.В. Яшник // Вісник Чернігівського нац. пед. ун-ту імені Т.Г. Шевченка / (Сер.«Педагогічні науки»). — Чернігів : ЧНПУ, 2012. — Вип. 100. — С. 451–454.

26.06.2017



УДК 378.147-057.36

Здоров'язбереження особистості як соціальна і психолого-педагогічна проблема

Юрій Таймасов,

кандидат педагогічних наук, викладач,
Національний університет цивільного захисту України, Харків

Соціальний і психолого-педагогічний аспекти здоров'язбереження визначають гармонійний розвиток особистості, її взаємини з оточуючими, адаптацію до умов професійної освіти. В даний час все більшої актуальності набуває проблема сприяння здоров'язбереженню особистості в умовах педагогічної освіти.

Педагогічне сприяння здоров'язбереженню особистості є особливим видом діяльності освітньої установи. Його необхідність обумовлена економічними, соціальними, культурними та іншими факторами. Воно функціонує на основі власних закономірностей і принципів, знаходиться в постійному розвитку, має здатність утримувати рівновагу, має тенденцію до стабілізації (цілісності) і подальшого розвитку [1].

При визначенні понять «педагогічне сприяння», «здоров'язбереження», «особистість» і при підготовці до здоров'язберігаючої діяльності опорою студентів є основний принцип матеріалізму — безперервність розвитку матерії і її пізнання, єдність і безперервність теорії і практики в цій діяльності [4].

Суть сприяння здоров'язбереженню особистості полягає в наступному: це спільна діяльність учасників освітнього процесу (педагогів і студентів) щодо прийняття норм і правил здорового способу життя з урахуванням умов, в яких вона протікає.

Як показано в роботах Л.С. Виготського, сучасних психологів і педагогів

(Н. Кузьміна, В. Петровського та ін.), включення кожного індивіда в систему спільної діяльності і спілкування — це психологічно виправданий шлях розвитку мотиваційно-ціннісної сфери. Умови особистісно орієнтованої спільної діяльності студента з викладачем виділяють індивідуальність студента, визначають формування механізмів саморегулювання, самовизначення.

Педагогічне сприяння — це особливий вид взаємодії педагога і студента, в якому реалізуються суб'єкт-суб'єктні відносини. Це допомога (підтримка) для досягнення студентами певної мети. Це відображення сенсу всієї гуманістичної педагогіки, яка «допомагає», «педагогіки співробітництва». Полягає вона саме в посиленні власної спрямованості дитини і актуалізується особливо в юнацькому віці, коли підліток прагне багатогранного і інтенсивного саморозвитку. Саме тому педагогічне сприяння набуває особливої ролі як розумний і ненав'язливий педагогічний вплив, що сприяє як зміцненню, так і розхитуванню — в разі негативної спрямованості — системи цінностей. Тому з кожним новим набором контингенту зростає актуальність такого педагогічного сприяння, при якому студенти могли б знайти розуміння, можливості поступового включення в розумні, гуманні відносини з однолітками і педагогами в навчальному закладі, відчули б потребу цілеспрямовано будувати свою долю. Саме такі можливості наді-

хаючої взаємодії несе в собі педагогічне сприяння, засноване на співпраці, взаємній підтримці студента та педагога [3].

Важливим змістом педагогічного сприяння є його здатність служити джерелом соціальної взаємодії. Це означає, що спеціально організованим сприянням ми здатні готувати людину до взаємодії, яка стане основним змістом, багатовимірним фактором її справді людського становлення. Завдяки педагогічному сприянню, учитель здійснює енергійний вплив (прямий чи непрямий) на кожного учня (учнівський колектив), направляючи його дії на досягнення цілей, поставлених державою перед освітньою установою, головна з яких — створення умов для самовизначення і самореалізації особистості [5].

Необхідно сформуувати готовність до педагогічного сприяння як особистісну якість кожного педагога, а структура готовності включає в себе не тільки знання і вміння, а й формування готовності педагога до співпраці з учнями — це, перш за все, самостійне вироблення кожним викладачем компонентів цієї готовності.

Важливого значення надавав співпраці педагога з вихованцем в процесі навчання О. І. Міхєєнко, закликаючи здійснювати навчання таким чином, «щоб учні шляхом спостережень і роздумів самі доходили до відомого знання, а викладач лише полегшив їх роботу, пропонуючи факти для спостереження і направляючи питаннями до спільного висновку. Необхідно так організувати педагогічний процес, щоб учні під час уроку не були пасивними слухачами, а активно осмислювали навчальний матеріал» [7]. Саме в його педагогічному досвіді та теорії знайшли місце спеціальні уроки-бесіди, де за допомогою вільного діалогу учні аналізували і засвоювали наукові і життєві поняття і явища завдяки вільному спілкуванню з педагогом.

На думку В.А. Сластеніна, педагогічна діяльність являє собою особливий вид соціальної діяльності, спрямованої на передачу накопичених людством культури і досвіду від старших поколінь молодшим,

створення умов для їх особистісного розвитку та підготовки до виконання певних соціальних ролей у суспільстві, яку здійснюють не лише педагоги, а й батьки, громадські організації, керівники підприємств, установ, виробничі та інші групи, і певною мірою засоби масової інформації [9].

Таким чином, педагогічна діяльність — це особливий вид соціально-корисної діяльності дорослих людей, спрямованої на передачу накопичених людством культури і досвіду підростаючому поколінню, на створення оптимальних умов для виховання, розвитку та саморозвитку особистості вихованця, вибору можливостей вільного і творчого самовираження у відповідності до економічних, політичних, моральних, естетичних цілей.

У спеціальній літературі діяльність педагога в здоров'язберігаючому просторі освітнього закладу зазвичай зводять до трьох основних напрямків: 1) виховання в учнів стійкої мотивації на здоров'я та здоровий спосіб життя; 2) здоров'язберігаючі оцінка і контроль організації, змісту і технології освітнього процесу; 3) організація роботи з оздоровлення вихованців у навчально-виховному процесі [6].


Повна реалізація змісту здоров'язберігаючої діяльності педагога можлива при вирішенні наступних завдань: 1) побудова освітнього процесу відповідно до цілей гуманістичної освіти; 2) навчання вихованців здорової життєдіяльності; 3) створення здоров'язберігаючого освітнього середовища; 4) формування у вихованців загальної культури і як її частини — культури здоров'я; 5) формування та забезпечення здоров'я вихованців [8].

В основу структури здоров'язберігаючої діяльності було покладено взаємопов'язані компоненти (функції) педагогічної діяльності, виділені Г. Н. Сериковим: діагностична, орієнтаційно-прогностична, конструктивно-проектувальна, організаторська, інформаційно-пояснювальна, комунікативно-стимулююча, аналітико-синтетична та дослідно-творча [9].

Розглянемо зміст кожної з них. Діагностична функція здоров'язберігаючої діяльності пов'язана з вивченням учасників освітнього процесу і встановленням не тільки рівня їх розвитку та вихованості, але й стану їх здоров'я, оцінки рівня стійкості їх мотивації до здорового способу життя.

Орієнтаційно-прогностична функція полягає в умінні педагога визначати напрямки цієї діяльності, її конкретні цілі і завдання на кожному етапі, прогнозувати її результати.

Конструктивно-проектувальна функція здоров'язберігаючої діяльності органічно пов'язана з орієнтаційно-прогностичною та забезпечує відбір і зміст інформації, яка повинна бути засвоєна учасниками освітнього процесу; проектування своєї майбутньої діяльності і поведінки в процесі взаємодії з учасниками освітнього процесу.


 Організаторська функція пов'язана із залученням учасників освітнього процесу до наміченої здоров'язберігаючої діяльності і стимулювання їх активності. Для цього педагог повинен вміти визначати конкретні завдання з навчання і виховання, розвивати їх ініціативу, вміти розподіляти доручення і завдання, керувати всім ходом діяльності.

Реалізуючи інформаційно-пояснювальну функцію здоров'язберігаючої діяльності, педагог виступає як джерело і носій наукової, світоглядної і морально-естетичної інформації, що передбачає не тільки глибокі знання, а й добре володіння практичною стороною знань. Треба не тільки знати, як зберегти і зміцнити здоров'я, а й вміти донести ці знання до аудиторії.

Комунікативно-стимулююча функція пов'язана з тим впливом, який має особистість педагога на вихованців. Це не тільки особиста привабливість, моральна культура, вміння встановлювати і підтримувати гуманні взаємини, а й особиста зацікавленість в збереженні і зміцненні власного здоров'я, ведення здорового способу жит-

тя, спонування своїм прикладом до цього всіх учасників освітнього процесу. Комунікативна функція передбачає встановлення правильних взаємовідносин між учасниками освітнього процесу.

Аналітико-оцінна функція допомагає педагогу встановлювати зворотний зв'язок у своїй роботі з формування здоров'я і на цій основі вносити необхідні корективи, вести пошуки шляхів вдосконалення педагогічного процесу, ширше використовуючи передовий педагогічний досвід.

 елементи дослідницько-творчої функції є в роботі кожного педагога. Дві сторони її мають особливе важливе значення. Перша з них полягає в тому, що застосування здоров'язберігаючих теорій за своєю суттю вимагає від педагога відомої творчості. Друга сторона цієї діяльності пов'язана з осмисленням і творчим розвитком того нового, що виходить за рамки відомої теорії, в тій чи іншій мірі збагачуючи її.

Гностична (дослідницька) функція передбачає вивчення: змісту і способів впливу на інших людей, їх вікових та індивідуально-психологічних особливостей; особливостей процесу і результатів власної діяльності, її переваг і недоліків. Ця функція передбачає розвиток вміння аналізувати, систематизувати, узагальнювати, класифікувати, оцінювати, структурувати, передбачає також дослідження явищ, їх зв'язків, відносин.

Поняття «здоров'язбереження» використовується в наш час в багатьох областях знання — філософії, соціології, педагогіці, соціальній психології, етиці, біології та інших. Вивчення цієї проблеми знаходиться на стику різних галузей знань і є одним з перспективних підходів в комплексному вивченні людини.

Здоров'язбереження — це особливий вид діяльності в освітньому просторі вузу, спрямованої на передачу підростаючому поколінню накопичених людством культури і досвіду щодо підвищення ціннісного ставлення до власного здоров'я та здоров'я оточуючих на основі усвідомлен-

ня студентом особистої відповідальності та перетворення інтелектуальної і емоційної сфер особистості.

Таким чином, розвиток інтелектуальної та емоційної сфер особистості сприятливо позначається на самопочутті людини, на стані її психічного і фізичного здоров'я, обумовлює високий рівень інтелектуальної та фізичної працездатності. Гарне фізичне здоров'я, на думку А. В. Турчинова, є сприятливою умовою для повноцінного становлення особистості [2, 10].

Сприяння здоров'язбереженню особистості — це особливий вид педагогічної діяльності, спрямованої на охорону та зміцнення здоров'я, на створення оптимальних умов для розвитку і саморозвитку особистості і вибору можливостей вільного і творчого самовираження у відповідності до економічних, політичних, моральних, естетичних цілей.

Література

1. *Белікова Н. О.* Теоретичні і методичні засади підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації до здоров'язбережувальної діяльності: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Н. О. Белікова. — Київ : Б.В., 2012. — 45 с.
2. *Бойчук Ю. Д.* Сутність здоров'язбережувальної компетентності в контексті валеологічної парадигми / Ю. Д. Бойчук, А. В. Турчинов // Проблеми інженерно-педагогічної освіти : зб. наук. праць. — Харків : УІПА, 2015. — Вип. 48/49. — С. 180–186.
3. *Бойчук Ю. Д.* Педагогічні умови розвитку культури здоров'я студентів в освітньому середовищі вищого навчального закладу / Ю. Д. Бойчук, І. М. Авдєєнко, А. В. Турчинов // Педагогічні науки:

теорія, історія, інноваційні технології. — Суми : Вид-во СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2015. — № 9. — С. 141–149.

4. *Гусак П. М.* Відповідальне ставлення до здоров'я : теорія та технології : монографія / П. М. Гусак, Н. В. Зимівець, В. С. Петрович. — Луцьк : Волинська обласна друкарня, 2009. — 219 с.

5. *Зимівець Н. В.* Соціально-педагогічні технології формування відповідального ставлення до здоров'я в учнівській молоді соціальна педагогіка / Н. В. Зимівець. — Луганськ, 2008. — 22 с.

6. *Митяєва А. М.* Здоров'єсберегаючі педагогічні технології : учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / А. М. Митяєва. — М. : Академия, 2008. — 192 с.

7. *Міхеєнко О. І.* Професійна підготовка майбутніх фахівців зі здоров'я людини до застосування здоров'язміцнювальних технологій у контексті компетентнісного підходу / О. І. Міхеєнко // Засоби навчальної та науково-дослідної роботи : зб. наук. праць / за заг. ред. В. І. Євдокимова і О. М. Микитюка. — Харків : ХНПУ ім. Г.С. Сковороди, 2014. — Вип. 42. — С. 85–97.

8. *Палічук Ю. І.* Застосування здоров'язбережувальних технологій у вищих навчальних закладах економічного профілю / Ю. І. Палічук. — Вижниця : Черемош, 2014. — 260 с.

9. *Сериков Г. Н.* Здоров'єсбережение в гуманном образовании / Г. Н. Сериков, С. Г. Сериков. — Екатеринбург ; Челябинск : ЧГПУ, 1999. — 242 с.

10. *Турчинов А. В.* Формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх офіцерів Національної гвардії України у процесі професійної підготовки : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 — теорія і методика професійної освіти / А. В. Турчинов. — Хмельницький, 2017. — 23 с.

25.06.2017



УДК 528

Совершенствование методики высокоточного нивелирования при проведении лабораторных работ по специальности «Строительная инженерия»

Тарас Наливайко,
кандидат технических наук, доцент,

Татьяна Наливайко,
ассистент,
Харьковский национальный университет
строительства и архитектуры

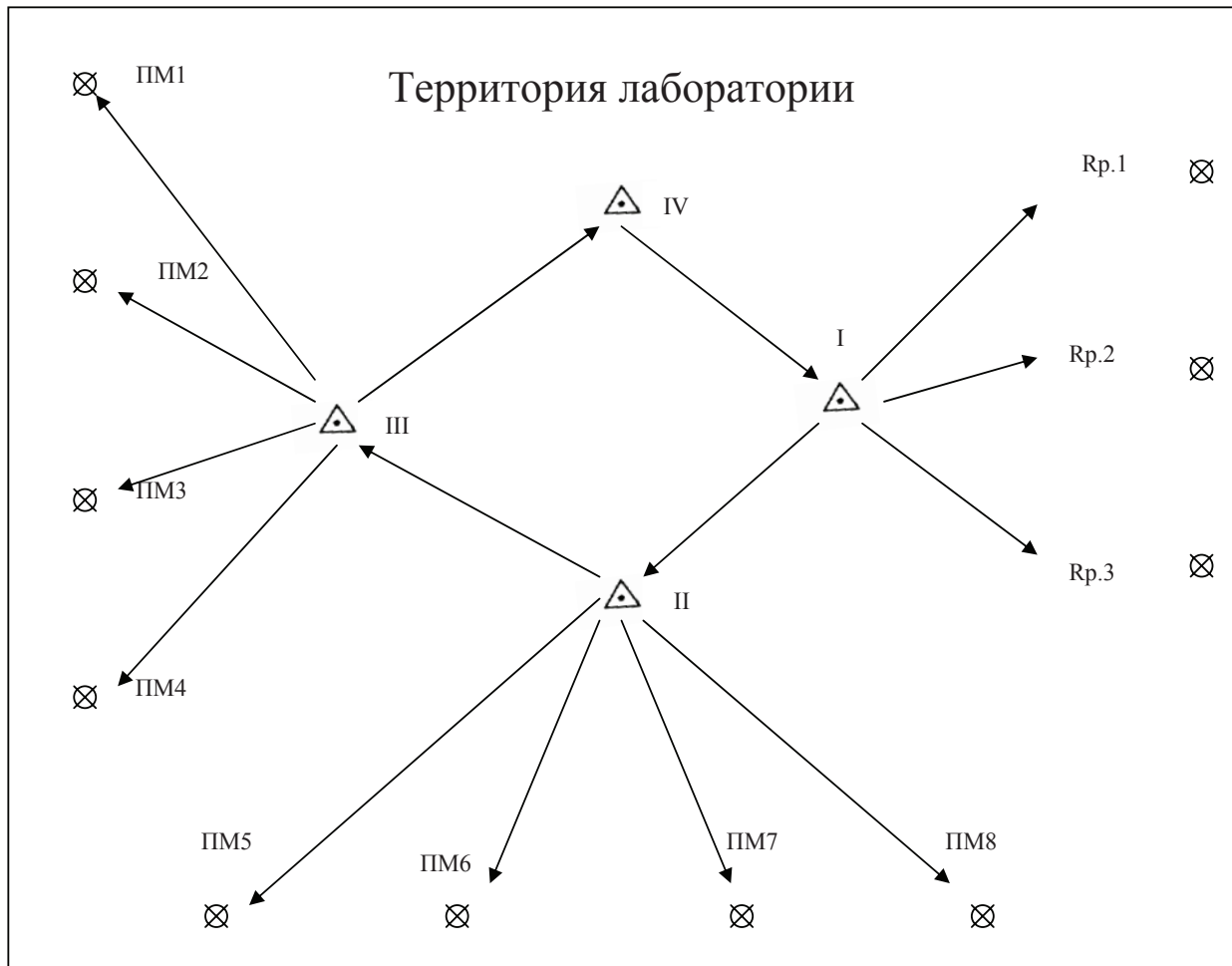
*Основная цель измерений — получение наилучших результатов.
Ю.И. Маркузе*

В процессе строительства высокоточных зданий особое место занимает геодезический контроль их осадок и деформаций, который позволяет проанализировать происходящие деформационные процессы, причины их возникновения и обеспечить безопасность строительных работ. Основным способом геодезического контроля деформаций является прецизионное нивелирование I — II класса точности. Методика прецизионных измерений выступает главным видом работ для создания высотного обоснования, посредством которого устанавливается единая система высот на всей территории Украины.

Основной целью данной методики является разработка технологии геодезического мониторинга осадок и деформаций инженерных сооружений с применением прецизионных нивелиров и разработанных для этих целей нивелирных реек. При этом высотные отметки осадочных нивелирных марок, полученные в каждом цикле измерений, дают

возможность сократить время наблюдения в зоне активного строительства инженерных сооружений при относительно небольших затратах труда и надежной информативности получаемых результатов [7].

Особенность лабораторных работ по тематике геодезического контроля состоит в создании специальных стендов в учебных лабораториях. Высокоточное нивелирование требует большой аккуратности и точности в снятии отсчетов и в обработке результатов. Это дисциплинирует студентов, повышает их уровень как специалистов. Основная задача работы состоит в закреплении опорных реперов и специальных нивелирных марок, необходимых для наблюдений в камеральных условиях, а также выполнение измерений высокоточного нивелирования. В нашем случае в лаборатории были установлены опорные реперы и нивелирные марки (рисунки) в специально отведенных местах, приемлемых для выполнения данного рода работ.



Условные обозначения:

- ⊗ Rp.1 — опорные реперы; ⊗ ПМ1 — нивелирные осадочные марки;
- △ I — место установки нивелирных станций;
- △ I —————> △ II — направление нивелирного хода

Схема расположения марок и реперов в лаборатории

Разработанная методика выполнения лабораторных работ заключается в следующем [1 – 7]:

1. На нивелирной станции △ I выполняется привязка нивелирного хода к кусту опорных реперов Rp.1, Rp.2, Rp.3, установленных в учебной лаборатории в приемлемом для высокоточного нивелирования месте.

2. Нивелирные станции △ II и △ IV служат для проложения нивелирного хода в прямом и обратном направлении.

3. Нивелирные станции △ II и △ III предназначены для выполнения прецизионного нивелирования к осадочным мар-

кам ПМ1-ПМ8 с целью определения их высот для дальнейшего анализа степени деформации инженерных сооружений.

4. Место установки нивелирных марок необходимо расположить в противоположном конце лаборатории, приемлемом для выполнения данных работ.

5. Нивелирный ход должен быть обязательно замкнутый с целью контроля выполненных измерений и распределения поправок при уравнивании.

6. Все измерения, согласно [8], должны выполняться при двух горизонтах инструмента с целью соблюдения необходимой точности.

Наилучшие результаты при измерении осадок сооружений получают при нивелировании по способу совмещений. При этом наибольшую точность обеспечивают нивелиры Н05, КОИ007, КОИ004 и др. Данные нивелиры снабжены общим термостатирующим кожухом для трубы, цилиндрического уровня и механизмов, наклоняющих плоскопараллельную пластину. Кожух предотвращает их от деформации при повышении температуры окружающей среды и тем самым дает возможность применять его в широком диапазоне температур, повышая точность измерений.

В лабораторной работе используется нивелир Н05, который может эксплуатироваться при температуре от -300 до +500 °С (климатическое исполнение нивелира «У1» ГОСТ 15150-69).

В качестве нивелирных реек для лабораторной работы рекомендуется использование прецизионной рейки с инварной полоской РН 05-2000 ГОСТ 11158-83.

Геодезический мониторинг за смещениями выполняется нивелированием короткими лучами, так как расстояние между марками составляет 15-20м.

Для дополнительного контроля и надежности измерений разработана вторая нивелирная рейка, на которой установлены две металлические полосы с миллиметровыми делениями и круглым уровнем. Металлические полосы предварительно были прокомпарированы и установлены на рейках с соответствующим натяжением.

Применение данной рейки позволило выполнить контрольные измерения при втором горизонте нивелира более оперативно и с заданной точностью.

Рассмотрим зависимость точности наблюдений от предельной погрешности при использовании разработанной рейки.

Допустимая невязка в превышении на весь нивелирный ход, когда среднее число станций на один километр хода меньше 15, составляет [8]

Допустимая невязка в превышении на весь нивелирный ход, когда среднее число

станций на один километр хода меньше 15, составляет [8]

$$f_{h_{\text{дон}}} = \pm 5\sqrt{L}. \quad (1)$$

Допустимая невязка в превышении на весь нивелирный ход, когда среднее число станций на один километр хода больше 15, составляет [9]

$$f_{h_{\text{дон}}} = \pm 6\sqrt{L}. \quad (2)$$

Примем условно, что $L=1,8$ км, тогда

$$f_{h_{\text{дон}}} = \pm 6\sqrt{1,8} = \pm 8,0 \text{ мм}.$$

Допустимая общая погрешность расхождения в превышениях на одной станции при двух шкалах рейки не должна превышать [3]:

$$m_{\text{общ}} = \pm 0,5 \text{ мм}. \quad (3)$$

Следовательно, для одной шкалы:

$$m_{\text{общ}} = \pm 0,25 \text{ мм}. \quad (4)$$

Рассмотрим составляющие, которые входят в общую погрешность, и запишем в формулу

$$m_{\text{общ}} = \sqrt{m_0^2 + m_b^2 + m_n^2 + m_y^2 + m_p^2 + m_u^2 + m_n^2} \quad (5)$$

где m_0 — погрешность отсчитывания по нивелирной рейке. Согласно экспериментальным данным, с учетом длины плеч, не превышающей 6 — 15 м (оптимальные условия при использовании разработанной рейки):

$$m_0^2 = \pm 0,1 \text{ мм}.$$

m_b — погрешность неперпендикулярности рейки. Учитывая, что на рейке установлен круглый уровень, неперпендикулярность почти исключена. Погрешность может быть только от колебаний рейки при взятии отсчетов:

$$m_b^2 = \pm 0,05 \text{ мм}.$$

m_n — погрешность разности плеч от нивелира до наблюдаемой точки. При

условии фиксирования расстояния от нивелира до рейки стальной рулеткой и проволокой, разность плеч можно свести до нуля, поэтому:

$$m_0^2 = \pm 0,05 \text{ мм}.$$

m_y — погрешность отклонений от середины цилиндрического уровня. Возникает при условии ветреной погоды, когда уровень имеет некоторые колебания, что влияет на точность взятия отсчетов. Для уменьшения влияния погрешности при плохих погодных условиях, необходимо защищать инструмент специальным зонтом;

$$m_0^2 = \pm 0,05 \text{ мм}.$$

m_p — погрешность за рефракцию. Согласно [9] величина рефракции составляет

$$m_p = \pm 0,43 \frac{d^2}{R}, \quad (6)$$

где R — радиус Земли, $R = 6371,1$ км;

d — расстояние от нивелира до рейки,

$d = 15$ м.

Тогда при хороших погодных условиях:

$$m_p = \pm 0,02 \text{ мм}.$$

При плохих погодных условиях

$$m_p = \pm 0,05 \text{ мм}.$$

m_u — погрешность за цену деления рулетки. В связи с тем, что на рейке установлены полотна от металлических рулеток, после компарирования погрешность будет находиться в пределах 0,1–0,2 мм. В этом случае необходимо подобрать полотна, длиной до двух метров, в которых погрешность за компарированием не превышает 0,1 мм.

m_n — погрешность натяжения рулетки. Поскольку на разработанной рейке установлены два металлических полотна (в отличие от инварных реек), погрешность будет зависеть от степени натяжения полотен, а также от температуры внешней среды. Для этих целей необходимо выполнить исследование рейки при разной температуре и силе натяжения. Исследования показали, что погрешность равна:

$$m_n = \pm 0,1 \text{ мм},$$

Подставив все величины в формулу (5), получим:

$$m_{\text{общ}} = \pm 0,2 \text{ мм}.$$

При допустимой общей погрешности

$$m_{\text{общ}} = \pm 0,25 \text{ мм}.$$

Если учесть, что предельные погрешности осадок нивелирных марок [8]:

$\Delta m = \Delta \delta \text{он} \sqrt{2} = 0,25 \times \sqrt{2} = 0,35 \text{ мм}$, тогда предельные погрешности определения осадок нивелирных марок, расположенных на разных расстояниях после уравнивания, могут быть определены по формулам:

для длины нивелирного хода $L = 0,5$ км

$$\Delta m_{0,5} = \frac{0,3\sqrt{2} \times \sqrt{10}}{2} = 0,6 \text{ мм},$$

для длины нивелирного хода $L = 1,0$ км

$$\Delta m_{0,5} = \frac{0,3\sqrt{2} \times \sqrt{20}}{2} = 0,9 \text{ мм}.$$

Таким образом, данная методика высокоточного нивелирования при проведении лабораторных работ по определению степени деформации инженерных сооружений вполне удовлетворяет допустимую точность измерений.

При разработке методики лабораторных работ по тематике геодезического контроля деформационных процессов инженерных сооружений учитывались возросшие требования к качеству под-

готовки специалистов, обусловленные современным уровнем развития научно-технического прогресса.

Выполнение лабораторных работ по наблюдению за осадками зданий способствует подготовке будущих строителей к своевременному установлению предельно допустимых величин деформаций, предупреждению возникающих рисков и принятию необходимых мер по их предотвращению.

Лабораторная работа по прецизионному нивелированию выполняется с применением разработанной рейки в следующем порядке:

- Выполнить компарирование разработанных реек.
- Установить круглый уровень с соответственными поверками.
- Определить величины поправок при разных температурных режимах.
- Произвести контрольные измерения и сравнить с превышениями, полученными с помощью инварной рейки.

Примечание. Расстояние плеч не должно превышать 20 м.

Только при наличии указанных мероприятий достигается точность выполнения геодезических работ по наблюдению за деформационными процессами. В процессе проведения данных работ студенты получают навык универсальной работы и становятся опытными специалистами.

Литература

1. Пискунов М. Е. Методика геодезических наблюдений за деформациями сооружений. — М. : Недра, 1980. — 245 с.
2. Левчук Г. П., Новак В. Е., Конусов В. Г. Прикладная геодезия: Основн. методы и принципы инженерно-геодез. работ. — М. : Недра, 1981. — 438 с.
3. Ганьшин В.Н., Стороженко А.Ф. и др. Измерение вертикальных смещений и анализ устойчивости реперов. — М. : Недра, 1974. — 175 с.
4. Брайт П.И. Геодезические методы определения деформаций и сооружений. М. : Недра, 1965. — 276 с.
5. Левчук Г. П., Новак В. Е., Лебедев Н. Н. Прикладная геодезия. Основные методы и принципы инженерно-геодезических работ. — М. : Недра, 1981. — 438 с.
6. Кирьянов Ю. В. Анализ влияния вибрации на точность визирования при высокоточном геометрическом нивелировании / Ю. В. Кирьянов // Геодезия и картография. — 1987. — №3. — С. 12–16.
7. Инструкция по нивелированию I, II, III, IV кл. — М. : Недра, 1981 г. — 163 с.
8. Кемниц Ю. В. Теория ошибок измерений. — М. : Недра, 1967 г. — 315 с.
9. Наливайко Т. А., Чубукин Р. Ю. Совершенствование методов наблюдения за осадками крупных инженерных сооружений в сложных условиях / Т. А. Наливайко // Наук. вісник будівництва. — 2014. — №2 (76). — С. 75-78.

27.11.2016



Комунікативні практики в сучасній освіті

(Рецензія на книгу: От коммуникативного действия к практикам деконструкции в современном образовании : монография / [Астахова Екатерина, Батаева Екатерина, Бусова Нина, Перепелица Олег, Повторева Светлана, Тягло Александр, Шильман Михаил] ; под общ. ред. Е. В. Батаевой. (Харьков : Изд-во НУА, 2017. 204 с.)).

У сучасній філософії та соціології освіти все більш актуальними стають спроби рецепції ідей великих мислителів сучасності в контексті осмислення нової ситуації в сфері освіти. Концепції видатних теоретиків дають можливість більш глибокого розуміння радикальних змін в освітньому просторі, дозволяють більш точно діагностувати соціальні патології, прогнозувати можливі наслідки різких трансформацій в сфері освіти і рекомендувати певні рецепти з метою нейтралізації негативних ефектів освітніх реформ/революцій. Величезну роль в цьому контексті можуть зіграти ідеї видатного німецького філософа і соціолога Ю. Габермаса, які досі не отримали достатньо глибокого висвітлення в сучасній теорії освіти. Перш за все, мова йде про теорію комунікативної, стратегічної та інструментальної дії Ю. Габермаса, яка стає особливо актуальною в світлі «комунікативного повороту» в сучасній освіті, осмисленню якої й було присвячено колективну монографію «Від комунікативної дії до практик деконструкції в сучасній освіті».

У монографії теорію інструментальної та комунікативної дії Ю. Габермаса було застосовано з метою критичного аналізу сучасної ситуації в сфері вищої освіти. Теоретичні та практичні студії, представлені в монографії, виконані в стилі міждисциплінарних досліджень, у яких також можна помітити рецепцію стилю мислення і письма Ю. Габермаса, втім, як і інших представників Франкфуртської критичної школи. На думку М. Мерфі, у Франкфуртській критичній школі проводили так звані супра-дисциплінарні соціальні дослідження (*supra-disciplinary social research*) на межі соціальної психології, соціології, філософії, політичної економії. Аналогічним чином, тексти, представлені в монографії, написані в міждисциплінарному контексті філософії, соціології та соціальної психології.

В ідейному полі монографії зроблено спробу сполучення концепцій, що історично знаходилися в полемічних відносинах, — йдеться про теорію комунікативної раціональності Ю. Габермаса та концепцію деконструкції французького філософа Ж. Дерріда. Досить відомі складні взаємини між цими видатними філософами суча-

АННОТАЦІЇ

сності. Габермас не приймав ідею деконструкції, підкреслюючи її ірраціональність і антимодерність; Дерріда вважав, що Габермас не зрозумів його філософії і, в свою чергу, піддав деконструкції ідею пріоритетності комунікативного розуму, націленого на пошук оптимального консенсусу. Проте існують і точки дотику між ідеями цих великих мислителів. Так, Габермас відзначав наявність подібності між критичною теорією інструментального розуму і критикою дискурсивної влади, запропонованою Дерріда. Сполучення підходів Габермаса і Дерріда, що було здійснене у монографії «Від комунікативної дії до практик деконструкції в сучасній освіті», може допомогти виявити нові концептуальні ефекти, наприклад, реконструювати комунікативну раціональність; звільнитися від бажання встановлювати фіксовані бінарні опозиції в комунікативному освітньому просторі.

У першому розділі «Інструментальні та комунікативні практики в сучасній освіті» представлені основи теорії комунікативної дії Ю. Габермаса (Н. Бусова), виявлено особливості комунікативної та інструментальної моделей навчання в сучасному вузі (К. Батаєва), проаналізовані ризики адаптації сучасного викладача до умов безперервної освіти (К. Астахова), проведено аналіз споживчих освітніх практик сучасних студентів (К. Батаєва), вивчені проблеми інструменталізації освітніх стратегій сучасних студентів і міжособистісних взаємин у ситуації академічного мобінга (К. Батаєва).

У другому розділі «Практики деконструкції в сучасній освіті» проаналізовано концепцію деконструкції Ж. Дерріда та її інтерпретації в дискурсі постструктуралізму (С. Повторева); виявлено особливості університетських моделей корпоративної комунікації (О. Перепелиця, М. Шильман); проаналізовано особливості переходу до науки логіки Моді 2 (О. Тягло); розглянуто специфіку практик самоконституювання і деконструкції в сфері освіти (К. Батаєва).

Катерина Батаєва,
доктор філософських наук, професор,
Харківський гуманітарний університет «Народна українська академія»

АНОТАЦІЇ

АНОТАЦИИ

Освіта та суспільство

УДК 37(092)(477.54)

Лісовий В., Робак І., Демочко Г. Професор Валентин Отамановський: герой Української революції та харківський освітянин // Новий Колегіум. — 2017. — №3. — С. 3–10.

Стаття присвячена постаті Валентина Отамановського — учасника Української революції 1917 — 1921 років, вченого, історика, краєзнавця, харківського освітянина. Плекаючи надію на успіх революцію, В. Отамановський постраждав в результаті репресій, проте він не припинив своєї просвітницької діяльності.

У Харкові вчений очолив кафедру латини ХМІ, сприяв розвитку наукових досліджень у цій царині. В. Отамановський і на цій посаді не полишив краєзнавчої діяльності, він активно працював на ниві історії медицини, надаючи їй не описового, а дослідницького характеру. Це дає змогу називати професора Отамановського фундатором медичного краєзнавства.

Ключові слова: В. Отамановський, Українська революція 1917 — 1921 років, медичне краєзнавство.

УДК 37(092)(477.54)

Лесовой В., Робак И., Демочко А. Профессор Валентин Отамановский: герой Украинской революции и харьковский педагог // Новий Колегіум. — 2017. — №3. — С. 3–10.

Стаття посвящена Валентину Дмитриевичу Отамановському — участнику украинской революции 1917 — 1921 годов, ученому, историку, краеведу, харьковскому педагогу. Надеюсь на успех революции, В. Отамановский пострадал от репрессий, но не прекратил своей просветительской деятельности.

В Харькове ученый возглавил кафедру латинского языка ХМИ, способствовал развитию научных исследований в этой сфере. В. Отамановский и на этой должности не оставил краеведческой работы, он активно работал по истории медицины с учетом не описательства, а исследовательских принципов. Это дает возможность называть профессора Отамановского основателем медицинского краеведения.

Ключевые слова: В. Отамановский, Украинская революция 1917 — 1921 годов, медицинское краеведение.

UDC 37(092)(477.54)

Lisovyi V., Robak I., Demochko H. Professor Valentyn Otamanovsky as a hero of ukrainian revolution and a developer of education in Kharkiv // New Collegium. — 2017. — №3. — P. 3–10.

The paper is devoted to the person of Valentyn Otamanovsky, a participant of the Ukrainian Revolution of 1917–1921, scientist, historian, developer of local studies and education in Kharkiv. In hope for the revolution, V. Otamanovsky suffered from repressions; however, he did not stop his enlightening activities.

In Kharkiv, the scientist headed KhMI's Department of Latin Language, contributed to the development of scientific research in this area. V. Otamanovsky

on this post did not abandon local studies; he actively worked on the field of history of medicine, giving to the subject not descriptive, but research character. It makes possible a consideration of professor Otamanovsky as the founder of medical local studies.

Key words: V. Otamanovsky, Ukrainian Revolution of 1917 — 1921, medical local studies.

УДК 378.4+004.89

Каргин А., Панченко С. Як зберегти світове лідерство в підготовці ІТ-фахівців // Новий Колегіум. — 2017. — №3. — С. 11–19.

Розглядаються актуальні питання підготовки ІТ-фахівців в Україні відповідно до вимог Industry 4.0. Особливу увагу приділено проблемам цифрової революції в залізничній галузі. Запропоновано шляхи переорієнтації підготовки студентів за ІТ-спеціальностями на основі IoT-технологій і побудови прототипів систем реального часу за допомогою мікропроцесорів і мікроконтролерів.

Ключові слова: Industry 4.0, IoT-технології, ІТ-освіта, університети, залізнична галузь

УДК 378.4+004.89

Каргин А., Панченко С. Как сохранить мировое лидерство в подготовке ИТ-специалистов // Новый Колегіум. — 2017. — №3. — С. 11–19.

Рассматриваются актуальные вопросы подготовки ИТ-специалистов в Украине в соответствии с требованиями Industry 4.0. Особое внимание уделено проблемам цифровой революции в железнодорожной отрасли. Предложены пути переориентации подготовки студентов по ИТ-специальностям на основе IoT-технологий и построения прототипов систем реального времени с помощью микропроцессоров и микроконтроллеров.

Ключевые слова: Industry 4.0, IoT-технологии, ИТ-образование, Университеты, Железнодорожная отрасль

УДК 378.4+004.89

Kargin A., Panchenko S. How to maintain world leadership in the training of IT professionals // New Collegium. — 2017. — №3 — P. 11–19.

The article addresses the current issues of training IT professionals in Ukraine, as it relates to the requirements of the Industry 4.0. There is a significant focus on the problems of the digital revolution in the railway industry. It also discusses how to reorient and prepare students with IT specialties, utilizing IoT technologies, and incorporating the construction of prototypes of real-time systems using microprocessors and microcontrollers.

Key words: Industry 4.0, IoT-technologies, IT-education, Universities, Railway industry

Організація та управління

Національна ідея: основа стратегії розвитку українського суспільства в ХХІ столітті

Міжнародна науково-практична конференція,
Харківський національний університет будівництва
та архітектури,
Харків, 4 — 5 травня 2017 р.

УДК 378.14

Журавлев Ю. *Індивідуальна траєкторія навчання* // *Новий Коллегиум*. — 2017. — №3. — С. 22–26.

Розглядається підхід щодо індивідуальної траєкторії навчання. Розглянуті процедури, які необхідні для впровадження системи індивідуальних освітніх траєкторій. Запропоновані основні напрями організації навчального процесу за індивідуальними траєкторіями навчання.

Ключові слова: індивідуальна освітня траєкторія, індивідуальний підхід, особистісна орієнтація освітнього процесу, освітня програма.

УДК 378.14

Журавлев Ю. *Індивідуальна траєкторія навчання* // *Новий Коллегиум*. — 2017. — №3. — С. 22–26.

Представлен подход к пониманию индивидуальной образовательной траектории. Рассмотрены процедуры, необходимые для внедрения системы индивидуальных образовательных траекторий. Намечены основные направления организации учебного процесса по индивидуальным образовательным траекториям.

Ключевые слова: индивидуальная образовательная траектория, индивидуальный подход, личностная ориентация образовательного процесса, образовательная программа.

UDC 378.14

Zhuravlev Y. *The Individual education trajectory* // *New Collegium*. — 2017. — №3. — P. 22–26.

The article examines the individual educational trajectory. The procedure, that are necessary for introduction of the system of individual educational trajectories, are considered. Outline the main directions of the organization of educational process on the individual educational trajectories.

Key words: individual educational trajectory, individual approach, personality orientation of educational process, educational program.

УДК 351.96

Воронянський О., Зайончковський Ю. *Еволюція системи державної влади в сучасній Україні в контексті концепції патронально-клієнтарних відносин* // *Новий Коллегиум*. — 2017. — №3. — С. 22–26.

Обґрунтовно необхідність врахування фактора співвідношення обсягів концентрації матеріальних ресурсів в руках держави та рентоорієнтованих бізнес-груп як базисної детермінанти суб'єктності прийняття рішень щодо перерозподілу ресурсів у суспільстві.

Ключові слова: неопатримоніалізм, патронально-клієнтарні відносини, рентоорієнтовані бізнес-групи, розподіл ресурсів.

УДК 351.96

Воронянский А., Зайончковский Ю. *Эволюция системы государственной власти в современной Украине в контексте концепции патронально-клиентарных отношений* // *Новый Коллегиум*. — 2017. — №3. — С. 27–31.

Обоснована необходимость учета фактора соотношения объемов концентрации материальных ресурсов в руках государства и рентоориентированных бизнес-групп как базисной детерминанты субъектности принятия решений относительно перераспределения ресурсов в обществе.

Ключевые слова: неопатримониализм, патронально-клиентарные отношения, рентоориентированные бизнес-группы, распределение ресурсов.

UDC 351.96

Voroniansky A., Zayonchkovskiy Y. *The evolution of the system of state power in modern Ukraine in the context of the concept of patron-client relationships* // *New Collegium*. — 2017. — №3. — P. 27–31.

The authors substantiates the necessity of taking into account the factor of concentration ratio of the volume of material resources in the hands of the state and rent-seeking business groups as the basic determinants of decisions to reallocate resources in the society.

Key words: neopatrimonialism, patron-client relationships, rent-seeking business groups, the distribution of resources.

УДК 675.1

Кошкіна О. *Національна ідея: історичний досвід та перспективи* // *Новий Коллегиум*. — 2017. — №3. — С. 27–31.

Розглядається значення процесів становлення етносу, нації та національної ідеї, формування нації як державної, соціальної, культурної приналежності особистості. Обґрунтовується сутність національної ідеї як системи цінностей, яка має більш універсальне значення, ніж національні інтереси.

Ключові слова: етнос, етногенез, етнічність, поліетнічність, етнічна культура, духовна культура, нація, національна держава, етнонаціональні та етнополітичні процеси.

УДК 675.1

Коскина О. *Национальная идея: исторический опыт и перспектива* // *Новый Коллегиум*. — 2017. — №3. — С. 27–31.

Рассматривается значение процессов становления этноса, нации и национальной идеи, формирования нации как государственной, социальной, культурной принадлежности личности. Обосновывается суть национальной идеи как системы ценностей, которая имеет более универсальное значение, чем национальные интересы.

Ключевые слова: этнос, этногенез, этничность, полиэтничность, этнокультура, духовная культура, нация, национальное государство, этнонациональные и этнополитические процессы.

UDC 675.1

Koshkina O. *National idea: historical experience and perspective* // *New Collegium*. — 2017. — №3 — P. 27–31.

The article considers the significance of the processes of the formation of an ethnos, a nation and a

national idea as state, social, cultural identity of the individual. The author substantiates the national idea as a system of values, which has a more universal meaning than national interests.

Key words: ethnos, ethnogenesis, ethnicity, poly-ethnicity, ethnoculture, spiritual culture, nation, national state, ethnonational and ethnopolitical processes.

УДК 378.035.09

Романова С. Національно-патріотичне виховання у технічних ВНЗ як складова сучасного освітнього процесу // Новий Колегіум. — 2017. — №3. — С. 32–38.

Висвітлюється роль дисциплін соціально-гуманітарного циклу у процесі національно-патріотичного виховання студентів вищих технічних навчальних закладів як складової навчально-виховної діяльності сучасних ВНЗ. Розкриваються деякі аспекти використання різних форм та методів навчально-виховної роботи під час освітнього процесу і в позанавчальний час.

Ключові слова: національно-патріотичне виховання, інтерактивні методи навчання, екскурсія, соціально-гуманітарні дисципліни.

УДК 378.035.09

Романова С. Национально-патриотическое воспитание в технических вузах как составляющая современного образовательного процесса // Новый Коллегиум. — 2017. — №3. — С. 32–38.

Освещается роль дисциплин социально-гуманитарного цикла в процессе национально-патриотического воспитания студентов высших технических учебных заведений как составной части учебно-воспитательной деятельности современных ВУЗОВ. Раскрываются аспекты использования различных форм и методов учебно-воспитательной работы во время образовательного процесса и во внеаудиторной деятельности.

Ключевые слова: национально-патриотическое воспитание, интерактивные методы обучения, экскурсия, социально-гуманитарные дисциплины.

UDC 378.035.09

Romanova S. The national-patriotic education of students of higher technical educational institutions // New Collegium. — 2017. — №3. — P. 32–38.

This article lights up the role of subjects of social-humanitarian cycle in the process of national-Patriotic education of students of higher technical educational institutions, because this process is part of the educational activities of modern UNIVERSITIES. The article reveals some aspects of the use of various forms and methods of pedagogical work during the educational process and in extracurricular activities.

Key words: national-Patriotic education, interactive teaching methods, tour, socio-humanitarian disciplines.

УДК 378.1

Солошенко О. Виховна компонента дисциплін соціально-гуманітарного циклу в освітньому процесі сучасних ВНЗ // Новий Колегіум. — 2017. — №3. — С. 45–50.

Розглядаються роль і місце дисциплін соціально-гуманітарного циклу в організації виховної діяльності. Аналізуються форми та методи проведення виховної

роботи у межах вивчення соціально-гуманітарних дисциплін. Визначається важливість гуманітарної підготовки студентів для реалізації виховної компоненти освітнього процесу у сучасних ВНЗ.

Ключові слова: виховна діяльність, соціально-гуманітарні дисципліни, освітній процес, світогляд, національно-патріотичне виховання.

УДК 378.1

Солошенко Е. Воспитательная компонента дисциплин социально-гуманитарного цикла в учебном процессе современных вузов // Новый Коллегиум. — 2017. — №3. — С. 45–50.

Рассматриваются роль и место дисциплин социально-гуманитарного цикла в организации воспитательной деятельности. Анализируются формы и методы проведения воспитательной работы в рамках изучения социально-гуманитарных дисциплин. Определяется важность гуманитарной подготовки студентов для реализации воспитательной компоненты учебного процесса в современных вузах.

Ключевые слова: воспитательная деятельность, социально-гуманитарные дисциплины, учебный процесс, мировоззрение, национально-патриотическое воспитание.

UDC 378.1

Soloshenko O. The education component of socio-humanitarian disciplines in the educational process // New Collegium. — 2017. — №3. — P. 45–50.

The article examines the role and place of social and humanitarian cycle disciplines in educational activity organization. The forms and methods of educational work of social and humanitarian disciplines are analyzed. The importance of humanitarian training of students for implementation of educational component of the educational process in modern universities was determined.

Key words: educational activity, social and humanitarian disciplines, educational process, world outlook, national-patriotic upbringing.

УДК 378.1

Шилін В., Стасенко О. Національно-патріотичне виховання у сучасних умовах: досвід санітарно-технічного факультету // Новий Колегіум. — 2017. — №3. — С. 51–56.

Показано досвід національно-патріотичного виховання молоді на санітарно-технічному факультеті Харківського національного університету будівництва та архітектури. Описано, яким чином здійснюється виховання студентської молоді на факультеті, розкрито та проаналізовано основні етапи та форми процесу національно-патріотичного виховання, включаючи гендерну освіту, а також висвітлено деякі методи проведення виховної роботи на факультеті. Визначено стратегічну мету виховання студентської молоді на факультеті як формування висококваліфікованого фахівця на засадах найкращих досягнень вітчизняної та світової науки, спроможного конкурувати на вітчизняному та міжнародному ринках праці завдяки ґрунтовності професійних навчально-практичних досягнень, високому рівню національної духовної культури

Ключові слова: виховна робота, національно-патріотичне виховання, гендерна освіта, європейські

цінності, національна свідомість, культурно-історичні традиції.

УДК 378.1

Шилин В., Стасенко А. *Национально-патриотическое воспитание в современных условиях: опыт санитарно-технического факультета // Новый Коллегиум.* — 2017. — №3. — С. 51–56.

Показан опыт национально-патриотического воспитания молодежи на санитарно-техническом факультете Харьковского национального университета строительства и архитектуры. Описано, каким образом осуществляется воспитание студенческой молодежи на факультете, раскрыты и проанализированы основные этапы и формы процесса национально-патриотического воспитания, включая гендерное, а также отражены некоторые методы проведения воспитательной работы на факультете. Определена стратегическая цель воспитания студенческой молодежи на факультете как формирование высококвалифицированного специалиста на принципах наилучших достижений отечественной и мировой науки, способного конкурировать на отечественном и международном рынках труда благодаря обстоятельности профессиональных учебно-практических достижений, высокому уровню национальной духовной культуры

Ключевые слова: воспитательная работа, национально-патриотическое воспитание, гендерное образование, европейские ценности, национальное сознание, культурно-исторические традиции.

UDC 378.1

Shylin V., Stasenko O. *National-patriotic upbringing in modern conditions experience of the Sanitary Engineering and Technology faculty // New Collegium.* — 2017. — №3. — P. 51–56.

In the article the experience of national-patriotic upbringing of young people is shown on the Sanitary Engineering and Technology faculty of Kharkiv National University of Civil Engineering and Architecture. It is described how upbringing of the students is carried out on the faculty. The basic stages and forms of national-patriotic upbringing process are shown and analysed, as well as some methods of its realization on the faculty including gender education are described. In the article the strategic aim of upbringing of young people is identified as forming highly skilled specialist on the principles of best achievements of the Ukrainian and world science, that is a specialist who will be able to compete on Ukrainian and international labour-markets due to his/her professional qualification, practical achievements and high level of national spiritual culture.

Key words: upbringing work, national-patriotic upbringing, gender education, European values, Ukrainian national consciousness, cultural and historical traditions.

Методологія освіти

УДК 330.005

Бабайлов В. *Загальна наука // Новий Коллегиум.* — 2017. — №3. — С. 57–61.

Уперше створена нова, дійсно загальна наука; встановлений її загальний закон і загальна методика «Все є організація».

Ключові слова: тектологія, загальна наука, загальний закон, загальна методика, вчення.

УДК 330.005

Бабайлов В. *Всеобщая наука // Новый Коллегиум.* — 2017. — №3. — С. 57–61.

Впервые создана новая, действительно всеобщая наука; установлен её всеобщий закон и всеобщая методика «Всё есть организация».

Ключевые слова: тектология, всеобщая наука, всеобщий закон, всеобщая методика, учение.

UDC 330.005

Babaylov V. *Universal science // New Collegium.* — 2017. — №3. — P. 57–61.

For the first time really universal science was first created; her universal law and universal methodic were set “All is organization”.

Key words: tektologic, universal science, universal law, universal methodic, studies.

УДК 371.31

Клімова І. *Управління інноваціями щодо забезпечення адаптації особистості до соціуму вищої школи // Новий Коллегиум.* — 2017. — №3. — С. 62–65.

Надана характеристика інноваційних методів адаптації до соціуму, розглянуті особливості адаптації до вищої школи.

Обґрунтовано напрямки підготовки майбутніх фахівців, доведена важливість удосконалення методологічних та методичних засад підготовки до вимог сьогодення.

Ключові слова: інновації, адаптація, особливість, соціум, фундаментальність, професійність, орієнтованість.

УДК 371.31

Климова И. *Управление инновациями для обеспечения адаптации личности к социуму высшей школы // Новый Коллегиум.* — 2017. — №3. — С. 62–65.

Дана характеристика инновационных методов адаптации к социуму, рассмотрены особенности адаптации к высшей школе.

Обоснованы направления подготовки будущих специалистов, доказана важность и целесообразность методологических и методических методов подготовки к требованиям современности.

Ключевые слова: инновации, адаптация, особенность, социум, фундаментальность, профессиональность, ориентированность.

UDC 371.31

Klimova I. *Management innovations to provide adaptation features to society of higher school // New Collegium.* — 2017. — №3. — P. 62–65.

The characteristic of innovative methods of adapting to society, the peculiarities of adaptation to high school.

The directions of preparation of future specialists, proved the importance of expediency metodologichni and methodical training methods to the demands of modernity.

Key words: innovation, adaptation, feature, society, intelligence, fundamental, professionalism, focus.

УДК 81'243:811/161.1

Северин Н. Проблема мотивації у викладанні російської мови як іноземної в умовах короткострокового навчання // *Новий Колегиум*. — 2017. — №3. — С. 66–71.

Стаття присвячена вивченню проблеми мотивації як одного з основних факторів підвищення якості навчання іноземних студентів російській мові. Розглянуто мотивацію при вивченні російської мови в умовах короткострокового навчання.

Ключові слова: короткострокове навчання, мотивація, робота в тандамах, лінгвокраїнознавчий матеріал.

УДК 81'243:811/161.1

Северин Н. Проблема мотивации в преподавании русского языка как иностранного в условиях краткосрочного обучения // *Новый Коллегиум*. — 2017. — №3. — С. 66–71.

Статья посвящена изучению проблемы мотивации как одного из основных факторов повышения качества обучения иностранных студентов русскому языку. Рассмотрена мотивация при обучении русскому языку как иностранному в условиях краткосрочного обучения.

Ключевые слова: краткосрочное обучение, мотивация, работа в тандамах, лингвострановедческий материал.

UDC 81'243:811/161.1

Severyn N. The problem of motivation in teaching Russian language as foreign in conditions of short-term training // *New Collegium*. — 2017. — №3. — P. 66–71.

The article concerns the motivation problem as one of the main factors of improving the quality of teaching foreign students to the Russian language. The motivation in a short-term training Russian is analysed. One of the way to solve it is to create a special pedagogical conditions in the classroom that would stimulate the cognitive activity of students. It include the use of interactive teaching methods and linguistic geography material, the work in tandems and projects.

Key words: short-term training Russian, motivation, the work in tandems, linguistic geography material.

УДК 378.02:808.5

Нагаев В. Дидактичні засади формування управлінської культури менеджерів аграрної сфери // *Новий Колегиум*. — 2017. — №3. — С. 72–77.

Розглянуто теоретичні, методичні та методологічні аспекти навчального процесу підготовки фахівців аграрної сфери на засадах формування їх управлінської культури. Визначено дидактичні чинники розвитку управлінської культури в процесі формування професійної компетентності менеджерів аграрної сфери. Проаналізовано результати педагогічних експериментів з визначення впливу запропонованої дидактичної системи на рівень сфор-

мованості управлінської культури майбутніх фахівців аграрного профілю.

Ключові слова: управлінська культура, дидактична система, професійна компетентність, управління формуванням управлінської культури.

УДК 378.02:808.5

Нагаев В. Дидактические основы формирования управленческой культуры менеджеров аграрной сферы // *Новый Коллегиум*. — 2017. — №3. — С. 72–77.

Рассмотрены теоретические, методические и методологические аспекты учебного процесса подготовки специалистов аграрной сферы на принципах формирования их управленческой культуры. Определены дидактические факторы развития управленческой культуры в процессе формирования профессиональной компетентности менеджеров аграрной сферы. Проанализированы результаты педагогических экспериментов по определению влияния предложенной дидактичной системы на уровень сформированности управленческой культуры будущих специалистов аграрного профиля.

Ключевые слова: управленческая культура, дидактическая система, профессиональная компетентность, управление формированием управленческой культуры.

UDC 378.02:808.5

Nagaev V. Didactic bases of forming of administrative culture of managers of agrarian sphere // *New Collegium*. — 2017. — №3. — P. 72–77.

The theoretical, methodical and methodological aspects of educational process of preparation of specialists of agrarian sphere are considered on principles of forming of their administrative culture. The didactics factors of development of administrative culture are certain in the process of forming of professional competence of managers. The results of pedagogical experiments are analysed on determination of influence of the offered didactics system on the level of formed of administrative culture of future specialists of agrarian type.

Key words: administrative culture, didactic system, professional competence, management forming of administrative culture.

УДК 378.147-057.36

Таймасов Ю. Здоров'язбереження особистості як соціальна і психолого-педагогічна проблема // *Новий Колегиум*. — 2017. — №3. — С. 78–81.

Наведено аналіз психолого-педагогічної та валеологічної літератури щодо здоров'язбереження особистості, який показав, що, незважаючи на різноманіття тлумачень щодо здоров'язберігаючої діяльності фахівців в освітньому закладі, не існує єдиного визначення цього поняття. Були розглянуті складові цієї педагогічної діяльності.

Ключові слова: здоров'язбереження, особистість, освіта, здоровий спосіб життя.

УДК 378.147-057.36

Таймасов Ю.С. Здоровьесбережение личности как социальная и психолого-педагогическая проблема // *Новый Коллегиум*. — 2017. — №3. — С. 78–81.

Приведен анализ психолого-педагогической и валеологической литературы, который показал, что, несмотря на многообразие толкований здоровьесберегающей деятельности специалистов в образо-

АНОТАЦІЇ

вательном учрежденні, нет единого определения этого понятия. Были рассмотрены составляющие этой педагогической деятельности.

Ключевые слова: здоровьесбережение, личность, образование, здоровый образ жизни.

UDC 378.147-057.36

Taymasov Yu. The health of the individual as a social and psychological-pedagogical problem // New Collegium. — 2017. — №3. — P. 78–81.

The article presents an analysis of psycho-pedagogical and valeological literature, which showed that, despite the diversity of health descriptions of preserving the activity of specialists in an educational institution, there is no single definition of this concept. Were considered its components, which are pedagogical activities and healthcare activities.

Key words: healthcare, personality, education, healthy lifestyle.

УДК 528

Наливайко Т., Наливайко Т. Удосконалення методики високоточного нівелювання при проведенні лабораторних робіт за спеціальністю «Будівельна інженерія» // Новий Колегіум. — 2017. — № 3. — С. 82–86.

Розроблено методику високоточного нівелювання в лабораторних умовах у навчальному процесі. Для роботи застосовано прецизійні нівеліри і вдосконалені нівелірні рейки. Виконано їх дослідження і дана оцінка точності отриманих вимірювань.

Ключові слова: репер, нівелірні марки, прецизійне нівелювання, рейка, оцінка точності, нівелір, станція.

УДК 528

Наливайко Т., Наливайко Т. Совершенствование методики высокоточного нивелирования при проведении лабораторных работ по специальности «Строительная инженерия» // Новый Коллегиум. — 2017. — № 3. — С. 82–86.

Разработана методика высокоточного нивелирования в лабораторных условиях в учебном процессе. Для работы применены прецизионные нивелиры и усовершенствованные нивелирные рейки. Выполнено их исследование и дана оценка точности полученных измерений.

Ключевые слова: репер, нивелирные марки, прецизионное нивелирование, рейка, оценка точности, нивелир, станция.

UDC 528

Nalivayko T., Nalivayko T. Improvement of methods for high-precision leveling when carrying out laboratory works on speciality «civil engineering» // New Collegium. — 2017. — № 3. — С. 82–86.

In the article methodology of the high-fidelity leveling is worked out in laboratory terms at an educational process. For work прецизионные levels and improved level laths are applied. Their research is executed and the estimation of exactness of the got measuring is given.

Key words: репер, level brands, прецизионное leveling, lath, estimation of exactness, level, station.